

052
1982/2

საქართველოს
საზოგადოებრივი
მედიის ცენტრი

ქრონოსი

1982

2





ქოჩოხი

ლიბერატორულ-მხატვრული და
ხუმორისტული-პოლიტიკური
ჟურნალი

საქართველოს მფარველთა კავშირისა
და აჭარის განყოფილების
ორგანო

გ ა მ ო ც ე მ ი ს 24-ე წ ე ლ ი

2

1982

მარტი
აპრილი

ტა მწვენიური ზღვა გვაქვს, აჭარა,
ტა მთმაჟალი, ბეიბუასი შედით...
ქალაქი—ჩვენი ქვეყნის ფანჯარა
აღმოსავლეთით და დასავლეთით.



გ ა თ უ მ ი

აჭარის ჟურნალ-გაზეთების გამომცემლობა

ნოვარში დაბეჭდილია



ნანა გვარამიშვილი	3	ლექსები
გენრიმბა ქუთათელაძე	4	სამი წითელი მიხაკი (მოთხრობა)
ლალი თოთაძე	8	ლექსები
ანა ჩაჩუა	9	შევადრე ბავშვთან (წიგნიდან „სამ- ხრეთის მზის ქვეშ“)
გაზაშუსულის სიმღერები	13	(ქუჩუნა შაინიძის, მაია მიქელაი- შვილის, რუსუდან ჯინჯიხაძის, და- ლი ჟღენტის, ქეთინო გიორგაძის, მა- რინე ჩხაიძის, ზინა ბოლქვაძის, ნი- ნო არჯევანიძის, გუგული ხალვაშის ლექსები)
რაბაზ სურამანიძე	18	სახეზე ღიმილი შერჩა (მოთხრობა)
ნოდარ შამანაძე	22	სოფელი დანისპარაული (ლექსი)
ალექსანდრე სამსონია	23	შალვა, ჩემო სიხარულო... (მოთხრობა. დასასრული).
ნესტორ მაღაზონია	42	მოგონებათა წიგნიდან (გაგრძელება)
კონსტანტინე კაპიტოვ- სკი	50	გაცრეცილფარავიანი მოხუცი (მოთ- ხრობა. თარგმნა ტიტე სინთიბიძემ)
სერგეი ვსენინი	60	ლექსები (თარგმნა გიორგი ხალუქ- ვაძემ)
ანა ზუგმარსი	61	ორი ძეგლი
ჰაინც ჩანოვსკი	62	ქალები ვაშლის ხის ქვეშ (მინიატურ- ები. თარგმნა ირინა ვოლკოვამ)
აქაჩილი	63	(ჯემალ ქათამაძის, ლევან ანანიძის, ვასილ სიმონიას ლექსები)
ნოდარ ტულუში	65	ჩვენი წინსვლის საფუძველი
ანდრე ზამბახიძე	69	ძღვანელ მშობლიურ ქალაქს
ნანა გაჩეჩიძე	74	ღვანულმოსილი აგრონომი
სოლომონ სუციშვილი	76	ასალი გამოკვლევა
ივრამ შარაძე	81	ილია ჭავჭავაძე ევროპაში
ნუგზარ გვამაძე	89	ზემოაჭარული სოფლის გენეზისის საკითხისათვის
მაია მახარაძე	93	იუშორის გრძნობა
ჯონი ბარაშვილი	93	სალაღობოდ თბილისის „დინამოს“
	94	გასულ ორ თვეში

გარეკანის 1-ლ გვერდზე — თაღვანი ხიდი სოფელ მახუნცეთში.
ავსანდრე ლომაძის ნახატი.

გარეკანის მე-2 გვერდზე — პეიზაჟი. მხატვარი ნინო ნიშარაძე.

გარეკანის მე-3 გვერდზე — „მეთევზეები“. მხატვარი ვამიკვა
ხილუაშვილი.

ტექნიკური ხელმძღვანელი უზუნა ღარიბა.



17183

ნანა გვარამაძე

გალაკტიონი

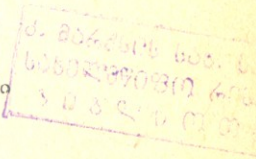
ქვაში კელავ ბორგავს
 მთრთოლვარე სიში
 საოცარ საზის,
 ქარი ეტმასნება,
 ქარი უჩურჩულებს,
 ქარი არ ტოვებს...
 ღვას გალაკტიონი — ბუმბერაზი.
 სიო აქანავეს დანამულ რტოებს...
 ქვაში ბობოქრობს,
 ქვაში სუნთქავს,
 ქვაში ღაღადებს,

ქვაში იწვის ღაუმცხრალი
 მზურვალე გულის გზნება,
 ღვას გალაკტიონი — უდიადესი
 რევოლუციური ეპოქის
 ქარიშხალი...
 გაშლილ გამზირზე
 შთამომავლობა
 ერის სადიდებლად ივლის.
 ღვას გალაკტიონი — მგოსანი
 ბუმბერაზი,
 ერის უკვდავების ჰიმნი.

ბავშვების სასქელით

სოფიაში, გიორგი დიმიტროვის სამშობლოში, ჩატარდა ბავშვთა საერთაშორისო ანსამბლეა

მთელი მზე ჩვენია! — შესძახეს ბავშვებმა —
 თეთრებმა, შავებმა, ყავისფერებმა,
 ააფრიალეს მშვიდობის დროშა
 და იქცნენ ბალები ლალ სიმღერებად.
 გულთეთრ მერცხლების ხმატკბილ
 ჟღერტულში
 გაფურჩქნა იწყეს ვარდის ღერებმაც,
 გალობა იწყეს საოცარ ზარებმაც,
 თეთრებმა, შავებმა, ყავისფერებმა...



საპიტიო მეჩაქი



საათს შეხედა. 11 სრულდებოდა. ირგვლივ მიმოიხედა, ოთახი შეათვალიერა. ფანელის ნაჭრით საგულდაგულოდ გააკრიალა მაგიდის ზედაპირი, მერე ლარნაკებს დაუწყო წმენდა. ოთახში ყველაფერი კოხტად იყო მიღებული. იდეალური წესრიგი და სისუფთავე მიგახვედრებდათ, რომ ბინაში მარტოხელა ქალი ცხოვრობდა.

ფანჯარასთან მივიდა და ეზოს გადახედა. საამოდ ბარდნიდა. „კარგია, რომ თოვს, ახალ წელს უხდება კიდეც“. გაიფიქრა, თამთას ახლა განსაკუთრებით უხაროდა 12 საათის მოახლოება. მეკვლედ ახალგაზრდობის დროინდელ მეგობარს ელოდა, ამას წინათ რომ შეხვდა და ჯიუტად მოხთხოვა თამთას, დრო არის, ცხოვრების სტილი შევიცვალოთ. მაშინ საუბარში არ აჰყვა, მაგრამ იოლად ასე ვედარ დაიძვრინა თავი. ჰოდა, სახლში მოიპატიჟა... მაინც, სულ სხვანაირი გამხდარა მირიანი, სადღაც გამქრალა მერყევი და მოკრძალებული ვაჟი და ახლა თამთას მტკიცე, პირდაპირი, ენერგიული და საქმიანი მამაკაცი ელაპარაკებოდა, რომელსაც ჰქონდა მისხეზი, გეგმები, ერთი სიტყვით, მირიანი გარდაქმნილა ამ თხუთმეტი წლის მანძილზე.

„თანამდებობა როგორ ცვლის ადამიანს. თითქმის სულ სხვა კაცს ველაპარაკებოდი, ღმერთო ჩემო, რა ძნელი დასაჯერებელია, რომ ეს ის ბიჭი იყო, რომელიც ამ თხუთმეტიოდე წლის წინათ ჩემს დანახვაზე წითლდებოდა და ენა ებმოდა, ახლა კი“...

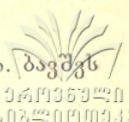
„ახე თუ ითოვა, დილაშე დიდ თოვლს დადებს და“...

ტელეფონი აწკრიალდა. მირიანი ურეკავდა. გელოდები, მობრძანდით, მოკლედ უთხრა. მერე სამზარეულოს მიაშურა და სახაჭაპურე ცომის დაგუნდავებას შეუდგა.

„ფენებთან საჭაპურს გავაკეთებ, უფრო გემრიელია...“ ზარმა კარებთან მოუხმო. საათს გახედა, თორმეტის 15 წუთი იყო, გაუკვირდა, ნეტავი ვინ არისო.

კარებთან მეზობლის ატირებული ქალი იდგა.

— ნათელა, შენ ხარ? შემოდი.

— არა, თამთა, ვერ შემოვალ. მიშველე რა, კაკო არაა სახლში.  **ბავშვებს**
ეროვნული
ბიბლიოთეკა

შალაღი სიცხე აქვს, რა ვქნა, აღარ ვიცი.

— სასწრაფოს გამოვუძახოთ, ნუ გეშინია.

— ექიმი იყო უკვე, წამალიც გამოწერა, სასწრაფოდ უნდა გააკეთებინო... მიშველე, შენ გენაცვალე, გამეგზავნე აფთიაქში, კი გაწუხებ, მარა რა ვქნა? ვიცი შენი კეთილი გულის ამბავი, ამას არ დამამადლი.

— კი, ჩემო ნათელა, წადი, ბავშვს მოუარე, წამალს გაგიჩენ, ნუ გეშინია.

შინ შემობრუნდა, სასწრაფოდ ჩაიცვა, საათს ერთხელ კიდეც შეხედა, თორმეტის 20 წუთი იყო. „არაუშავს, ტაქსით წავალ და მაინც მოვასწრებ დაბრუნებას თორმეტ საათამდე“, გაიფიქრა.

სირბილით გავარდა ქუჩაში. „რომ გჭირდება, ასე უცბათ სად ნახავ ტაქსს“. მაინც ჯიუტად იდგა ქუჩაში და ელოდა, „გამოჩნდება, აბა, სად ჯანდაბაში დაიკარგებაო“, ფიქრობდა. გამოჩნდა, როგორც იქნა მანქანა, მაგრამ ტაქსი არ იყო. ერთი გაფიქრება გაიფიქრა, ჩაუვდებო, მაგრამ მძღოლის სახეს რომ თვალი მოჰკრა, უკან დაიხია, ისე უტიფრად უღიმოდა კაცი, გული აერია. ჯანდაბამდე გზა გქონიათ ყველა უკუღმართსო, — ერთი კი მიაწყველა და ტროლეიბუსის გაჩერებისაკენ გავარდა. იქაც ბლომად მოგროვილიყო ხალხი. დენი გამოირთო და აგერ, შენ ხარ ჩემი ბატონი, ტროლეიბუსს ნახევარი საათია ვუცდიეთო, ამბობდნენ გაჩერებაზე. ლოდინს აზრი აღარ ჰქონდა, სირბილით გაუყვა ქუჩას.

ვიღაცის მანქანა წამოეწია.

— ჩაჯექი ლამაზო, ცხრა მთას გადაგატარებ, თუ გინდა...

— დაიკარგე აქედან.

— შენმა მზემ, ანგელოზი მყავხარ, აი... ამ ღამეს სად დაეთრევი.

— მომწვდი თავიდან, თორემ მილიციას დავუძახებ.

ბედად ორი ქალი წამოეწია. **ფეხი** შეანელა თამთამ, ქალებს გაჰყვა. ინატრა, ნეტავი ახლა კაცად მაქცია და იმ ოზრისთვის თავპირი დამამტვრევენაო.

აფთიაქამდე ჯერ კიდეც დიდი გზა იყო. თამთა ისე სწრაფად მიდიოდა, რომ ვეღარც სიცივეს გრძნობდა, ვეღარც შიშს, აღარც თოვლის სილამაზე და ფიფქების ცვენა სიამოვნებდა, ერთი სული ჰქონდა, სანამ აფთიაქს მიაღწევდა. როგორც იქნა, დასრულდა გზა, შეაღო აფთიაქის კარი და რიგში ჩადგა. „ამ ახალ წელს რა დაემართა ხალხს, რა ამბავიაო“, გაიფიქრა, მაგრამ რას იზამდა, იდგა და ელოდა თავის რიგს. სიტყვაც არ დასცდენია, რიგი დამითმეთო. მაინც არავენ დაუთმობდა, ეტყობოდა, ყველას ეჩქარებოდა. იდგა რიგში და ელოდა.

მაინც რა უცნაურია ცხოვრება, მართლაც, სადაურსა სად წაიყვანს! ამ

ქალაქში თუ დამკვიდრდებოდა, როგორ ფიქრებდა წლების წინათ. დამკვიდრდა კი არა, ისე მიეჩვია ამ პატარა ქალაქს, რომ ახლა აქედან წასვლა ვერც კი წარმოუდგენია. ცხოვრობს ახლა ამ მშვიდ ქალაქში ჩუმად, წყნარად, უხმაუროდ, არც მეცნიერებაში უთქვამს თავისი სიტყვა, როგორც ფიქრობდნენ და მოელოდნენ ყველანი თხუთმეტიოდე წლის წინათ. დადის სკოლაში, ასწავლის ბავშვებს, აკეთებს თავის საქმეს გულდაგულ, და ოდნავ დამცინავი, თუმცა კეთილი ირონიით კითხულობს მეგობარი მეცნიერების გამოკვლევებსა და ნაშრომებს. მირიანიც ხომ ერთი მათგანია, მაშინ რომ თამთას ჭკუის, ნიჭისა და სილამაზის წინაშე ქელს იდრეკდნენ. ახლა?... ახლა კი თამთა მხოლოდ კარგი პედაგოგია. მერე ეს ცოტა? არა, ცოტა არაა, თამთას რომ პირადი ცხოვრება მოეწყო, შეილები რომ ჰყავდეს, ასე უკვალოდ არ ჰგნებოდეს მისი სილამაზე... წინათ ხომ მართლაც ლამაზი ქალი იყო. ეჰ... მირიანი როგორ დამშვენებულა, ნუთუ კიდევ შერჩა თამთასადმი წინანდელი გრძნობა? ვინ იცის, გულს რას გაუგებს კაცი.

— მომწოდეთ რეცეპტი.

თამთა ფიქრებიდან გამოერკვა.

— ინებეთ.

— სასწრაფოა? ერთი საათი უნდა, დაელოდოთ.

— უფრო სწრაფად არ შეგიძლიათ? იცით, ძალიან მეჩქარება, გთხოვთ. — არ შეგიძლია, გენაცვალე, რა ექნათ, ბევრი სამუშაო გვაქვს.

თამთა მოსაცდელში სკამზე ჩამოჯდა. სევდა მოეძალა. ერთი საათი მოიცადეო. კაი დაგემართოთ. საათს დახედა, თორმეტს ხუთი წუთი აკლდა. ეჰ... ერთ საათს მირიანი ხომ არ დაელოდება კართან. რომ იცოდეს, რაშია საქმე, სხვა ამბავია, ახლა კი რას ფიქრობს?..

ისრები თორმეტს რომ მიუახლოვდა კედელზე დაკიდებულმა ბველებურმა საათმა დაიწყო რეკვა. თამთა არც კი შერხეულა, იჯდა სკამზე ნაღვლიანი, ჩაფიქრებული და რაღაც ერთიანად გარინდული. გონებაში ლექსის სტრიქონები დაჰქროდნენ და თამთაც, ვინ იცის, მათ მერამდენეჯერ, როგორც წინათ, იმედის გაცრუებისას, ახლაც იმეორებდა ჩუმად... „ბედი, რომელიც მე არ მეღირსა, ქარს მიჰყვებოდა როგორც ნამქერი“... „მე რომ მოვეკდები, გულწითელები თუკი მოფრინდნენ ისევ...“

— შეილო.

თავი აიღო, გაკვირვებულმა ახედა.

მის წინ ხანშესული ქალი იდგა, სათვალღიანი, ჭაღარა, თამთამ იცნო, რეცეპტარი იყო.

— დიახ, ქალბატონო.

— მომილოცავს ახალი წელი, შეილო, ტკბილად და ბედნიერად იყავი, აილე, გენაცვალე, აილე...

თამთამ შოკოლადი გამოართვა, მადლობა გადაუხადა.

— შვილი გყავს ავად, გენაცვალე?

თავი ჩაღუნა თამთამ.

— ჰო, შეილი... — ძლივს ამოილულლულა.

— მეც ასე ვიფიქრე, ნუ გეშინია, გენაცვალე, წამალს ახლავე მიცემსა-
ლებთ...

...გზაზე რომ გამოვიდა, უკვე აღარ თოვდა. ელნათურებს გაეჩირაღდ-
ნებინა ქუჩები. საახალწლო ნაძვის ხეებიც ლამაზად მოერთოთ. ფანჯრე-
ბიდან მხიარული სიცილი ისმოდა, მხიარულობდნენ ბედნიერი ადამიანები.

„ვინ იცის, რამდენს უჭირს ახლა, რამდენი იცრემლება“.. ნაბიჯს
მოუმატა. ნათელა წარმოუდგა თვალწინ, აკადემოფი შეილის საწოლთან
რომ იცრემლებოდა.

თითქმის აღარ აწუხებდა მირიანზე ფიქრი, დამშვიდდა კიდეც. პატარა
გოჩაზე ფიქრობდა, იმ სიხარულზე, ნათელას გაღიმებულ სახეზე რომ.
ამოიკითხავდა. კიბის საფეხურს რომ შეუყვავა, გული აუფანცქალდა. იქნებ,
ელოდება მირიანი, ხომ შეიძლება ელოდებოდეს, იქნებ... რას იზამს, რო-
გორ მოიქცევა, არა, არ იცის, ეს წინასწარ თამთამ, არ იცის...

კარებთან არავინ იყო, ოღონდ სახეღურთან ვიღაცას მიემაგრებინა
სამი წითელი მიხაკი... მიხვდა, ეს მირიანის საახალწლო საჩუქარი იყო.
ყვავილები აიღო და ნათელას კარს მიუახლოვდა. დარეკა. კარი კაკომ გა-
უღო, შექეიფიანებულმა ხელები მოხვია თამთას და ოთახში შეიყვანა.

— მოდი, გენაცვალე, მოდი, მრავალ ახალ წელს დაეცნარი, შეგაწუ-
ხეთ ხომ ამ ახალ წელს? შევეყვები ბიჭებს სმაში, ქალბატონო თამთა. რა
ვიცოდი, ბავშვი ავად თუ იყო.

თამთა ბავშვის საწოლს მიუახლოვდა.

— აი, წამალაც მზადაა, როგორაა ბიჭი?

— ახლა უკეთესადაა.

— ნუ გეშინია, ყველაფერი კარგად იქნება.

— დედი, რა წითელი ყვავილები აქვს თამთა დეიდას. რა კარგია.

— აბა, ბედნიერად იყავით. ეს ყვავილები პატარა გოჩას ჰქონდეს.

სამადლობელი სიტყვები აღარ მოუსმენია, სწრაფად დატოვა მეზობ-
ლები და თავის ბინას მიაშურა. ოთახში შევიდა, სინათლე ჩართო და სა-
კარძელში ჩაეშვა.

იჯდა ერთ ხანს, მერე შესცივდა და ადგა, შარფი მოიხურა. ახლა აღა-
რსად ეჩქარებოდა, მაინც ღელავდა, გული ძალუმად ძგერდა და თავს
ახსენებდა. თვალები ტელეფონის აპარატისაკენ მიუბრუნდა. აპარატი ღუ-
მდა.

გარეთ კი ხვავრიელად ბარდნიდა...



ჩემი ღაბაღების დღე

კაცის იმედი, მოთმენა ძაღლის
დამყვა და ნაღველს ამგვარად
ვუძლებ,

და მარტი, როგორც ჭრელი
პერანგი,

ისე მაცვია დამზრალ სხეულზე.

ჩამოღის ზეცა თეთრი იჭვებით,

ათას სიბჟელით და განათებით,

და რძისფერ ნისლში, როგორც

ჩიტები,

მიჰქრიან ჩემი წელიწადები.

ვინ მიგონებდა ან ვინ მიცდიდა

და ერთხელ მაინც მოეღ

წელიწადში,

მე გამოვდივარ რძისფერ

ნისლიდან

ცრემლებითა და ღიმილით

ბავშვობა.

და შეშლილივით უამინდობა

მიკოცნის ჩვილის ბაგეს და

ლოცხ,

მე მძვრება გარსი და ცხელ

ჭრილობას

გათენებამდე შვებით ვილოკავ

ჩამოღის ზეცა, სხვენზე მოწვდა

ფლეთენ კატები დაგუბულ

ნაღველს,

და მარტო — ჩემი დედა-მშობ

ოზვრით მიკერავს სუსხის

პეტრანგებს.

მე დღეს უთუოდ მივდივარ სადმე,

რომ გაგიჟებულს გავექცე ყინვებს,

რომ ერთხელ მაინც სიძარტლე დაკთმო

და გამოგონილ სიყვარულზე მოკუყვე ვინმეს.

არც კი შეძრცხვება, ისეთ ფერად ზეყოილობს ვიზუალურ

გავეჯიბრები სიდიდეში ყველა ენოლოგოს.

იმ უარყოფითი ძეგლებზე უაღრესად

მე უერთგულეს ძეგობარზე დავიწყებ ფიქრებს,
რძიმოლია, თორემ, არასოდეს, არა...

რომელიც, თურმე, არასოდეს არა მყოლია.

გამოვაფხიზლებ ძველ დღეების მწუხარ მძინარეთს,
ვათავიებ წყალს მარჯოვლის ხეობის სიღრმეში.

გადავიწყებ ძარტლობის სევდას და დარდებს,
მა თვისი უფროსი პიროვნებისა.

მე დღეს უთუოდ მივდივარ სადმე
ლორთა მონასტრად

ლურჯი ძდინარით.

შეხვედრა ჩაპუშკინთან

წიგნიდან „სამხრეთის მზის ქვეშ“

ბავშვს ვეფერები და უკვე ვფიქრობ:
მშვიდობით, ღმერთმა მოგცეს მშვიდობა!
მიმავალი ვარ და ადგილს გითმობ:
მე ხრწნა მომელის, შენ ყვავილობა.

ა. კუშკინი.

1924-25 წლების ზამთარი ბათუმში განსაკუთრებით მკაცრი იყო. თოვს ღეკემბერში დაიწყო. ქალაქის ერთსართულიანი სახლები დაფარა. ქუჩებიდან რის ვაივაგლახით ახვეტილი თოვლის ნამქერი აღმართულიყო მაღალი სახლების წინ, სახლებს შორის გაკვალული ბილიკებით დადიოდა ხალხი. ნურიის ტბა გაყინულიყო.

ესენინს მსუბუქი მაკინტოში ეცვა და რომ არ გაყინულიყო, ტარასენკომ ძველი თბილი პალტო უშოვა. ესენინმა მოიწვინა, ადგილს ვერ პოულობდა, განსაკუთრებით მას შემდეგ, ტარასენკო მოსკოვს რომ გაემგზავრა.

გარეთ ზომ ციოდა, არც სახლში იყო სითბო, მაგრამ ესენინი ბევრს და კარგად წერდა. განსაკუთრებით კმაყოფილი იყო „ანა სნეგინათი“. დაიწყო „საბჭოთა რუსეთის“ წერა, და მოიფიქრა დრამატული პოემა „არამხადების ქვეყანა“.

იანვრის ბოლოს მზემ გამოანათა, თოვლი მალე გადნა. თებერვალში მიწა უკვე მშრალი იყო და უპალტოოდაც შეიძლებოდა სიარული. მიდამოს სურნელი მოჭვინეს ახლად აყვავებულმა ყვითელმა მიმოზებმა, კორდეები მოიჩითა იებიტ და ენძელებით. ესენინს კიდევ უფრო მოენატრა მშობლიური მიწა, თბილი სახლი რიაზანში, მოუხდა მოსკოვის ორომტრიალი. ამიტომ იყო, პოვიცკის უთხრა:

- ლიოვა, გესმის, მომბუზრდა ყველაფერი, ავიკრავ გუდანაბადს, წავალ ბაქოში, გზად თბილისში გავივლი, მერე მოსკოვს დავუბრუნდები.
- მანამდე კი, წავიდეთ, ვისადილოთ, — მოიპატიჟა პოვიცკიმ.
- შენ წადი, მე არ მოვდივარ.

მარტო რომ დარჩა, ესენინი შიმშილმა შეაწუხა.

პოვიცკი რომ წავიდა, მარფა სემიონოვნამ ღრმა თეფში წვნარი მკვრივი ხეების ქვეშა და ცხლად მიუტანა ესენინს. გაუხარდა. კარადიდან პური გამოიღო და თვალი მოჰკრა ერთ ბოთლ კონიაკს. ალბათ, პოვიცკის ჰქონდა შემონახული, წვნიანს ხვრებდა, თან კონიაკს წრუპავდა და შეუმჩნევლად ღაცავდა ბოთლი.

ქუჩაში გავლა მოუხდა, მზე კაშკაშებდა. აი, ნაცნობი სადარბაზოც. კარი ღიაა. ერთი ბოთლიც რომ ეყიდა? მაგრამ მოაგონდა: ერთი კი არა, ორი ბოთლი ეწყო მაკინტოშის ჯიბეებში. ქსენია ალექსეევნას მზერას არ გამოპარვია ეს და თავაზიანად უარი უთხრა სტუმრობაზე. არა, ახლა ამის გამეორება აღარ შეიძლება.

ღები შინ იყვნენ. გაუხარდათ სერგეის მოსვლა. ჩაი მიართვეს.

— გმადლობთ: მე უკვე გადავკარი და შეხურებულს ვარ.

ჩაიდან ნავთქურაზე იდგა. სახლში თბილოდა.

ანამ თვალი შეავლო სტუმრის წამოწითლებულ, აღზნებულ სახეს, გაიღიმა, მაგრამ არაფერი უთქვამს.

— ხეალ ფუტურისტებს ასამართლებენ, მე ბრალმდებლად გამოვიდ-
ვარ. ხომ მობრძანდებით?

— რა თქმა უნდა.

— ქსენია ალექსეევნა, რას კითხულობთ? — ესენინმა შენიშნა, რომ ქსენიამ წიგნი დახურა.

— კი არ ვკითხულობ, ვიზეპირებ „ევგენი ონეგინს“.

— მე მთელი ეს პოემა ზეპირად ვიცი. ძალიან გიყვართ პუშკინი?

— როგორ შეიძლება არ გიყვარდეთ, თავიანთს არ სცემდეთ პუშკინს. —
გაცხარდა ანა, — პუშკინს რომ კითხულობ, თრთი, რადგან გენიოსის ქმნი-
ლებას ეზიარები.

ესენინი ღუშდა.

ანამ შეატყო, რომ ჩაფიქრდა და ჰკითხა:

— ალბათ, თავი მოგაბეზრათ ჩვენმა საშინელმა ზამთარმა...

— მერე როგორ! ყველაფერი მომბეზრდა. შინ მინდა წავიდე, მივობს
ხვალ, მერე მოსკოვში — მეგობრები მომენატრა! შავი, რუსული პური
მომენატრა...

— ყვაილები არ გახარებთ? მალე გორაკებზე აყვავებიან თეთრი
ღეიციები, ვარდისფერი როდოდენდრონები, ყვითელი აზალიები.

— არ მიყვარს ბუჩქის ყვაილები, მიწაზე ამოსული ყვაილები უფ-
რო მიტაცებს.

— სითბო მარტო ჩვენ როდი გვახარებს, ჩვენზე მეტად უხარიათ უპა-
ტრონო ძაღლებსა და კატებს.

— ჩვენს სოფელში კი ძაღლებს და კატებს საჭმელს არ აჭმევენ. ძაღ-
ლებს ნამუსრევს გადაუყრიან ხოლმე, კატებს კი სულ არ აჭმევენ ყურად-

დებას, თავგები ჭამონო. დაწერდით ლექსებს ცხოველებზე? — ჩაეხა საუბარში ანა.

— დამიწერია და დავწერ კიდევ... მაგრამ თქვენ არ გექნებათ წავითხული. აი, ლექსი ძროხაზე.

„დაჩანანაკდა, კბილები დაძვრა,
რქებზე ატყვია წლები რგოლებად,
მას მეხრე ბევრჯერ მოექცა მკაცრად
და ემძიმება მოსაგონებლად“.

მაქვს ლექსები ძაღლზე, მელაზე.

დები სახტად დარჩნენ.

— თქვენ არ იცით, ვინა ვარ მე? — უცებ გაწიწმატლა ესენინი, — მე რომ მოეკედები, მთელი რუსეთი ატირდება... მაშინ მოგაგონდებით და ამ საუბარსაც გაიხსენებთ, — როგორღაც წინასწარმეტყველურად თქვა სერგეიმ. მერე გონს მოეგო — მაპატიეთ, მე ხომ თქვენთან, როგორც დებთან შემოვივლი ხოლმე და ამიტომაც ასე აგაფორიაქეთ.

კარი მოულოდნელად გაიღო. ესენინი გაჩუმდა. ოთახში ბიჭუნა შემოიჭრა: „ღეიდა ანა, ღეიდა ქსენია, მოვედი! დედა და მამა... — და უცებ დაირცხვინა. მან იცნო სწორედ ის ძია, ბებიასთან კონცერტზე რომ იჯდა. დაამახსოვრდა, როგორც რაღაც ცისფერი, ნათელი, მზიანი...

თვალები, ღიმილი, მთელი სახე მგოსნისა, ბავშვისკენ იყო მიპყრობილი და გადასხვაფერებული, გამონატავდა უსაზღვრო სინაზეს, ალერსს და... ისევე ძველმა ტკივილმა გაუსხენა, მოაგონდა დანგრეული ოჯახი. „ჩემი ბრალია, ჩემი... ჩემი...“ — გაიფიქრა სერგეიმ.

შემოვიდნენ ბიჭის მშობლები, მამა — მაღალი მამაკაცი, რომელსაც წაბლისფერი ქოჩორი შვენოდა და დედა — მოხდენილი, დინჯი, ნათელი, დიდრონი თვალები რომ უმშვენებდა შავკერემან სახეს.

— სად დაიკარგე, ეალოდია? — ჰკითხა ანამ.

— ოლიას წაყვეცი ორთაბათუმში, — ეტრუდების ხატვა მოესურვა.

— ორჯერ მოვიდა სტარონოსოვი, შენ დაგეძებს. მოსკოვში აპარებს წასვლას. შენი და ოლიას წაყვანა უნდა თან. სახელგამში წიგნების ილუსტრირებას გთავაზობთ.

— ო! ეს ძალიან საინტერესოა. — არშაკისაგან წერილი მივიღე. ის გეთხოვს ლენინგრადში ვეწვიოთ, — თქვა ოლიამ.

— მოსკოვში წასვლას გირჩევთ, — უთხრა ქსენიამ.

— კარგი. ამაზე შემდეგ ვილაპარაკოთ. ახლა კი ვისადილოთ! — სერგეი ალექსანდროვიჩი, წამობრძანდით ჩვენთან, დედას ძალიან გაუხარდება. იმ დღეს თქვენც ისე მოულოდნელად წახვედით, რომ ვერ მოვასწარიტ გვეთხოვა, ლექსები წაგეკითხათ...

ესენინმა პასუხი დააყოვნა. თან დებს ესაუბრებოდა, თან — ბიჭუნას.

ოლეგი გულუბრყვილოდ უამბობდა ბაბუაზე, რომელიც მას ვარსკვლავებს უჩვენებდა „ასეთი დიდი, დიდი მილით“, თან ხელებით უჩვენებდა თუ რა უზარმაზარი იყო ის მილი, ამას რომ ყვებოდა, თვალები უფარფრედებოდა: ესენინი გახალისდა, ერთად იღიმებოდა, ნეტარებდა. მხოლოდ მხოლოდ უყვებოდა ბავშვს ათას რამეს, რომ მოესმინა ეს მომხიბვლელი ბავშვური ტიტინი.

როგორც იქნა, მოშორდა ბავშვს და ვალოდიას მოპატიუებაზე საჩქაროდ მოიხადა ბოდიში, — გმადლობთ, მეჩქარება. ხუთ საათზე რედაქციაში უნდა ვიყო.

სინამდვილემ უცებ წაშალა პოეტის სახიდან დიმილი. გარდასულ ტანჯვა-წვალების ბეჭედი ისევ დააჩნდა დაღვრემილ სახეს.

საჩქაროდ გამოეთხოვა მასპინძლებს და წავიდა.

ს ა გ ა მ ო უ ნ ე რ ს ტ ე ნ დ ი



გ ა ზ ა უ ნ უ ლ ი

მარგარიტა შენგელიას ფოტო.

ქუჩუნა შაინიძე

დედაო მიწავ!

დედაო მიწავ,

ამითავთავე

სულში ცისკარის რწმენა ნათელი,
არ ამიმღვრიო წყაროს სათავე,
არ დამავიწყო, რომ ვარ ქართველი.
დედაო მიწავ,

შემაძლებინე,

მომადებნინე ჩემი გზაწვრილი,
არ დამინებო ბოროტ ქარწვიმებს
მზით დაფერილი თეთრი აპრილი.
არ მომანატრო შენი ხმის ვერცხლი,
მხნე მომახილი ქუხდეს მთა-ველად:
არ ჩამინავლდეს კერიის ცეცხლი,
არ მიეძალოს ზვარს სარეველა.
მაფორიაქე ტაბილ-მწარ ზღაპრებით,
თავდავიწყებით ამ მზის, ამ წვიმის,
ჩემი ფიქრები — თოთო ბარტყები
დამიფრთიანე ფრთებით არწივის.
ნუ დამავიწყებ დაუწყავ ვალებს,
ნუ გამიძარცვავ იმედის მუხას,
და კიდევ... კიდევ იმ ზღვისფერ თვალებს
ნუ შემახვედრებ ნურასდროს მწუხარს.

გამაბედვინე — გამამხელინე

ფიქრი სათუთი და სანუკვარი:

მამულის ვალი მომახდევინე —

დამარწვევინე მირზას აკვანი.

დედაო მიწავ, ამითავთავე

სულში ცისკარის რწმენა ნათელი,
არ ამიმღვრიო წყაროს სათავე,
არ დამავიწყო, რომ ვარ ქართველი.

ღვას სიროსიმა...

დედამიწაზე ბევრჯერ დაღვრილა
მდინარეებად სისხლი და ცრემლი,
ბევრი ქალაქი ქცეულა ნატრად,
ფერფლად ქცეულა სოფელი ბევრი.
მაგრამ არ ახსოვს კაცობრიობას
საშინელება სხვა უფრო დიდი,
ღვას სიროსიმა სიცოცხლის ძეგლად
და მშვიდობაზე ღაღადებს იგი.
ადამიანო! გახსოვდეს მუდამ,
რომ შენს ხელშია პლანეტის ბედი,
შენ ძლიერი ხარ თვით ბუნებაზე,
შენ თვითონა ხარ სიცოცხლის ღმერთი.
ნუ მისცემ სიკვდილს თარეშის ნებას,
გვეყოს ის ერთი, რაც მოხდა მაშინ,
ნუ გაამეფებ ყვავ-ყორანს ქვეყნად,
დაე, მტრედებმა იფრინონ ცაში.
დაე, სიცოცხლე ცისფერი ფრთებით
შემოეხვიოს ჩვენს ღურჯ პლანეტას,
ნულარ იქნება სისხლი და ცრემლი,
მხოლოდ სიკეთე იყოს ამ ქვეყნად.

რუსუდან ჯინჯიხაძე

პოეტის კეზლთან

დანისლულია ზმანება მერის
და სადღეოფლოდ ხელს მაწვდი თითქოს,
ვიდაც შენს ზმაში საოცრად მღერის
და აუხდენელ სიზმარში მიხმობს.
მე მოვალ შენთან,
დაგელოდები...
და „მე და ღამეს“ აგინებ თეთრად,

შთაგონებით და თავგამოდებით
მზეშიც,

ავდარშიც მე მოვალ შენთან.
რადგან ჩემშია შენი ღიმილი,
გაგინაწილებ ამ დღეებს მზიანს,
შემდეგ ჩაივლის ყველა ტკივილი
და არასოდეს იქნება გვიან...
ოღონდ მიწამე,

მიწამე ძლიერ,
გესმოდეს ჩემში რაც უნდა მეთქვა:
რომ მე არ ვგავარ შენს „მესაფლავეს“,
რომ სუსტია მხრები კვლავ შენთვის ფეთქავს...
და მაინც შევძელ,
და მაინც შევძელ,
და მე აღმართე სიცოცხლის ღმერთად.

დალი ქლენტი

იმ გაღიმების გარდა

მე ის წუხილი მაღაპარაკებს,
ის გაღიმება მწვავდა,
არ გთხოვ არაფერს,
არ გთხოვ არაფერს,
იმ გაღიმების გარდა.
როგორც ღრუბელი მოჰყვები მინდორს,
მესმის ნაბიჯის ხმები,
მოდიხარ ჩემთან და ჯდები თითქოს
და გადამღევი ხელი.
დღემ ჩამოიხსნა პირბადე მისი,
ნაცნობ ფერებით გაყუნდა სივრცე,
ორივე ერთად შევხარით ზღვისპირს
და აღეწილ მზეს ვუცქერით ისე.
შენ ჩემთან იჯექ, მე კი ვლელავდი,
როგორც ტალღები ასკდება ზღვისპირს,
და სიხარულში ჩაფლულს ყელამდი,
რა უნდა მეთქვა ჩამავალ მზისთვის...

ყველაზე უფრო ლამაზი სევდა
არის დამჭკნარი ფოთლის ჩივილი,
ხომ გაგიტელავს და სხვაზე მეტად
არც შენ გიგრძნია გულის ტკივილი.
ამიტომაც გთხოვ, იას, ენძელას
როდესაც ნახავ გადაშლილს ველზე,
ნუ გადათელავ, ნუ გადათელავ,
უთუოდ ამით გულს ღიმილს შესძენ.

გარინე ჩხაიძე

ბავშვობის სონატა

საბავშვო წიგნები.

უძანკო სიცილი.

პეპი, გრძელი წინდა.

აღლო! კარლსონ!

მხიარული ბიჭუნა მოვიდა, ბავშვობა მოვიდა — ლურჯი ფრინველი.

საერთოდ, ფრთოსანია ლამაზი ბავშვობა.

მერე გაფრინდება ლურჯი ფრინველი, დარჩება მხოლოდ სიღამაზე,

წარსულისა, —

ბოლოს დღე, როცა ეს წიგნები სასაცილოდ აღარ მოგეჩვენება.

ზინა გოლქვაძე

უხმოდ მიეპარა

ფოთლებს შემოდგომა,

ქარებს შეატოვა დღე,

ფოთოლთ გაფითრება

თმებზე დამათოვა,

პეშეში ჩამალულა მზე.

ახლა მწარე ნაღველს

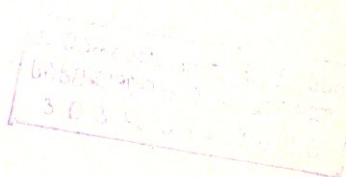
უკვე ვეღარ მაღავს,

ისე განიდარცვა ტყე.

17/83

ცას ჩამოჰქონდა წვიმა,
გულს აწებოდა დარდი,
ქუჩის ბოლოში, სახლთან,
ხარობდა ერთი ნაძვი.
დიდრონ თვალების შუქით
მიაბიჯებდა კაცი,
და მიფრინავდა ჩიტი
დასველებული ფრთებით.
სადღაც, შორს, ერთდებოდნენ
დაშორებული გზები...
და დადიოდა მზერა,
მზერა, ცრემლიან სევდით.
...ადარ ხარობდა ნაძვი,
არ მიფრინავდა ჩიტი,
არც კაცი მიდიოდა
მოგონებების ჩრდილში....
ვიღაც ოხრავდა ნელა
დიდრონ თვალებზე ფიქრში...

ხშირად სევდა მეძალება,
სახეს ნისლი მიფარავს,
ჩემი გულის ნეტარებას
ჩუმაღ ვიღაც იპარავს.
მინდა ვიყო მე მხედარი,
ბედაური კარგი მყავდეს.
წვიმასა თუ ქარიშხალში
ვიყო ლაღად მონავარდე.
ყურს არ ვუვლებ არც რა
მრჩეველს,
ან რად მინდა მრჩეველი,
გადვიჩეხო კლდეზე თუნდაც,
არც მსურს გადამრჩენელი.
ასე, იქნებ, დავწყნარდები
და დავიცხოვრობ დევას გულის.
მეცხრე ცაზე ამიტაცებს
სიყვარულის სიხარული.



სახეზე ლიპილი ქონდა...

— რაა, ბერო, მაგი, შეშას ახმო?

— წიფლის ქერეჭია, — თავაუღებლად უბასუხა ბაბუამ და პატარა აქამდაზი ფარდავზე გაფენილ წითელ ქერქებში უხალისოდ აურია.

— რათ ვინდა წიფლის ქერეჭი? — არ ეშვებოდა მოსული, რომელიც ის-ის იყო ცხენიდან ჩამოქვეითებულიყო, ნაცრისფერი უღაყი ღობეზე მიება და მათრახს ხან ხელში ათამაშებდა, ხან კიდევ გაპრიალებულ ჩექმებზე ატაცუნებდა.

— რათ მინდა და, ბაღნებს უნდა ვაჭამო, — ცერად ამოხედა მოსულს მოხუცმა და აქანდაზი კიდევ რამდენიმეჯერ ნერვიულად გაურია ნაფოტებში. — აქამდე სიძინდის სვიტებს უურევდი... ბაღნები კინაღამ დავსოცე.

— ბაღნებს რას აჭმევ, რა ჩემი საჭმეა. ვალს დაბრუნება უნდა; მეც მყავს ბაღნები — თქვა მოსულმა და მათრახი ხელში ისე დაატრიალა, გვეგონებოდა, სადაცა ამ ხნის კაცს გადაჰკრავსო.

— მარტო ჩემი ბაღნები რომ მყავდეს, ვინ ჩივის. აგერ თვრამეტი ბაღშიც ჩემი სარჩენია, გოგებებს შვილები... შენც ასე თუ გაგიჭირდებოდა, რა ვიცოდი, თვარა არ ვისესხებდი... კი ბატონო, ვალს მალე დაგიბრუნებ, — ნაწყვეტ-ნაწყვეტად უბასუხებდა ბაბუა, თან გულში ფიქრობდა: „ამ ოხერს სასლში შარშანდელი სიძინდი აქვს, მატლები უჭამენ და ასე რატომ მახრჩობსო“.

შევაღე მათრახის ტკაცუნით ცხენისაკენ გაბრუნდა. ბაბუამ თავი ხელებში ჩარგო და ფიქრებს მიეცა. „თავმოყვარე კაცი მაგასთან სახესხებლად არ მივიღოდა. ომის დაწყებამდე კაცი სალამს არ აძლევდა, ამ გაჭირვებულ დროს რაღაც მამაძაღლობით და გაიძევრობით ყველას გვაჯობა; წესიერი კაცი მის ტოლებთან ერთად ჯარში წავიდოდა. მაგი არაა კაი კაცი... ფუ, რამ შიშიყვანა მაგასთან“ — თავისთავს კიცხავდა ბაბუა და გაჭირვებიდან გამოსვლის გეგმებს ადგენდა.

* * *

ბებიას საფერხეში მწოლიარე, კაცების სმამაღლა ლაპარაკმა გამოშადიბა. საბანი სახიდან ჩამოვიწიე და ცალი თვალით გამოვიჭვრიტე: პირდაპირ ბაბუა იჯდა. თავზე თეთრი ყაბალახი ეხურა, თეთრი მაღალყელიანი წებუნი და შავი ძიქვა ჩოხა-შალი ეცვა. ზურგით უფროსი ბიძა იჯდა. რიგრიგობით უმცროსი ბიძა და ბიცოლებიც შემოვიდნენ. მოშორებით სექვზე ნახევრადზურგშექცეული ბებია იჯდა.

— სამოც წელს გადავახტი და ღვინის გემო არ ვიცი. ღვინის ჭურჭელზე ხელიც არ მიმიკარებია. — ბაბუა რაღაც უჩვეულოდ, წამდრებულად ელაპარაკებოდა შინაურებს, — უცფათ ღვინის წვეთი რომ დამცემოდა, ტანსაცმელს იმდენად გილზე ამოვჭრიდი. ასე აკეთებდნენ ჩვენი ძველები. ახლა ამ სიბერეში ოტკა გამოვზადე და გასაყიდად მიმაქ. ღმერთი არ მაპატივებს?

ეს აღსარებას გაეღა.

მე წვეილებ და ცოდვაც მე მომეკითხება. ამ ხნის კაცი შუალაშეში ამხელა ჭვირთით სად მიხვალ? — უსაყველურა ბიძაჩემმა.

— ჰო, წვილოს მართლა, ასე ჯობია. — ჩურჩულთ დაეთანხმნენ ქალები.

— არა! — მტკიცედ თქვა ბაბუამ — ამ ჭვირთის წამლები დიდხანს ვერ გაატანს. მე ჩემი ცხოვრება მოვჭამე, ყველა თქვენ-თქვენ გზაზე დაგაყენეთ. შენ შენს შვილებს მოუარე, თუ ცოდვია, ისიც ჩემს კისერზე იყოს, ჯანდაბას ჩემი თავი.

ბაბუა სექვზე ჩამოჯდა და უეცრად ზურგზე მოიგდო გოლორი. შიგ ის ავბელითი „ოტკა“ რომ იღო. სახელურები ბეჭებზე ისე მოირგო, რომ ეტყობოდა, ამ ტვირთს აღარავის დაანებებდა.

— ქველადი სახლი მალე დაამთავრეთ, ძმები განაწილდით, ქვედა სახლში, თუ გინდა, შენ წადი, ბიჭო. — მოუბრუნდა უმცროს ვაჟს — გოგვები ყველა დასახლკარებულა არიან, ჰამა... თუ რამე ქონებაზე თვალი დეიჭირონ, რძლებმა არ აწყვინოთ... დვდაბერს რომელ ბიჭთანაც უნდა, იმასთან დარჩეს, არ მოგიშლით. — დაამთავრა სათქმელი ბერიკაცმა.

ეს უკვე ანდერძი იყო.

ბაბუას სახლში ცოცხლად დაბრუნების იმედიც აღარ ჰქონდა... მაინც მიდიოდა. სხვა გზა არ იყო, მაგრამ...

არაფიც ვაყიდა, მევალაც გაისტუმრა, ფული ვაჭიშვილების და გათხოვილი ქალიშვილების ოჯახებსაც დაურიგა სიმინდის საყიდლად. გამოხდა ხანი... ერთი წელი, ორი... ხუთმეტი და ბაბუა, რომ იტყვიან, კაჟივით იყო.

ვიღაცამ უთხრა, არაფი წამალიათ და იმდენად შეეცვალა რწმენა, ხანდახან ეუჭი რომ ატკივდებოდა, მარილის კენჭს კი არ წუწნიდა, ჭიქაში საღვაც გადაშალულ სპირტს ჩაასხამდა და გადაჭკრავდა.

ერთადერთი, რისიც ეშინოდა, იმქვეყნიური ცხოვრება იყო.

— ტყვილია გეშინოდა ოტკის გაყიდვის, სომ ხედავ არაფერი მოგივიდა? — ხანდახან ზუშრობით ეტყოდნენ შვილიშვილები.

— ეჰ, ჯერ ვინ იცის, იმ ღვინას რა იქნება — უპასუხებდა ბაბუა.

* * *

ბაბუამ წერა-კითხვა არ იცოდა; როცა ვინმე ქართულ წიგნს კითხულობდა, სახეზე არ შეხედავდა, თითქოს სცხვენოდა, გვერდზე მიბრუნდებოდა, მაგრამ გულდასმით უხმენდა. გამხდარი სახე ამ დროს ეცვლებოდა მოსმენილით განცდილი სიამოვნებით, ზისლით თუ მწუხარებით, ხანდახან ეშმაკურად სქელ უღვაშებშიც ჩაიციენებდა, ამას მისი თვლებით თუ მიხვდებოდით.

შორიდან ესიყვარულებოდა ბაბუა წიგნს. გვიან გაიგო მისი ფასი და უსიტყვოდ ნანობდა.

ერთხელ წიგნების მაღაზიასთან საფეხურზე ჩამოშვდარი ბაბუას მოვკარი თვალი. ჩათვლიდა დადლილს. შემეცოდა, არ გავადვიძე, მის გვერდით ჩამოვჯექი და დაველოდე. ამ დროს მაღაზიას კეტავდნენ. ვიღაცამ სიგნალიზაცია ჩართო და ზარის ერთი გნიახი ატყდა. ბაბუას გამოეღვიძა.

— რა ამბავია? — იკითხა შემკრთალმა, მერე მეც ღამინახა, გაუხარდა.

— მაღაზიას კეტავენ, ბაბუა. — ვუთხარი.

— დაკლუტისთენი ამხელა ამბავი რა საჭიროა, — თქვა ბაბუამ, წამოიწია და ღაზიში შეიჭვრიტა, და ჩემთვის არ შეუხედიო, ისე, თავისთვის, გააგრძელა:

— წიგნების ღუქანს დაკლიტვა რათ უნდა, მოვიდეს, ვისაც სურს, აწიოს და წეიკითხოს, წიგნი ისწავლოს... არ ჯობია? — გაღიმებულმა შემომხედა, განუშორებელი ჯოხი სიმიინდის ქუნჩალისგან მოქსოვილ კალათის სახელურში გაუფარა, მხარზე შემოიღო და ქუჩას გაუყვავით.

მივყვებოდი ჩემს ოთხმოც წელს მიღწეულ წინაპარს და ვფიქრობდი: „წიგნებით განებივრებული კაცი ამას ვერ იტყოდა, ეს წერა-კითხვას დანატრებული ადამიანის სურვილია“.

მაშინ ვინმეს ჩემთვის რომ ეკითხა, ბაბუა რას ფიქრობსო, ვეტყვოდი: „ნატრობს, ნეტავ ათჯერ ნაკლებისა ვიყო, ქუნჩალის კალათში წიგნები მეწყოს და სკოლაში მივდიოდეთ“.

ვინ იცის, იქნებ მართლაც ასე იყო.

* * *

თითქმის სამოცი წელი იცხოვრეს ერთად დედაჩემის მშობლებმა და ერთჯერაც არავინ შესწრებია მათს საუბარს. ერთმანეთის სურვილს უხმოდ ასრულებდნენ. შვილიშვილებს კი არა, დედა იტყოდა, ჩვენ, შვილებსაც, არ გვინახავს მათი საუბარიო. საოცარია, არა? არადა ცალ-ცალკე სხვებთან ორივე ძალზე გულზიარად და მოყვასი იყო. ბებია შედარებით თავდაჭერილი, და ამაყი, ბაბუა კი უსაზღვროდ მკვირიცხლი და ხუმარა.

ბებია საჭმელს რომ დაუდგამდა, ბაბუა მის განაგონად მრგვალ სუფრასთან მიმწევდა.

— მოი ჭო, პირველად შენ შეჭამე, დედაბერს საჭმელში თავის წამალი არ ქონდეს ჩაყრილი.

მე, ვითომ, ვერ გავიგე რას გულისხმობდა, მისგანვე ნასწავლს ვუპასუხებდი:

— საჭმელი პირველად დიდისაა, წყალი პაწასი.

ბაბუას ხუმრობაზე ბებია მოუხედავდა და უხმოდ დასცინებდა, თითქოს ეუბნებოდა: „რა უკბილოდ მასხრობ, ბერო“, — შემდეგ ამაყად თავაწეული მობრუნდებოდა და თავის შინაურ საქმეებს გააგრძელებდა.

— დედაბერს რომ არ ელაპარაკები, ამდენი ბაღვები რაფერ გეყოლა? — ეხუძრა ერთჯერ თანატოლი.

— ეი, გიდი, ნურავ, შენ, არ იცი რა წვალეა გადამწდა... შვიდი ბაღვი მუტვს და შვიდჯერვე დედაბერს თოვით ვაბამდი სექვზე. — ხუმრობითვე უპასუხა ბაბუამ.

* * *

დედუღუღითი ჩემივე სოფელში მქონდა და სანახევროდ ბებია-ბაბუასთან ვიყავი...რაიმეს გავაფუჭებდი, ბებიასთან შევაფარებდი თავს.

...კარგს თუ მოვიმოქმედებდი, იმასაც პირველად ბებიას მივახარებდი.

...თუ რაიმე მისხაროდა, ისიც ბებიას უნდა გაეგო.

დედამ პატარა ქული მივიღა, მუქი ღურჯი წინაფრიანი, გვერდებზე ახეთივე ფერის დილეები ეკერა. სირბილით ავედი ბებიასთან, სახლში შევვლიხს მოვიხადე და უკან ღავმალე, როგორც კი ღამინახა, მაშინვე დავიხურე. ბებია მერთი აღმაცერად შემხედა.

— სად ნახე ეს ჩეთნიკოს ქული? — მკითხა.

— ღელამ მიყიდა.

მოვიდა, მომხადა, გადანოტრილ თავზე ხელი მომისვა, შემდეგ ისევ დაჟინდა.

— მშვიდობაში და კაიბიჭობაში!

გათამაშებული ოთახიდან კარაპანში გავევარდი. ბაბუას ცხემლის სატარე ცულში გაეყარა და ზემოდან კვერკვეტოს ურტყამდა. სატარე ჯიუტობდა, არ გადიოდა ბოლომდე, ბაბუა ბრანობდა და იგინებოდა. შემდეგ უკან გამოდებდა დაახლოებით, მაგრამ ესეც გაძნელდა. ბაბუა გადაიარია.

— ბაბუა! — მეც ამ დროს წავადექი თავზე, თან ხელით ვანიშნე, ქული რომ მქნურა.

ბაბუამ ამომხედა, ქულს მიაშტერდა.

— რაა, ბიჭო, მაი! — ხელსაწყოებს ხელი უშვა, მომვარდა, ქული მომამრო და ყანაში გადაუძახა.

თვალი გაეყოღო, როგორ მიფრინავდა ჩემი ქული, როგორ ჩაეშვა სიმიინდის ყანაში. სახე კედლისაკენ მივაბრუნე; მკლავებში ჩავრგი და ჩუმაღ ავტირდი.

ბაბუამ გააგრძელა მუშაობა და ბუზღუნი. სუთ-ექვსჯერ კიდევ დაჰკრა; შემდეგ შეჩქარა. მკლავებქვეშ ცალი თვალთ გამოვიჭვრიტე. ბაბუა მომჩერებოდა. მე ისევ გავაგრძელე ფლიკინი, წამოდგა, კვერკვეტი კედელთან მიაგდო და კარაპანიდან გავიდა.

ცოტა ხნის შემდეგ მობრუნდა.

— წვილე მაი გებრა სახლში. თავზე დახურული არ დაგინახო!

მოვიხედე. ჩემი ქული დახვავზე იდო. კედელს მოვშორდი, ქულს ხელი დავავლე და სახლისაკენ მოვკურცხლე.

ღელას მოუყვავი, რაც მოხდა, მიზეზიც გავიგე.

თურმე, მეფეს ხალხის მოთვინიერება რომ უნდოდა, სოფლებში სალდათებს შემოგზავნიდა. ისინი სასტიკად ეყრობოდნენ ხალხს, აშინებდნენ, სახლებს სწავდნენ, მცხოვრებლებს შეურაცხყოფას აყენებდნენ. ცხრასს თოთხმეტში აჭარლებს ღალატი რომ დასწამეს, მაშინაც სოფლებს კაზაკები შესევიათ, ყველას თურმე წინაფრიალი ქული ესურა. მაშინ იგი მეფის გერბითაც იყო დამშვენებული, ამიტომ ერქვა თურმე გერბა, რაც სოფელში „გებრადა“ აქციეს. ხალხმა შეიძულა იგი, მისი დახურვა ცოდვად ითვლებოდა, მაგრამ დრომ თავისი გაიტანა: ასეთი ქულები ისე შემოვიდა მოლაში, რომ ყველას — მორწმუნეებსაც კი — ესურათ, ოღონდ მიცვალებულის ზიარებისას პირუკუ იხურავდნენ. ბაბუას თვალაც თანდათან მიეჩვია და აღარ უკვირდა, როცა შვილიშვილები წინაფრიალი ქულებით ხვდებოდნენ.

* * *

ბაბუას ავადმყოფობა შეზოხელ სოფელში გავიგე. მის სიცოცხლეში ეს პირველი უგუნებობა იყო. სახლში ავაკითხე. ფართო სექვზე იწვა, პეპლებიანი საბანი ესურა, მუთაქა და ორი ბალიში შემოედოთ თავქვეშ. ოთახში რომ შევედი, ჩემსკენ გამოიხედა და გამიღიმა, არაფერი უთქვამს. უღვაშებზე და წვერზე გაშლილი ხელი ჩამოისვა. შვილიშვილებთან გაღიმებული შეხვედრა იცოდა. ოცდაათნი ვიყავით და ყველას გვევონა, უფრო მეტად ბაბუა მე მიღიმისო.

თავთან ღელანკში ეჯდა. მან ადგილი დამითმო და სექვზე ჩამოვჯექი, ბაბუას ზეელი მოვკიდე, მაჯა გავუსინჯე, შემდეგ გულზე ყური დავადვევი. ცოტა გადავბრუნ-გაღმობრუნე და სუნთქვაც მოვისმინე. ექიმის ხელი და ყური ბაბუას პირველად შეეხო. სახეზე ღიმილი არ მოშორებია. უხაროდა, ღიახ, ექიმი შვილიშვი-

ლი უხაროდა — მე ახე ვფიქრობდი. ეს, სხვათაშორის. საფიქრალი უფრო დიდი იყო. ბაბუას დღეები კი არა, საათები, წუთები დათვლილი იყო. სახეზე არა მყოფი-მწნიე, გულდაღვრემილი სკამზე ჩამოვჯექი. თვალს ვერ ვაშორებდნ მზერისა და საბნისპირს, რომელიც მალე სუდარად გადაიქცეოდა.

ფერხით ბებია იჯდა. წამით თვალები გაუსწორეს ერთმანეთს, ეს საკმარისი იყო: ბაბუას თეთრეულის გამოცვლა უნდოდა. ბებია მ სუფთა საცვლები მოიტანა, საბანი ნახევრად ახადა, და გახდას შეუღვა.

ავადყოფმა თავი გადმოაბრუნა, მე შემხელა და კვლავ გაიღიმა, ახლა უფრო შეტად ხალისიანად.

— ექიმო, — მომმართა და ერთხანს შეჩერდა, თითქოს რაღაცას იგონებდნო. — მოი, ჭო, დედაბერმა აფერი დამიზიანოს...

თავის შეკავება შეუძლებელი იყო.

ცხოვრებაში, ალბათ, ათასი მომაკვდავი მინახავს, მაგრამ აღსახრულის ჩრდილქვეშ სმაპაღლა პირველად გამეცინა.

შემრცხვა, თუმცა ვიცოდი. ბაბუას არ ეწყინებოდა.

ამის შემდეგ სულ რაღაც სამი საათი იცოცხლა. შერჩა ღიმილი სახეზე. ამ ჯანსაღი ღიმილით იცოცხლა ოთხმოცი წელი... ახალგაზრდობაში კარგი ცხოვრება რომ ჰქონოდა, ალბათ, უფრო ღიხანს გაძლებდა.

ნოდარ შამანაძე

სოფელი დანისკარაული

ბაღისკენ მიდის ბაღი,
ეზო ეზოსკენ იწევს,
სახლს ემატება სახლი,
გზას ემატება სივრცე.
ხეხილის თეთრი ბოლით
სივრცე ივსება ზეცის;
კომლს ემატება კომლი,
ცეცხლს ემატება ცეცხლა.
აღარ სჭირდება თხოვნა, —
მზე შივ სახლებში შედის,

არის ვარდების თოვთა,
მტრედს ემატება მტრედი.
ისმის ხმატკბილი „ნანა“
და „იანანაც“ ფრთას შდის,
გულს ემატება ღხენა,
ბავშვს ემატება ბავშვი.
შუქს გვერდით შუქი ახლავს,
რომ თეთრად გაათენოს,
და ამ სოფელშიც ახლა
იზრდება საქართველო.



გელვა, დეო ზიზნარელო...

როგორც კი პეტროვიჩის მანქანა თვალს მიეფარა, ლილი ფანჯარას მოსცილდა.

— გვეშველა, გოგოებო, უფროსი თათბირზე წავიდა! — მიახარა ზინა-სა და მაკას.

— მანქანით? — იკითხა მაკამ.

— დიახ, პერსონალური „მოსკვიჩით“.

— კი, მაგრამ, ახლა რა დროს თათბირია? — დაინტერესდა ზინა.

— სამინისტროში მივდივარო, ასე თქვა.

— ჭკუის კოლოფო, უფროსი ერთს რომ იტყვის, მეორეს აკეთებს.

— თქვენი აზრით, მაინც სად უნდა წასულიყო? — იკითხა ლილიმ.

— ქალაქგარეთ, — მიუგო ზინამ, — დაძაბული შრომის შემდეგ კარგია ბუნების წიაღში დასვენება.

— ყელის ჩასველება.... — დაუმატა მაკამ.

— მართო კი არა, ქერათმიან ასულთან ერთად, გამწვანების ტრესტში რომ მუშაობს... — გააგრძელა ზინამ. თავის საქმეს ვერ უვლიდა, თორემ სხვების ხუთი თითივით იცოდა.

— ყვავილები პეტროვიჩს კი არა, მის თანამშრომლებსაც ძალიან უყვართ. — გაიცინა მაკამ.

— ჭორიკნები ხართ და მეტი არაფერი! — უსაყვედურა ლილიმ, თითქოს პირადად ჭორი თავის სიცოცხლეში არ უთქვამს.

მაკამ ზინას თვალი ჩაუკრა.

— ჩვენ თუ ჭორიკნები ვართ, მაშინ სიმართლე პეტროვიჩის ცოლს ჰკითხე.

— თქვენ რომ კაცმა გიყუროს...

— ლექსებს მოგვიძღვნის, არა? — ჰკითხა ზინამ, — ჩემო კარგო დი-
ლი, მაგრად გართმევ ხელს...
— და გულწრფელად მოგილოცავ დაბადების დღეს. — დაასრულა მანკა
კამ.

უკვე მეტისმეტი იყო.

ლილიმ წყენა ვეღარ დაფარა.

— თქვენ თუ ვინმეს გადაეცდეთ, ჭკუიდან შეშლით!.. რა მოხდა, კაც-
მა ერთი ლექსი მომიძღვნა, ქვეყანა ხომ არ დაუქცევია!

— მართლა გაბრაზდი? — ჰკითხა ზინამ.

— თავი დამანებეთ!

— ხედავ, გაგებუტა კიდევაც, — გაუკვირდა მაკას, — დომენტის გა-
ფიცებ, შეგვირიგდი.

— მომეშვით!

— აბა, ვინც გიყვარს, იმას გაფიცებ!

ლილის არაფერი უთქვამს. ფანჯარაში ისე გულმოდგინედ ეცქირე-
ბოდა, თითქოს აყვავებულ ატმებს ხედავდა. სინამდვილეში, გამოსათვლე-
ლი სადგურის წინ ერთი უხეირო ნაყინის ჯიხური იდგა, ისიც სანახევ-
როდ დაკეტილი. მის მახლობლად ბოშა ქალები თმის ამოსაყვან წამალს
ჰყიდდნენ.

შეწუხებულმა ზინამ მაკას გადახედა.

— ხმას არ გცემს... რა ექნათ ახლა ჩვენ?

— არის ერთი გამოსავალი, — მიუგო მაკამ, — კინოში წაგიყვანოთ
და შეგვირიგდება.

— გენიალური აზრია! — ტაში შემოჰკრა ზინამ, — ხომ წამოხვალ,
ლილი, კინოში?

ლილი ფანჯარას მოშორდა, მაგრამ შეკითხვა უპასუხოდ დატოვა.
მაკამ ხელი მოხვია.

— ბუტე, ბუტე, გაგებუტე!.. ამოიღე ხმა, კინოში წამოხვალ — თუ არა?
როგორც იქნა, ლილიმ ხმა ამოიღო, მაგრამ იგი უარყოფითი აღმო-
ჩნდა.

— სამსახურის საათებში კინოში წასვლა როგორ შეიძლება!

ზინამ იმ წამსვე უპასუხა.

— ის თუ შეიძლება, სამსახურის საათებში უფროსი დროს ატარებ-
დეს?.. ჩვენ კინოში მივდივართ, საქულას ღუქანში ხომ არა!

ლოგიკურად დასაბუთებული მსჯელობა იყო, მაგრამ პრობლემა მაინც
გადაუჭრელი რჩებოდა, რადგან მანუჩარ შილაკაძის გარდა მათ უშუალო
უფროსი ჰყავდათ, ამ უფროსს შალვა ცისკარიძე ერქვა და კაბინეტში გამო-
კეტილი, ციფრების ლაშქარს თავგამოდებით ებრძოდა.

ზინა რა ზინა იქნებოდა, გამოსავალი რომ არ მოენახა, ეს საქმე მე

მოძანდეთო, დაამშვიდა ლილი და მაკა, შალვას ერთს გავეუცინებ და კინოში კი არა, ექსკურსიაზეც გავვიშვებო.

ლილიმ სხვათა შორის იკითხა, დღეს მაინც რა სურათს უჩვენებდნენ?

— იტალიური ფილმია, — უთხრა ზინამ, მთავარ როლს ალბერტო სორდი თამაშობს, ნამდვილი მამაკაცი!

— ალბერტო სორდის მარჩელო მასტროიანი სჯობია. — თქვა მაკამ.

— შენთვის კი სჯობია, — თავი დაუქნია ზინამ, — მარჩელო მასტროიანი!... ისე ლაპარაკობ, თითქოს დღეს პაემანი ღაგინიშნა.

ჩხუბს დაიწყებდნენ, მაგრამ დრო არ იყო. სამივენი შალვას კაბინეტს მიაღდგნენ. შესვლით მარტო ზინა შევიდა.

— შეიძლება? — სითბო და ეშხი დააფრქვია ზინამ ოთახში.

შალვამ ქაღალდებიდან თავი აიღო და სწრაფად ფეხზე წამოდგა.

— რასაკვირველია, შეიძლება, პატივცემულო ზინა... რაზე შეწუხებულხარ?

— კინოში წასვლა მინდა! — პირდაპირ მოუკრა ზინამ.

— რა ბრძანეთ?

— კინოში მინდა წასვლა-მეთქი.

— კინოში?

ზინამ სული არ მოათქმევინა.

— გაღასარევი ფილმია! მთავარ როლს ალბერტო სორდი თამაშობს... სხვათა შორის, ალბერტო სორდი მარჩელო მასტროიანიზე უკეთესი მსახიობია.

შალვა ცისკარიძე კინოხელოვნების დიდი მოყვარული ახალგაზრდობაშიც არ ყოფილა. როცა სტუდენტი იყო, ქალიშვილების ხათრით დადიოდა დღის სეანსზე. ეკრანზე მომხდარ ამბებზე უფრო ის სიამოვნებდა, ბუფეტში რომ ხუთკაპიკიან „პერაშეკებს“ ყიდდნენ. ხელმოკლე კაცისათვის ეს დიდი საშუალება იყო. ასაკის მომატების კვალობაზე, შალვას კინოს სიყვარული არ მომატებია, ტელევიზორში თუ ნახავდა ხანდახან და იმით კმაყოფილდებოდა. სამაგიეროდ, სცენა ძალიან იტაცებდა. სახალხო თეატრის არც ერთ პრემიერას არ გააცდენდა.

— ალბერტო სორდი? — გაიმეორა შალვამ, — ის არის, ხომ?...

— დიახ, ის. — გაუცინა ზინამ.

— აი, იმას რომ თამაშობს... — ვითომ, ვერ გაიხსენა, სინამდვილეში თავისი არაკომპეტენტურობის დაფარვას ცდილობდა.

— რომელ ჟურნალისტს თამაშობს, — აუხსნა ზინამ, — სიღღერი რომ გადაეკიდა.

— სიღღერი არ მახსოვს... ისე, შესანიშნავი მსახიობია.

— თქვენც ხომ არ წამოხვალთ, ბატონო შალვა? დღის სეანსზე თუ იშოვით ბილეთებს, ღამით თავპირის მტვრევია.

„თქვენც ხომ არ წამოხვალთ“, ეპატიჟებოდა ქალიშვილი. დიდებუ-

ლი წინადადება იყო, მაგრამ შალვამ თავი მაინც უკმაყოფილოდ გააჩნა, სამუშაო საათებში კინოში წასვლა როგორ შეიძლებაო!

— მანუხარ პეტროვიჩის ნუ გეშინიათ, — დაამშვიდა ზინამ, — რა გინდა, — ზინამ უკმაყოფილოდ გააჩნა.

რზე წავიდა სამინისტროში.

— მერე რა უყვოთ, რომ წავიდა... ჩვენ ხომ ადგილზე ვართ? დისციპლინა უნდა დავიცვათ!

— მაშასადამე, უარი, ბატონო შალვა? — ზინას მელოდიურ ხმაში წყენის ნოტები აუღერდა, რაც შალვა ცისკარიძის სმენას არ გამოჰპარვია.

— აბა, რა კქნა, როგორ მოვიქცე? — იკითხა შეწუხებულმა.

— თუ არ მიშვებთ, გაღიმებული მაინც შემხედეთ, სერიოზულობა მაღიან არ გიხდებათ! — ზინას ცრემლი არ მოსდგომია, მაგრამ ღამაში თვალები მაინც ქათქათა ცხვირსახოცით მოიწმინდა. შალვა ცისკარიძისთვის ესეც კმაროდა.

— ძალიან უხერხულ მდგომარეობაში მაყენებთ... — დაიწყო მან.

— ღიმილი, ბატონო შალვა, ღიმილი!

შალვას ხმა გაეზარა.

— ბილეთი უკვე იყიდეთ?

— რად მინდა მერე, კინემსთვის მაინც დამეთმო!

მეტის გაძლება აღარ შეიძლებოდა.

— არავისაც არ დაუთმოთ — უთხრა შალვამ. — თქვენ თვითონ წადით!

გახარებულმა ზინამ ხელები გაშალა. დაპროგრამებისა და კოორდინაციის განყოფილების გამგემ წინდახედულად ნაბიჯი უკან გადადგა.

— ბატონო შალვა, გულის მაგივრად თქვენ ოქრო გქონიათ საგულეში! — ქალს თვალები მაცდურად უბრწყინავდა, — ნუ გეშინიათ, ახლა არ გაკოცებთ, ოღონდ სანამდე წავალ, ერთი საიდუმლოება უნდა გაგიმზილოთ.

— გისმენთ, — მორჩილად უთხრა შალვამ. თან იმის შიშიც ჰქონდა, ახლა ამან სიყვარული არ ამიხსნასო!

ზინამ წითელბოშადაწასმული ტუჩები სახიფათოდ მიუახლოვა და ძალიან ხმადაბლა, თითქოს ჩურჩულით უთხრა.

— ჩემთან ერთად ლილისა და მაკასაც უნდათ წამოსვლა, მაგრამ თქვენი ეშინიათ.

— ჩემი ეშინიათო?! — ეწყინა შალვას. (სხვას, პირიქით, გაეზარდებოდა, თანამშრომლებში ავტორიტეტი მქონიაო).

— მეც ეს არ უუთხარი? — თანაგრძნობით შეხედა ზინამ, — ჩვენი უფროსი ისეთი კეთილია, ისეთი ჰუმანურია-მეთქი.

— მერე, არ დაგიჯერეს?

— ახლავე დავაჯერებ! — ზინამ ღრიჭოდ დარჩენილ კარს იქით გასძახა, — შემოდით გოგოები, რას იმალებით!

ლილი და მაკა შემოვიდნენ და უხერხულად გაჩერდნენ.

— ერთი თხოვნა შეიძლება, ბატონო შალვა? — ეს ლილი იყო.

— რასაკვირველია, შეიძლება.

— ჩვენ... — დაიწყო მაკამ.

შალვამ აღარ აცალა.

— თქვენ კინოში გინდათ წასვლა.

— გვინდა, აბა, არ გვინდა! — განაცხადა ლილიმ, გარემოებათა მიზეზით მას შეტი ინიციატივის გამოჩენა მართებდა, — სხვას ვერც გაუუბედავდით, მაგრამ თქვენ ისეთი კეთილი ბრძანდებით...

— ჰუმანური! — დაუმატა მაკამ.

უხერხულობის დასაფარავად შალვამ კეფა მოიფხანა (იმ ადგილას თმა ძალიან შეთხელებული ჰქონდა).

— თუ ასეთი კეთილი და ჰუმანური ვარ, ჩემი რატომ გეშინიათ?

— კი არ გვეშინია, გვერიდება, — აუხსნა ლილიმ.

— ხწორია, რომ არ გეშინიათ! — მოუწონა შალვამ, — შიში არ გამაგონოთ, ჩვენს შორის მხოლოდ ნდობა და ურთიერთპატივისცემა უნდა ხუფევდეს.

— ჰოდა, გვენდეთ, ბატონო შალვა, და პატივისცემა ჩვენზე იყო — უთხრა ზინამ, რომელსაც აქამდე ნეიტრალური პოზიცია ეჭირა, რადგან თავისი უკვე განადლებული ჰქონდა.

ზინას შემდეგ მაკამაც ხელი გამოიღო.

— ძალიან გთხოვთ, ბატონო შალვა... ლილი, შენც ხომ ძალიან თხოვ ბატონ შალვას?... ო, რა მორცხვი და მორიდებული ხარ, ბატონ შალვასაგით!

— ამდენი თხოვნა არაა საჭირო! — თქვა შალვამ და მცირე პაუზის შემდეგ დაუმატა, — ოღონდ მეტს სამუშაო საათებს ნულარ გამიცდენთ.

მადლიერმა ზინამ ძალიან ხმამაღლა და პათეტიკურად იკითხა.

— შეიძლება ახლა მაინც გაკოცოთ, ბატონო შალვა?

როგორ გგონიათ, არ აკოცებდა, მაკა რომ არ ჩამდგარიყო შუაში?

— სხვების თანდასწრებით კოცნას ფასი არა აქვს! — განაცხადა მან.

— მაშინ სიმღერას მიუძღვნი, — ზინა შალვას თვალებით ბურღავდა,

— მაგრამ გიტარა რომ არ მაქვს?

— დროზე წადით, თორემ დაგაგვიანდებათ! — შალვა ცისკარიძე მათ დაგვიანებაზე კი არა, იმაზე წუხდა, ზინამ საჯაროდ არ მაკოცოსო, ვაჟაკი როგორ არ იყო, მაგრამ სამსახურში კოცნისა მაინც ეშინოდა. — მტრები არ მოახველებდნენ, დაიწყებოდა ტელეფონების რეკვა, ანონიმური წერილები და ათასი დავიდარაბა.

წერვიული დაძაბულობა ლილიმ განმუხტა.

— ნახვამდის, ბატონო შალვა... თუ ვინმემ მანუჩარ პეტროვიჩი იკითხოს, უთხარით, სამინისტროშია წასული და ხვალამდე არ დაბრუნდება-თქვა.

ქალიშვილები წავიდნენ თუ არა, შალვა ცისკარიძემ ოფლი მოიწმინდა, რასაკვირველია, ეს სიმწრის ოფლი არ იყო, რადგან გულში მაინც მორალურ კმაყოფილებას გრძნობდა. ამიტომ მღელვარებამ მალევე დასაბამოვნო ფიქრებს მიეტოვა.

„შესანიშნავი გოგონები არიან, მაგრამ ცოტა დისციპლინას ვერ ეგუებიან... ასაკის გარდა, დამნაშავე არავენა... ახალგაზრდობა! ახალგაზრდობა! მაინც საიდან მოიტანეს, თითქოს მე ურჩხული და კაციჭამია ვიყო... რა ვუყოთ, მერე, მათი განყოფილების უფროსი რომ ვარ! ადამიანებთან ურთიერთობაში სკამი არაფერს ნიშნავს. ამ სკამზე გუშინ დომენტი ახობაძე იჯდა, დღეს მე ვზივარ... რა შეიცვალა ამით? სკამი, შეიძლება, ხვალ გამოგაცალონ და მერე კაცს თვალში ხომ უნდა შეხედო? რასაკვირველია, სამსახურში წესრიგი უნდა იყოს, დისციპლინა აუცილებელია, მაგრამ მუშტის დისციპლინა კი არა, — ურთიერთნდობა და პატივისცემა! მანუჩარ შილაკაძეს რომ ჰკითხო, დამნაშავეს უნდა უყვირო, დაემუქრო, დასაჯო... ყველას უფროსის შიში უნდა ჰქონდესო... არა, პატივცემულ პეტროვიჩ, შიშით შექმნილი სიყვარული მე არ მწამს! ასე „ვეფხისტყაოსანში“ კი წერია, მაგრამ ყალბი სტრიქონია, ამას რუსთაველი არ იტყვოდა!.. დღეს, მაგალითად, შემძღოლ თანამშრომლები დამეშინებინა, კინოში წასვლაზე სასტიკი უარი მეთქვა, მაგრამ მთხოვეს და ხათრი გავუწიე. ქვეყანა არ დაიქცევა, ორი საათით რომ გავუშვი, სამაგიეროდ, სხვა დროს ორ საათს ზედმეტს იმუშავენ“.

ამ ფიქრებში კაბინეტში დომენტი ახობაძე შემოვიდა და შალვას გაკვირვებულმა ჰკითხა.

— რა ჰქენი, კაცო, ყველა გაუშვი კინოში?

— გაუშვი. — დაუდასტურა შალვამ, — გადასარევი ფილმიც, სიდედრი, თურმე, სიძეს გადაეკიდა...

— უფროსმა რომ გაიგოს, მერე სად მიხვალ?

— ვერ გაიგებს, თათბირზე დაუძახეს... თანაც, ხომ არ გაპარულან, მთხოვეს და ისე წავიდნენ.

— შენს ადგილზე მე ასე არ მოვიქცეოდი.

— კაცია და გუნება, დომენტი ვარდენიჩ.

— აბა, რას გეტყვი, იცი?

— თქვი, ნუ გეშინია.

— მეც მინდა კინოში წასვლა!

კინოში კი არა, „პახმელიაზე“ ხარჩოს საჭმელად უნდოდა წასვლა, მაგრამ ამას არსებითი მნიშვნელობა არ ჰქონდა.

შალვა არც შეეყოყმანებულა, ისე განუცხადა თანხმობა.

— წადი, მერე, მაგაზე უარს როგორ გეტყვი!

დომენტი ახობაძე არც ისე ცუდი კაცი იყო, შეხედულება რომ ჰქონ-

და. ხანდახან ისეთ რამეს იტყოდა, მის გულწრფელობაში ეჭვის შეტანა გაგიჭირდებოდათ, ახლაც ასეთი სიტყვები წარმოთქვა:

— საოცარი კაცი ხარ, შალვა, საოცარი!.. ღვინო და ქალები რაღა გიყვარდეს, მიწაზე ჩამოფრენილი ანგელოზი მეგონებოდი... ეშმაკი და ღვთისპირისაგან გადავარდნილი არც შე ვარ, მაგრამ მაინც გაგიმეორებ: შენს ადგილზე ასე არ მოვიქცეოდი!

ამ აღსარების შემდეგ ღომენტიმ კარი გაიხურა და შალვა ისევ თავის ფიქრებთან დატოვა.

„შენ არ მოიქცეოდი, მაგრამ შენ ხომ შალვა ცისკარიძე არა ხარ! — დაუსწრებლად ეკამათებოდა ახალი გამგე ძველს, — და რადგან შალვა ცისკარიძე არა ხარ, ცხადია, მის საქციელსაც ვერ გაიგებ“.

ის იყო, სამუშაოს უნდა დაბრუნებოდა, ოთახში დამლაგებელი ელენე ოთხმეზური შემოვიდა. ისეთი საწყალი გამოხედვა ჰქონდა, შალვას უსიამოვნოდ გააჟრჟოლა.

— რაზე შეწუხებულხართ? — ჰკითხა და სკამი შესთავაზა.

დამლაგებელი არ დამჯდარა.

— რა ვქნა, ძალიან მერიდება... — დაიწყო, მაგრამ აღარ დაამთავრა.

— მიეხვდი, კინოში გინდათ წასვლა. — გაუდიმა შალვამ.

— როგორ გეკადრებათ! — ეწყინა ქალს. — კინოს მე მხოლოდ ტელევიზორში ვუყურებ.

— ტელევიზორში ძველი სურათებია. — საკუთარი გამოცდილება გაუზიარა შალვამ.

— რა უყვოთ, მერე, — თქვა დამლაგებელმა, — მე და ჩემს ბიჭს ძალიან მოგვწონს... აი, წინა კვირას „დარიკო“ უჩვენეს.

— შესანიშნავი სურათია!

— დარიკო ომამდე გენახათ, რა იყო... ახალგაზრდები ჭკუას კარგავდნენ... ყოველდღე ვუყურებდით.

— ნამდვილად დიდებულია!.. დაიცა, ის როგორაა?! — შალვამ ნაცნობი მელოდია გაიხსენა, — დარიკო ვარ გლეხის ქალი...

— სიმონა ჩემი ქმარი. — მიუძღერა ელენე ოთხმეზურმა.

— ბოდიში, მაგრამ თქვენ ცდებით.

— როგორ თუ ვცდებით, მთელი კინო ზეპირად ვიცი.

შალვა მაინც არ დაეთანხმა.

— მეონი, ასე უნდა იყოს: დარიკო ვარ გლეხის ქალი, დავამყარე სამართალი... აი, ხომ ხედავთ, აღარც მე მახსოვს, ალბათ, სკლეროზი დამემართა.

— რა ვქნა, ბატონო შალვა, წავიდე? — შეახსენა ქალმა.

— წადით... ალბერტო სორდი თამაშობს, აუცილებლად ნახეთ.

დამლაგებელმა გაკვირვება ვეღარ დამალა.

— ალბერტო სორდი კი არა, მე სახლში გაშვება გთხოვეთ...
ბა?

— შეიძლება, ოღონდ ბიჭს კარგად მიხედეთ, ორშაბათიდან სკოლაში უნდა წავიდეს. — სკლეროზი კი არა, შალვას ნათელი გონება ჰქონდა, ყველაფერი ზედმიწევნით ახსოვდა.

— კაცი კი არა, ღმერთი ხართ, ბატონო შალვა, ჩვენი ოჯახის მფარველი! — შეაქო ელენე ოთხმეზურმა.

— წელან ანგელოზი ვიყავი და ახლა ღმერთი გავხდი, საოცარია პირდაპირ! — გაეცინა შალვას.

* * *

ჩვეულებრივად, როდესაც პეტროვიჩი „იქ“ მიდიოდა, სამსახურში მეორე ღილაკზე აღარ ბრუნდებოდა. ოფიციალურად „იქ“ მაღალ ინსტანციებში წასვლას ნიშნავდა, მაგრამ თუ ბოროტ ენებს დაეჯერება, თათბირებისა და კოლეგიების ნაცვლად, მანუხარი უფრო მიწიერი პრობლემებით იყო დაკავებული. ახლა ჩვენ რომ ავდგეთ და ვიძიოთ, ცოლშვილიანი მანუხარ შილაკაძე მართლა თუ დაიარებოდა გამწვანების ტრესტში მომუშავე ქერათმიან ქალიშვილთან, ძალზე დიდ დროს დაეკარგავთ და გამოძიებულ მასალას არსებითი პნიშვნელობა არ ექნება ამ ისედაც საინტერესო მოთხრობის სიუჟეტური განვითარებისათვის. არსებითი ის იყო, რომ იმ დღეს მანუხარ შილაკაძემ ტრადიციას უღალატა და „იქიდან“ ძალიან ჩქარა დაბრუნდა.

გარეთ პიკის საათი იდგა. გამოსათვლელ სადგურში კი ისეთი სიჩუმე სუფევდა, რომ ცუდი ამბის მოლოდინში პეტროვიჩს გული ძალუმაღ აუძგერდა. არც ლილის მანქანის კაკუნი ისმოდა და არც ზინასა და მკვას სიცილ-კისკისი. უფროსის კაბინეტში კი ტელეფონი გაბმულად რეკავდა, პასუხის გამცემი კი არავინ იყო.

ზარს ისევ მანუხარმა მიუხსრო.

— ღიაზ, ვისმენტ... საგიჟე არ არის, მაგრამ ცოტა ხანში იქნება! — პეტროვიჩმა ყურმილი დაახეთქა და სათქმელი ხმამაღლა განაგრძო: — ნეტავ, სად გაკრფილან ჩემი ბეჯითი თანამშრომლები? მაგათ ოღონდ წასული დავინახონ და აღდგომა გაუთენდებათ!.. ლილის მოუხსნია გაპარვა. აღარ მოვალ-მეთქი, ვუთხარი და ეგონა, ვერ გავიგებდი... შალვა, რასაკვირველია, არაფერს ეტყოდა, პირიქით, ხელს დააფარებს... მაგას ვინმემ გაუღიმოს და სახრჩობელაზე აჰყვება.

მანუხარმა მდივან-მემანქანის მაგიდაზე ქაღალდები გადაათვალიერა და გაბრაზებულმა იყვირა.

— რასა ჰგავს ეს, რა თავხედობაა, მოხსენებით ბარათი კიდევ არ დაუბეჭდავს!

ზინასა და მაკას ოთახში შესვლა არც დასჭირვებია, ღია კარიდან ჩანდა, მათი კაბინეტი ცარიელი იყო.

„ლილი თუ არ არის, ცხადია, ზინა და მაკაც არ იქნებიანო“ — უკმაყოფილოდ გუგუნებდა.

არც თანამდებობიდან ახალგანთავისუფლებული დომენტი ახლობაძე იყო აღვილზე. მარტო დაგეგმვისა და კოორდინაციის განყოფილების უფროსი შალვა ცისკარიძე მიჯდომოდა მაგიდას და ყველას მაგივრად მუშაობდა.

— სად არის ხალხი?! — კაბინეტში შესვლისთანავე იყვირა მანუჩარმა.

შალვა არ შეეყოვნებულა, ისე უპასუხა:

— ხალხი, მანუჩარ პეტროვიჩ, კინოში გაუშვი.

მანუჩარს თვალები გაუფართოვდა.

— სად გაუშვი?!

— კინოში... იტალიური ფილმი.

— კაკეჯლები! — დაიღრიალა მანუჩარ პეტროვიჩმა და, სოლიდური წონის მიუხედავად, შურდულივით გავარდა კაბინეტიდან. ყვირილი იმხელა გამოჟღერდა, რომ „დაზამასკებული“ ფანჯრები თუ არ ჩამოცვივდებოდა, შალვა ცისკარიძეს არ ეგონა.

სმა მანუჩარ პეტროვიჩს ყველა რეგისტრში ძლიერი ჰქონდა. ზოგი შურაჩი ქირქილებდა, მარტო მაგ ხმისათვის დააწინაურესო, მაგრამ სამართლიანობა იმის აღნიშვნასაც მოითხოვს, რომ ყვირილის გარდა, გამოსათვლელი სადგურის უფროსმა ღვინის სმა და სუფრული სიმღერები იცოდა. ამდენი ღირსება კი ერთი პატარა დაწესებულების ხელმძღვანელი-სათვის საეხებით საკმარისი ყო.

* * *

ამ ამბის შემდეგ ზუსტად ერთი თვე გავიდა.

ღრის ეს არცთუ ისე დიდი მონაკვეთი გამოსათვლელ სადგურში ფრიად საყურადღებო მოვლენებით აღინიშნა: დომენტი ახლობაძემ შალვა ცისკარიძისაგან ხუთი თუმანი ისესხა, რომ ვიშოვი, დაგიბრუნებო. დომენტი რისი მშოვნელი იყო, მაგრამ შალვა უარს როგორ ეტყოდა! კიდევ ზინამ ყავის სმას თავი დაანება, ამერიკელმა ექინებმა აღმოაჩინეს, შავი ყავა კიბოს აჩენსო! და კიდევ, გევმების შეუსრულებლობისათვის მანუჩარ შილაკაძეს კოლეგიაზე ოქმში შეტანით საყვედური გამოუცხადეს. ერთი სიტყვით, მღვთმარეობა ძალზე დაიძაბა და მეზი როდის ჩამოვარდებოდა, არავინ იცოდა. ჯერჯერობით, დომენტი ახლობაძის სამუშაო მაგიდის პერპენდიკულარულად ნათურაგადამწვარი ძველი ჭალი ჩამოვარდა, მაგრამ დომენტის არ დასცემია, ან როგორ დაეცემოდა, როდესაც ხელმძღვანელობასთან გაჭიანურებული კონფლიქტის გამო, თავის მაგიდას იშვიათად მიუჯდებოდა. ხოლმე და მთელს თავისუფალ ღრის მანუჩარ შილაკაძის ლანძღვა-გინე-

ბაში ატარებდა. შალვა რამდენჯერ შეეხვეწა, ჩემი თანდასწრებით უფროსის ავტორიტეტს ღირსებას ნუ უკარგავო, იმდენჯერ ღომენტიმაც დაიწყო დო და თავი შეუშვია. ჭადის ჩამოვარდნა ის უკანასკნელი წვეთი იყო, რომელმაც მოთმინების ფიალა აუვსო და უფროსის კაბინეტში გადამწყვეტი ბრძოლის გასამართავად შეიყვანა.

სასტიკი გაბრაზების მიუხედავად, ღომენტი ახლობაძემ მაინც დიპლომატიურ ხერხს მიმართა. უფროსის კაბინეტში გინებით კი არ შევარდნილა, შენი დედა ვატირეო, არამედ ტკბილი ხმით ჰკითხა:

— შეიძლება, პატივცემულო პეტროვიჩ?

იმ მომენტში მანუჩარ შილაკაძე ხასიათზე ვერ იყო, ან როგორ იქნებოდა, როდესაც თავისი მონოლითური კოლექტივის წყალობით საყვედური უკვე მიღებული ჰქონდა და სასიამოვნო პერსპექტივები არც უახლოეს მომავალში ესახებოდა. სწორედ ამიტომ, ერთი თვის წინათ დაქვეითებულ თანამშრომელს ჩვეულებრივზე უფრო მკაცრად შეხვდა.

— რა გენბავთ, ამხანაგო?! — პეტროვიჩმა მახვილი ბოლო სიტყვას დაუსვა.

ღომენტი მაგიდას მარჯვენა მხრიდან მიუახლოვდა, სადაც სხვადასხვა ფერის ტელეფონები იდგა.

— თქვენი კარგად ყოფნის მეტი, სხვა რა უნდა მინდოდეს, მანუჩარ პეტროვიჩ.

— შორიდან ნუ დამიწყე, დროზე მითხარი, რა გინდა!

— კარგი, აბა, ახლოდან გეტყვით, — ღომენტიმ სკამი გამოსწია და დაუკითხავად ჩამოჯდა.

— გისმენ! — შეაზენა უფროსმა.

— ერთი თვე და ორი დღე უკვე გავიდა, პეტროვიჩ, რაც მომხსენით და აღარ დაწყნარდა, თუ იცით, ქვეყანა?

— ქვეყნის საქმეს შენ რატომ კითხულობ?! — ღომენტის „თქვენობითის“ ფონზე „შენ“ ძალიან ხაზგასმით უღერდა, მაგრამ ყოფილმა გამგემ ვითომ არ შეიმჩნია.

— იმიტომ კკითხულობ, რომ ლილი კირვალიძის დღეობაზე შემპირდით, ქვეყანა რომ დაწყნარდება, ძველ ადგილზე მაშინ დაგაბრუნებო!

— შენ მთვრალი იყავი, მაგი არ გახსოვს!

— მე სხვა რამეც მახსოვს, მანუჩარ პეტროვიჩ.

— მაინც რა?

— არაფერი! — თქვა ღომენტიმ და ფეხზე წამოდგა.

— თქვი, ამხანაგო, რა გახსოვს!

— არაფერიც არ მახსოვს, ძალაა?

— ჰოდა, როცა გაიხსენებ, მაშინ მითხარი! — მანუჩარ პეტროვიჩმა მაგიდის ყუთიდან „მალბორო“ ამოიღო და სანამ მოუკიდებდა, ღომენტი გააფრთხილა, თუ კაცი ხარ, ნუ მაცდენ, ათასი საქმე მაქვსო.

დომენტი ახობაძე უცხოური სიგარეტების ტრფიალი არასოდეს ყრ-
ფილა, „პრიმიტაც“ ადვილად გადიოდა, მაგრამ ახლა სასტიკად დასაწყისად
ზრდილობის გულისათვის მაინც შემოეთავაზებინაო, თან კიდევ კაბინეტი-
დან როგორ მაგლებსო, და უცებ აფეთქდა.

— ასეა, ზომ?! —

— სწორედ ასეა! — დაუდასტურა მანუჩარმა.

— ჰოდა, ერთს კიდევ დაეთვრები, პეტროვიჩ, მე და ვინმემ არ მითხ-
რას მერე, ქვეყანა დაწყობილიაო!

— ქვეყანა კია დაწყობილი, მაგრამ ჩემი სამსახურია არეული, — ბოლ-
მის გუდას თავი მოხსნა მანუჩარმა, — ხალხი სამსახურში აღარ დადის!

— მე რას მიბრიალებთ თვალებს, მაგი, უფროსად ვინც დანიშნეთ,
იმას მოკითხეთ!

— იმასაც მოვკითხავ! — მანუჩარს სიგარეტი ჩაუჭრა და ახალს მო-
უკიდა, — მაინც როგორ შემაცდინეს, შალვა ცისკარიძე განყოფილების
უფროსად როგორ დამანიშნინეს!.. კეთილი კაციო... ესაო, ისაო...

აქ პეტროვიჩი დომენტის მხრიდან შალვა ცისკარიძის გინებას ელოდა,
მაგი კაცი კი არა, ნაგავიაო, მაგრამ დაქვეითებულმა თანამშრომელმა სრუ-
ლიად საწინააღმდეგო განაცხადა:

— ნამდვილად კეთილი კაცია, ტყუილს ვერ ვიტყვი.

— სამუშაო საათებში რომ ხალხი კინოში გაუშვა, ესაა სიკეთე?! —
იყვირა მანუჩარმა, — მე მაგათ ვუჩვენებ!.. არც შენ დაგაღებია, იცოდე, კა-
რგი დღე!

— ამაზე მეტი რა უნდა მომივიდეს! — გაუკვირდა დომენტის.

— მიბრძანდით, ამხანაგო! — მანუჩარ შილაკაძემ ისე მძლავრად დაარ-
ტყა მაგიდას მუშტი, რომ ღერმანტიზადაკრულ კარს იქით მოღარაჯე
ლილის, მაკასა და ზინას შიშისაგან გული კინაღამ გაუსკდათ და კისრის-
ტეხით თავიანთ კაბინეტებს მიაშურეს.

ზომ რთული სიტუაცია შეიქმნა, მაგრამ დომენტი ახობაძეს საკუთარი
ღირსების გრძნობა არ დაუკარგავს.

— მე კი მივბრძანდები, ამხანაგო პეტროვიჩ, მაგრამ ნურც ჩემი ნათქ-
ვამი დაგავიწყდებათ და ნურც თქვენსას დაივაწყებთ! — ეს სიტყვები საკ-
მაოდ მშვიდად უთხრა და კარი არც გაუჯახუნებია, ისე გავიდა.

ლილი კირვალიძეს ერთი სული ჰქონდა, ცხელ-ცხელი ამბები გავგო,
მაგრამ თავი ისე ეჭირა, თითქოს სარკეში ცქერის მეტი არაფერი აინტე-
რესებდა, მერე, როგორც იქნა, სარკეს შეეშვა და სხვათა შორის იკითხა:

— რაო, უფროსმა რა მინდაო?

დომენტიმ კითხვა დაუბრუნა.

— ყვირილი ზომ გესმოდა?

— კი მესმოდა.

— ჰოდა, კაცი რომ ყვირილს დაგიწყებს, კარგი რა უნდა დაგეგმარ-
თოს?

— ცუდ დროს შეხვედი, დღეს ვერაა ხასიათზე.

— მაგის ხასიათმა მე თმები გამიცვინა... არ თქვა ახლა, ზღარბივით
ქონორი გაქვსო!

ლილიმ დაუყვავა.

— დაწყნარდა, დომენტი, რა მოგივიდა!

— არ იცი, ხომ, რა მომივიდა?

ლილიმ იაზრა, დომენტი საითკენ უმიზნებდა, მაგრამ არ შეიმჩნია.

— აკი შეგპირდა პეტროვინი, ძველ ადგილზე დაგაბრუნებო?

— სხვა თემაზე ნუ გადაიტანე საუბარი!

— რა იყო, ასე რატომ მიყურებ?

— ამ ბოლო დროს რაღაც სხვანაირი გახდი, ჩემო ლილი!

— როგორ სხვანაირა?

— ისე, სხვანაირი... სხვანაირად მიყურებ, სხვანაირად მელაპარაკები...

ლილიმ უდარდელად გადაიკისკისა.

— გეჩვენება შენ მაგი!

დომენტი ახობადემ კარტი გახსნა.

— იგიც მეჩვენება, ზოგიერთი პიროვნება ლექსებს რომ გიწერს?

— სისულელეს შეეშვი, თუ კაცი ხარ!

— წინასწარ გაფრთხილებ, მთვრალი რომ ვიქნები, გზაში არ შემხვ-
დეს!

ბოლოსდაბოლოს, ლილიც გაბრაზდა.

— შენ, მგონი, ახლაც მთვრალი ხარ!

— უკანასკნელად გაფრთხილებ, ისევ გავხდები მე განყოფილების
უფროსი და მერე სხვანაირად არ დაიწყო ლაპარაკი!

დომენტი ახობადემ მუქარა აუფეთქებელი დინამიტივით დატოვა ლი-
ლი კირვალბის კაბინეტში და ზინასა და მაკას მიაშურა, თუმცა რა მი-
შურება უნდოდა, ქალიშვილები დერეფანში დაუხვდნენ.

— გამარჯობა, მტრედებო! — ხელი აუწია დომენტიმ.

— ლომს გაუმარჯოს! — უბასუხა ზინამ.

— ლომი კი არა, კვერნა ვარ, მოხსნილი კვერნა!

მაკამ დაამშვიდა.

— გული არ გაიტეხო, ცხოვრება წინაა!.. ეღირსებაო ლუხუმსა ღაშა-
რის გორზე შადგომა.

— კიდევ ლექსები! — გადაიარა დომენტი.

— შენ მაგი შალვას დაწერილი არ გეგონოს. — დაამშვიდა მაკამ.

— არ მეგონება! — შალვა მართო მდივან-მემანქანეებს უწერს ლექ-
სებს.

— მაგიც იცი? — გაუკვირდა ზინას.

— მიწაში რაა, მე ისიც ვიცი! — ასეა მაგი და მიფრთხილდეს ახლა ზოგიერთი!

ზინა კირვალბე ისე აღზრდილი არ გახლდათ, რომ ზოგიერთი მისი ნილი და გაუბედურებული პიროვნების ხმამაღალი ლაპარაკი ამიტომ, ღომენტი მკაცრად გააფრთხილა, თვალს ნუ მიბრიალებ, საყვი-რალი შენს ოჯახში მოიკითხეო!

ღამდულრული ღომენტი საკუთარ კაბინეტში შევარდა.

— მოხვედი? — ჰკითხა შალვამ.

— მივდივარ! — იყვირა ყოფილმა გამგემ.

გაოცებული შალვა ფეხზე წამოდგა.

— სად მიდიხარ?

— მწერალთა კავშირში!

— მწერალთა კავშირში რა გინდა?

— ლექსი უნდა დავწერო!

შალვას მუხლები არ აკანკალებია, მაგრამ მაინც დაჯდა.

— ლექსის წერა აქაც შეიძლება, — წყნარად თქვა მან.

ღომენტიმ არ დაინდო.

— აქ სხვები რომ წერენ ლექსებს, ისიც მეყოფა!

მძიმე დარტყმა იყო, მაგრამ შალვას წონასწორობა არ დაუკარგავს.

— დაწყნარდი, ვარდენი, რატომ ბრაზობ?

— ვბრაზობ კი არა, შემომაკვდება ვიღაცა! — იყვირა ღომენტიმ და ღურსმანზე ჩამოკიდებული სვანური ქუდი დაიხურა, ადრე ტყავის კეპს ატარებდა, მაგრამ ღილიმ დაარწმუნა, სვანური ქუდი ვაჟკაცური იერს გაძლევსო. მართლაც, ახლა რომ ვინმე უცხო შემოსულიყო, გული გაუსკდებოდა.

— მართლა მიდიხარ? — იკითხა შეწუხებულმა შალვამ.

— მივდივარ და იცოდე არ მითხრა, არ გავიშვებო! — ღომენტი ძალზე გამომწვევად ლაპარაკობდა.

— პეტროვიჩმა რომ ლაგინახოს?

— ერთი, პეტროვიჩის!.. — აქ ღომენტიმ ისეთი სიტყვები იხმარა, სა-ზოგადოებრივი ტუალეტის კედლებზე რომ აწერენ ხანდახან.

შალვა ცისკარიდემ ყურებზე ხელი აიფარა.

— ვარდენი, არაა საჭირო ასეთი ლაპარაკი!

— უარესია საჭირო!.. თუმცა, რომ მიკითხოს, შენ ხომ ეტყვი, მე გა-ვეუშვიო?

— კი, მაგრამ...

— არავითარი მაგრამ, კეთილთა კაცი! — ღომენტი ახლობაძემ ნებარ-თვას აღარ დაუცადა და ზიარი კაბინეტის კარი გაიხურა.

ოთახში დარჩენილი კეთილი კაცი თავს მაინცდამაინც შეურაცხყოფი-ლად არ გრძნობდა, რადგან გადარეული ღომენტი ახლობაძისაგან უფრო

მეტს ელოდა. შალვას მხოლოდ ის ვერ გამოერკვია, ყველა ეპოქაში პრეტებს მტრები რატომ ჰყავდათ. უვიცებს ლექსის წერა სამარცხვინოდ მიაჩნიათ. ლექსი რომ არ იყოს, ადამიანს გული როგორ უნდა გადაუშალოდეს? სიყვარული როგორ უნდა აუხსნას! — ფიქრობდა შალვა.

ამასობაში ლილი, ზინა და მაკა ისევ ერთად შეკრებილიყვნენ და შალვა ცისკარიძის მსგავსად ისინიც პოეზიაზე მსჯელობდნენ.

ზინამ შალვას სტრიქონები გაიხსენა.

ო, რა რიგად გიხდება
მაგ ლოყაზე ხალები,
გული რომ მომიკალი,
რატომ არ გებრალები?

— ვისი ლექსია? — იკითხა ლილიმ.

ზინამ მაცდურად გაუდიმა.

— როგორ გგონია, მარტო შენ გიძღვნიან ლექსებს?

— ნუთუ?... — იაზრა ლილიმ.

— დიახ, ნუთუ! ხომ შესანიშნავია?

— ისე, რა...

— ისე რა, კი არა, დიდებულია! — მოუჭრა მაკამ, — ნეტავ, ჩემთვის მოეძღვნა ვინმეს ასეთი ლექსი... ჯანდაბას, ლექსი თუ არ იქნებოდა; პროზად ეთქვა რამე!

— მაინც რა უნდა ეთქვა? — დაინტერესდა ლილი.

— თუნდაც ეს: „მკირფასო მაკა, მე ღიდი ხანია ვატარებ გულში თქვენს სიყვარულს“.

დაქალებმა თანაგრძნობით შეხედეს მაკას. სამთავეს გულში რა ცეცხლიც ენთო, იმის წარმოდგენა მკითხველებისათვის მიგვიწვდია.

ოთახში გამეფებულ სევდიან განწყობილებას ტრადიციული ყავის სმა უნდა მოჰყოლოდა, რათა დაუპატიჟებლად მოსული დარდი რჩევაში განეკარგებინათ, მაგრამ მათ განზრახვას შესრულება არ ეწერა, რადგან კარი დამლაგებელმა ელენე ოთხმეზურმა შემოაღო და ისეთი ამბავი მოიტანა, რომელმაც, საბოლოო ანგარიშით, ცუდი როლი ითამაშა გამოსათვლელი სადგურის თანამშრომლების სამსახურეობრივ საქმიანობაში.

ელენე ოთხმეზურს ხელში პატარა შეკვრა ეჭირა და აღელვებისაგან სულის ძლივს ითქვამდა.

— მოდით, ვოგოებო, რა გაჩვენოთ! — თქვა ელენემ და შეკვრა გახსნა. ნაცრისფერი ფრანგული ჟაკეტი იყო, ზედ ეიფელისკოშვიანი იარლიკი ეკერა.

— რა ლამაზია! — მოეწონა ლილის.

— სპეკულანტმა მოგიტანა? — ჰკითხა მაკამ.

— სპეკულანტმა კი არა, მაღაზიაში გამოიტანეს სადგურის მოედანთან, ოთხი თუმანი ღირს.

— ზუსტად ჩემი სარგოა, დამითმე, რა.

— ვერ ღავითმობ! — ის კი არა, ფული უნდა ვისესხო და ჩემს დასაც ვუყიდო.

ლილის ჟაკეტების მეტი, რა ეწყო გარდერობში, მაგრამ ელენეს მაინც შეეკითხა.

— დიდი რიგია?

— ათი კაცი თუ იქნება... ჯერ არ იციან.

— ჰოდა, დროზე უნდა წავიდე. — დაასკვნა ზინამ, მის არც თუ ისე მინიატურულ ფიგურას ელენეს ჟაკეტი მაინცდამაინც არ მოუხდებოდა, მაგრამ იმის იმედი ჰქონდა, დიდი ზომები უფრო ადვილი საშოვნელიაო. ზინას წინადადებას მაკამაც მხარი დაუჭირა.

— წავიდე, მერე, რაღას ვუცდით?

— როგორ თუ წავიდე! — გაუკვირდა ლილის, — შალვა?

— შალვა უარს არ გვეტყვის.

— კინოზე რომ ამბავი გადაგვხვდა, იმის შემდეგ თხოვნა უხერხულია.

— ჩვენც ნუ ვთხოვთ, — თქვა ზინამ, — ჟაკეტები ვიყიდოთ და იმ წუთში დავბრუნდეთ, კერავინ გაიგებს.

— ვერც მანუჩარ პეტროვიჩი გაიგებს?

— ვეტყვით, შალვამ გაგვიშვა-თქვა.

— ასე როგორ შეიძლება! — ყველაზე მეტად სინდისი ლილი კირვალძეს ქენჯნიდა.

— აბა, არ გნდომებია ფრანგული ჟაკეტი და ისაა! — გაბრაზდა ზინა, — ვითომ ყოველდღე მოდიოდეს... პირადად მე წავედი და, ვისაც უნდა, დარჩეს!

ზინა თავბერიძეს მაკა ფუტკარაძე მიჰყვა, მაკა ფუტკარაძეს — ელენე ოთხმეზური. სულ ბოლოს გამოსათვლელი სადგურის კარი ლილი კირვალძემ მიიხურა. თვალი უკან რჩებოდა, ზომ არ შემამჩნიესო. არავის შეუმჩნევია, მაგრამ ტანი ეუბნებოდა, მათ წასვლას კარგი ამბავი არ მოჰყვებოდა.

მანუჩარ პეტროვიჩის მოხსენებითი ბარათი მდივან-მემანქანეს გადაბეჭდილი კი ჰქონდა, მაგრამ სიჩქარის გამო ზოგიერთი კორექტურული შეცდომა გაეპარა, რომელთა გასწორებას მანუჩარ შილაკაძის დიდი დრო ჯერეგია მოუხდა.

— მიმდინარე სამეურნეო წელს, — ხმამაღლა კითხულობდა პეტროვიჩი, — მეტად პასუხსაგები ამოცანებია დასახული ჩვენი პატარა, მაგრამ მონოლითური კოლექტივის წინაშე. ჩვენი მუშაობა უნდა გარდაიქმნას ახალი ამოცანების შესაბამისად, ჩვენ უნდა ვიმუშაოთ ახლებურად და

უნდა ავაძალლოთ კოლექტივის თითოეული წევრის შრომის ნაყოფიერების დონე. დღეს, როდესაც...

ბოლო ორი სიტყვა მანუჩარმა ხელახლა გაიმეორა, მაგრამ მანუჩარმა დაბეჭდილი არსებითი სახელის წაკითხვა ვეღარ მოახერხა, ასეთ დროს სხვა რა უნდა ექნა? — გაბრაზებულმა მაგიდას მუშტი დაარტყა და იყვირა.

— ეს რა დაუბეჭდავს, ეშმაკი ვერ გაარჩევს!... ო, ლილი, ლილი! — პეტროვიჩმა ზარი ააწკარუნა. მდივან-მემანქანისთვის ერთი ზარი იყო გათვალისწინებული, მაგრამ ორჯერაც რომ დაერეკა, მაინც არავინ შემოვიდოდა.

— ლილი, რასაკვირველია არ არის! — დარწმუნდა მანუჩარი. ორი ზარი.

— ზინა, რასაკვირველია, არ არის! სამი ზარი.

— მაკა, რასაკვირველია, არ არის! ოთხი ზარი.

— დამლაგებელი, რასაკვირველია, არ არის!

მანუჩარ შილაკაძე გალიაში დამწყვდეული ვეფხვივით დარბოდა კაბინეტში და თავის თანამშრომლებს დაუსწრებლად მაგარ-მაგარი სიტყვებით ამკობდა, განსაკუთრებით დაპროგრამებისა და კოორდინაციის განყოფილების ახალდანიშნულ უფროსს არ ინდობდა.

— ისიც, რასაკვირველია, მარტო შალვა ცისკარიძეა ადგილზე და ძველებურად ყველას მაგივრად თვითონ მუშაობს!.. მე მაგას ვუჩვენებ!

ამ სიტყვების შემდეგ პეტროვიჩმა იმხელა იდრიალა, რომ ჭერიდან ბათქაში ჩამოცვივდა, მაგრამ სრულიად მოულოდნელად მისი ხმა შალვა ცისკარიძის ყვირილმა გადაფარა.

— მე მაგათ ვუჩვენებ! — ზუსტად უფროსის სიტყვებს იმეორებდა დერეფნის ბოლოდან გაცოფებული შალვა ცისკარიძე.

მანუჩარ შილაკაძემ საკუთარ ყურებს არ დაუჯერა, მაგრამ როგორც კი კაბინეტში დაუკითხავად შემოვარდნილი შალვა იხილა, მიხვდა, სასიკეთო ამბავი არ სჭირდა.

— რას გავს ეს! მე მაგათ ვუჩვენებ! — ყვიროდა დავეგმვისა და კოორდინაციის განყოფილების გამგე.

— კაცო, შალვა ხომ ხარ შენ? — ჰკითხა გაოგნებულმა მანუჩარ პეტროვიჩმა.

— შალვა მოკვდა! ის შალვა აღარა ვარ!.. მე სხვა შალვა ვარ!.. არავითარი სიკეთე და ჰუმანურობა!.. დისციპლინის დარღვევისათვის ყველას პასუხს ვაგებინებ!.. დღესვე მივიღებ ზომებს!

— შალვა, დაწყნარდი, კაცო! — შეეხვეწა მანუჩარი.

— თავი დამანებეთ, ვერ დავწყნარდები!

— კარგი, შალვა, რა მოგივიდა!

— ხომ გითხარით, შალვა აღარა ვარ მე!.. თემურ ლენგი ვარ! შალვა-
ზი ვარ!.. მე მაგათ ვუწვევებ!

ეტყობა, მანუჩარ შილაკაძის კაბინეტში ფანჯრები მჭიდროდ ჩაკეტილი
დაკეტილი, ყვირილი ქუჩაში გაიჭრა და საზოგადოებრივი ტრანსპორტის
მოძრაობა შეაფერხა. მანქანებთან ერთად, ხალხიც გაჩერდა, იფიქრეს, აღ-
ბათ, ვიღაცას კლავენო. — არა, სისხლისღვრა ნამდვილად არ ყოფილა,
მაგრამ უარესი მოხდა — შალვა ცისკარიძეს რწმენა მოუკლეს.

* * *

ციური მექანიკის კანონების თანახმად, ამ ქვეყანაზე ყველაფერი ცვა-
ლებადია: სიხარულს მწუხარება ცვლის, სინათლეს — სიბნელე და ახე შე-
მდეგ, რაგინდ დიდი დღე არ იყოს, ბოლოს მაინც უნდა დადამდეს, მაგრამ
საქმეც ისაა, ვის როგორ დაუდამდება. პირადად შალვა ცისკარიძისათვის,
ის დღე მეტად კომპარული გამოდგა და, როგორც დაინახავთ, არც ღამეს
უნანდა სასიკეთო პირი.

გამოსათვლელი სადგური დაბომბილ ეკლესიას ჰგავდა. რწმენამოკლუ-
ლი კაცი თავის კაბინეტში ჩაკეტილიყო და სათოფედ არავის იკარებდა.
მისი განყოფილების თანამშრომლები სიმწრით თითებს იკვნეტდნენ, მაგ-
რამ უკვე გვიან იყო. საკუთარი დანაშაულის სიმძიმემ ისეთი მტკიცე პი-
როვნებაც კი გატეხა, როგორიც ზინა თავებრიძე გახლდათ, მაკა ფუტკა-
რამესა და ლილი კირვალაძეზე ხომ ლაპარაკიც არ ღირდა. განსაკუთრე-
ბით ეს უკანასკნელი აფრქვევდა სინანულის ცრემლს და, თქვენ წარმოიდ-
გინეთ, მისი შემხედვარე, არც ღომენტი ახობაძე იყო უკეთეს დღეში.

სინდისის გარკვეული პროცენტი მანუჩარ შილაკაძესაც აწუხებდა, შა-
ლვა ცისკარიძეს რომ რაიმე დემართოს, მადლობას არც მე მეტყვიანო!
მანუჩარი საკმაოდ გამოცდილი ხელმძღვანელი იყო და ინტუიციით გრძო-
ბდა, რომ მარტო ყვირილითა და მუშტების ქნევით შორს ვერ წავიდოდა,
თუმცა გამოსათვლელი სადგურის იქით წასასვლელი აღარც ეგულებოდა.
ამიტომ უფროსის სავარძელი სიმკაცრესთან ერთად მაკვარანცხოვითაც
უნდა შეენარჩუნებინა. ბოლო ხანებში სასაფლაოს ისე არ ჩაუვლიდა, სხვე-
ბის გასაგონად გულაჩუყებულს არ ეთქვას, ორ დღეს ვართ ამ ქვეყანაზე
და ერთმანეთი ცოცხლად არ უნდა შევჭამოთ! ჭამით ზოგიერთი ამ სიტყ-
ვებს მაინც ჭამდა, მანუჩარ შილაკაძეს მგრძნობიარე გული ჰქონიაო!.. თუ-
მცა, ვატყობ, სიტყვა გაგვიგრძელდა და მანუჩარის მაგივრად შალვას გულ-
ში ჩავიხედოთ.

ღამის ათი საათისთვის, როგორც იქნა, შალვა ცისკარიძემ ბრძანე-
ბის პროექტზე მუშაობა დაამთავრა, კალამი გვერდზე გადადო და ფეხზე
წამოდგარმა შოთას სიტყვები გაიხსენა, გასრულდა ესე ამბავი, ვითა სიხ-

მარი ღამისაო! ეს იმას ნიშნავდა, რომ შალვას საბოლოო გადაწყვეტილება მიეღო და განაჩენი გასაჩივრებას არ ექვემდებარებოდა.

გამოსათვლელ სადგურში კარგა ხანია აღარავინ იყო, მაგრამ შალვა ცისკარიძე სათქმელს მაინც ხმამაღლა და მკაფიოდ წარმოთქვამდა.

— როცა ჰუმანურობა უძლურია, მაშინ დესპოტიზმია საჭირო! — დაბოლმილი ამბობდა შალვა და თან საჩვენებელ თითს იქნევდა, — არ ისმინეთ ტკბილი სიტყვა, ხომ?... ახლა დარწმუნდით, შალვას მწარე სიტყვაც შეუძლია!.. ბრძანების პროექტი უკვე შევადგინე, ხვალ ისინი მანუწარ შეილაკაძეს მიუვა დასამტკიცებლად. ხვალ ნახავთ, როგორი ბოძებო გასკდება... ყველას აგაფეთქებთ!... არავის დაგინდობთ!

პირველად დომენტი ახობაძის მაგიდასთან შეჩერდა, და ბრძანების კითხვა დაიწყო.

— „დისციპლინის სისტემატური დარღვევისათვის, სამუშაოდან უნებართვოდ წასვლისათვის“...

შალვამ მეტის წაკითხვა ვეღარ შესძლო, რადგან ასოებმა მოხაზულობა დაკარგეს და რმისფერ ბურუსში გაუჩინარდნენ. ასოები კი არა, თითქოს თვითონაც სადღაც გაუჩინარდა და მის მაგივრად ახლა სხვა შალვა ცისკარიძე ლაპარაკობდა. სინამდვილეში ისევ ის ძველი შალვა დაბრუნებულიყო თავის დაკარგულ რწმენასთან ერთად.

— დომენტი ახობაძე ამ ცოტა ხნის წინათ სამუშაოდან გადაიყვანეს და მის მაგივრად მე დამნიშნეს... ამ ბრძანებას რომ წაიკითხავს, გაუძლებს, ვითომ, ამხელა დარტყმას? წნევა ისედაც ვერ აქვს ნორმალური და კიდევ რომ მოუმატოს, რა პირით უნდა შეხედო, შალვა ცისკარიძე, თვალეში?

ღრმა სინანულით წარმოთქმული ამ სიტყვების შემდეგ შალვამ ბრძანება დახია, ნაკუწები სანაგვე ყუთში ჩაყარა და ზინას მაგიდასთან გაჩერდა.

—, იმის გამო, რომ განყოფილების უფროსის დაუკითხავად მიატოვა სამუშაო“... არა გრცხვენია, შალვა ცისკარიძე, ზინაზე ბრძანება რომ დაწერე!.. ლექსი რომ დაუწერე, ის თუ გახსოვს?

ო, რარიგად გიხდება,
მაგ ლოყაზე ხალები,
გული რომ მომიკალი,
რატომ არ გებრალები!

მაინც რატომ არ გებრალება ზინა თავებრიძე? აწი დარდით ვეღარ იმღერებს გიტარაზე... იმღერებს კი არა, შეიძლება, გიტარაც დაამტვრიოს. თავიც რომ გაგიტეხოს, შენზე ახია!

მეორე ბრძანებაც სანაგვე ყუთში აღმოჩნდა. იქვე ზინას დაქალის მაგიდა იდგა.

—, მიუხედავად არაერთი გაფრთხილებისა...“ აკი ვეუბნებოდი მაკას, მაგრამ ახალგაზრდობა, ახალგაზრდობა! მერე, ადამიანში ბრძანებით უნდა

ნაიკლას ახალგაზრდული სული?!. ვერ მოგიწონე შალვა ცისკარიძემ,
შენი საქციელი!

მაკას დასასჯელი ქალაქი რომ გაანადგურა, ჯიბიდან ლხინი ამოიღო.

— „ღისციპლინის სისტემატურად დარღვევისათვის...“ — დაიწყო, მაგრამ დღეობაზე მიძღვნილი ლექსი აეკვიტა.

ჩემო კარგო ლილი,
მაგრად გართმევ ხელს...

ახე კი უთხარი, მაგრამ ახლა ვისლა ჩამოართმევ ხელს?.. ლილი ხმას არ გაგცემს. ისეთი თავმოყვარეა, შეიძლება, სამსახურიდანაც წავიდეს... მოგივანებენ მერე ვიღაც პენსიონერს და უსმინე იმის გაუთავებელ წუწუნს: „მე რომ ახალგაზრდა ვიყავი... მე რომ საყვარლები მყავდა...“

ცხადია, ლილი კირვალბიძის ბრძანებაც ნაკუწებად იქცა.

დამლაგებელ ელენე ოთხმეზურს საკუთარი მაგიდა არ ჰქონდა, დერეფნის კუთხეში ფეხმორყეულ სკამზე იჯდა და პატარა ბიჭის წინდებს ქსოვდა. სწორედ იმ ფეხმორყეულ სკამთან შეჩერდა შალვა ცისკარიძე.

— „ღაწესებულების ანტისანიტარიული მდგომარეობისათვის“... საწყალი ქალი! შვილიშვილი, ალბათ, ისევ ცუდად გაუხდა, მე კი ბრძანება გავუშანშაღე!.. ვთქვათ, მოხსენი დამლაგებელი, ამით რას მიაღწევ?.. რომ არ უჭირდეს, სახლში დაჯდება და ტელევიზორში „დარიკოს“ უყურებს.

არც ელენე ოთხმეზურის ბრძანებას ეწერა აღსრულება.

შალვა ბოლოს მანუჩარ შილაკაძის კაბინეტის წინ შეჩერდა.

— უკანასკნელი ქალაქი დამრჩა, მაგრამ ამის დახვეა აღარ შეიძლება! — თქვა მან და რადგან უფროსი ადგილზე აღარ იყო, ნაწერი ოთხად დაკეცა და კარის სახელურზე დატოვა.

აი, რა ეწერა ამ ქალაქზე:

„გამოსათვლელი სადგურის უფროსს მანუჩარ პეტრეს ძე შილაკაძეს.

ამავე სადგურის დაგეგმვისა და კოორდინაციის განყოფილების უფროსის შალვა გიორგის ძე ცისკარიძის

გ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ ა

იმის გამო, რომ მესაჭიროება გულის მკურნალობა, გთხოვთ გამათავისუფლოთ სამუშაოდან“.

ფოველივე ამის შემდეგ შალვა ცისკარიძემ ღრმად ამოისუნთქა (არა, ეს ოხი არ იყო, უფრო ოხვრას გავდა), ქუდი დაიხურა და ღამის სიბნელეში გაუჩინარდა.



მოკონცხათ ნიგნიღან

სოფელი და სემინარია

ამდენი წრიალის შემდეგ სკოლის გარეთ?!

ხად წავიდე ახლა? სოფელში რა ვუთხრა მშობლებს, ახალი დარდი და სა-
ზრუნავი მიუმატო? არადა, სხვა რა გზა მაქვს!

ერთი ნახევრადმუნჯი ფეხსაცმლის მშემნდავი დათუნა იყო ოზურგეთში.
ესმოდა, მაგრამ ვერ ლაპარაკობდა. ხანდახან სიტყვების გაუგებარ ნაწყვეტებს
მოახერხებდა, მაგრამ მხოლოდ მუნჯურით თუ „განმარტავდა“... ძალზე მსიარუ-
ლი იყო. ჯაგრისებს ჟონგლიორივით ათამაშებდა. ხალხს უყვარდა. მოცლილები
მის გარშემო თავს იყრიდნენ, ერთობოდნენ, შაურის ნაცვლად სამშაურს, აბაზსაც
იხდიდნენ. რომ არ სჭირდებოდათ ფეხსაცმლის გაწმენდა, მაინც იწმენდნენ ვა-
სიდად.

ერთ დღეს ჩაუჯექი გვერდით და მივახვედრე, რომ მასთან მუშაობა მინ-
დოდა.

სიამოვნებით დამეთანხმა და იმავე დღეს დამაწყებინა მუშაობა. მეორე დღე-
საც მამუშავა, მასწავლა ჯაგრისების შეთამაშება. ორ მანეთზე მეტი მოვაგროვეთ,
მაგრამ ხამი შაურის მეტი არ მომცა. ეს კი მხოლოდ ორი დღის საყოფ პურს ყი-
დულობდა. ორი ღამეც გამათევია, მაგრამ ფული არა და არ მომიმატა. ჩავვრა და
მოტყუება ვერ ავიტანე. მერე კვირიკეთის ქუჩაზე, კვაშალების ეზოსთან მიმას-
წავლე: იქ კოწია გოგუაძეს სჭირდება მუშაო. ამ კოწიას ბინა თავისი პქონია,
მერე გოგუაძე, ალბათ, მამათიდან არის-მეთქი ვიფიქრე და წავედი.

კოწია სიმინდს ყიდულობდა, ურმით შეკვეთილში (ნატანების ახლოს) გზა-
ნიდა ვილაც მოიჯარესთან და მეურმე სჭირდებოდა. მივაკითხე ბინაზე. სიხარულით
ავიევნარო, მითხრა, მაგრამ ღამით უნდა იმუშაო, დღისით სიმინდს არ მატანენო.
ხარი და ურემი თავისი ჰყავდა. დაეთანხმდი. იმ დღესვე დამიტვირთა და საღამოს
გამატანა.

მასხოვს, ვაშნარამდი რომ მივედი. შემდეგ დამძინებოდა. ხარებს მთავარი
გზიდან გადაეხვიათ, შუკით ვვლოთ და ვილაცას ჭიშკართან განერებულყვენ.
გამთენიას მასპინძელმა გამოძალვია:

— ბიძია, ხად მიდიხარ?

— აგერ, ნატანებში. — მიუგუე მე. — ჩამძინია და ხარებს აქ მოვუყვანივარ...
ბოდიში.

— საბოდიშო რა გაქვს, ბიძია. მარა უკან გაბრუნდი. დედო შარაჩე^{მე}რძემ^{მე} ვაღ-
ვალ, მარჯვნივ მოუხვიე და წადი. პირდაპირ ნატანებში ჩახვალ.

მე მაღლობა მოვახსენე თავაზიან გლეხს და ხარები უკან გამოვაბრუნე.

ერთხანს წინ მივუძღოდი ურემს. მერე ისევ ტომებზე მივწევი და ხარებს
გრძელი შოლტით მივრეკავდი...

...შუაღლე იქნებოდა, რომ მდინარე ნატანების ხიდზე გამოძევიდა. ხარები
დაბრუნებულიყვნენ ნატანების გზით ისევ ოზურგეთში. ხიდზე გავედი და ქალაქი
ვიცანი: აქ ხომ ჩემი ყოფილი სამეურნეო სკოლა და პანსიონია!

ხარი და ურემი კოწიას ჭიშკარში ჩავიყვანე. ჩემდა ბედად კოწია არ დამიხ-
ვლა შან. ეზოში გავუჩნერე ურემი, მეზობლის ქალიშვილს (ტუტუნა ერქვა, კოწია
ხაონუნჯო ლექსებს უწერდა) დაუტოვე და ვთხოვე პატრონისთვის გადაეცა. მე-
რე ამ უბანში აღარ მომეცდებოდა და ისევ სხვა გზის ფიქრებში დავრჩი.

ისევ მამათი

— ისევ დაიღოცოს ჩემი მამათი! — სმამალა ვთქვი ვასილ ხუნდაძის აფთი-
აქთან და ჭიშკრის წინ დიდ ქვაზე ჩამოვჯექი. დიდხანს ვიფიქრე და ვზოძე. მერე
გაღაწევიტე პანსიონში მისვლა და კოტე ნაკაშიძის მონახულება. მას ხომ მოხ-
წონდა ჩემი მუშაობა ბაღში, სიბეჯითე... სანდო ბიჭს მეძახდა და „მუშაკაცს“.

ნაცნობი რომ არ შემხვედროდა, ბაზარს სამხრეთ-აღმოსავლეთით ჩავუარე
(ახლა რომ ბაზარია, იმ მხრიდან, უფრო ზვანისკენ), მეჩხერ მოსახლიანი ადგი-
ლები ჩავიარე და ისე მივედი სამეურნეო სასწავლებელთან.

კოტე ბაღში მუშაობდა. დამინახა, გაიღიმა და ხელი დამიქნია — მოდიო.

მივედი.

— ემაწვილო, სად დამეკარგე? — ალერსით მკითხა და თოხი ვაშლის ხეზე
მიაყუდა.

— მე მართლა დაგიკარგე, ბატონო, და არ ვიცი, სად ვარ. — გულით ვუთხარი.

— სკოლაში აღარ დადიხარ?

— არა, გარიცხულმა რაფერ ვიარო?..

— მერე რას აპირებ ახლა?

— ისევ მშობლებთან, მამათში...

— მემრე?

— მერმე რასაც დედა და მამა მეტყვიან, იმას გავაკეთებ. — ვუთხარი მე და
წამოხვლა დავაპირე.

— მოდი, დავსხდეთ იმ ძელსკამზე.

ჩვენი ნაცნობი წყავის გვერდით შეღებილი ძელსკამი იდგა, მივედით. ვაცა-
ლე დაჯდომა და მერე მოშორებით მეც ჩამოვჯექი.

— შენ მუშა ბიჭი ხარ და გული არ უნდა გაიტეხო.

— ენახავ, მამაჩემი რას იტყვის... მე მისი ხელი არ მახსოვს, მარა...

— ემაწვილო, ხელი რა შუაშია?

— ხაცები კი ვარ, — ვუთხარი მე, — მასწავლეს ამხანაგებმა, რა ჩვენებაც
უნდა მიმეცა, რომ არ გავერიცხეთ. თან ამხანაგებსაც ვერ გამოვეშალე... და მაინც
რა გულით ვისწავლიდი?.. ინსპექტორი შემეცოდა... ჩემი თავი იმდენად არა.

— ახლა შენ თავს მიხედ. მუშაობა რომ კაცს უფვარს, იგი არასოდეს წახდება. იშრომე, სწავლასაც მოახერხებ და...

კოტე აღვა, ღამიცალო, და წავილა, გაზეთში რაღაც გაზეუული მომეტანა, გაშალა. გიგლიძეთა

— აი, ეს სამეწობი დანაა. ესეც შესახვევი რაფია. კვირტით მცნობა ახსნილი კი გაქვს. მიწა სომ გაქვს ცარიელი?

— მიწა საყოფია. — ვუთხარი მე.

— ჰოდა, ბაღი გააშენე. ევროპაში, შვეიცარიაში, სადაც მე ვსწავლობდი, ბაღით თავს ირჩენენ. აბა, რა სჯობს მცენარის მოშენებას. მეძრე მადლობას მეტყვი. მაღაზონიას ბაღიო, რომ იტყვიან...

გამეცინა.

— ასე მეგონა, სახარაზოში რომ მივედი, მაღაზონიას სახელოსნო-მეთქი. მერე სკოლას რომ მივუბრუნდი... აქ მოსვლა სომ ჩემი მეორე დაბადება იყო. ძალიან მიეყვარს, ბატონო, ბაღი, დარგვა, მოშენება...

— ჰოდა, ამ სიყვარულით და შრომით, ვიცი, არ დაიკარგები. ჰა, დანა, რაფია პოწკებს მე შევირჩევ, არ შეგაშინოს იმან, რომ ჩვენში მხოლოდ შემოდგომაზე ამყნიან. გაზაფხულზეც სინჯე. მერე თუ რამე არ იცოდე და დაგჭირდეს, გამოირბინე, მკითხე. არაფრით არ დაგზარდები, ოღონდ შენ გაიხარო და კაცი დადგე...

მე უკვე გული ამიწყდა და ატირებას არაფერი მიკლდა.

ალბათ, შემატყო, წამოღვა, შევილა ნარგავებში. ვაშლს პოწკი მიაჭრა, ეს კარგი ჯიშისაა, ზამთარში ინახებაო, „ლიმონის ვაშლს“ ვეძახით. მერე მეორეს მიაჭრა პოწკი — ესეც კარგად ინახება, „შავ ვაშლს“ ვეძახით, მერე მსხალს მიაჭრა, — ეს სექტემბერ-ოქტომბერში შემოდისო, და ისიც გადმოძცა.

— დღეს ვაპირებ სოფელში და ვველას ახლავე დავამყნი-მეთქი. სიტყვა მივეცი და წასვლა დავაპირე.

— აქ სომ არაფერი გრჩება? — მკითხა თანაგრძნობით.

— არაფერი, — ვუთხარი მე.

— აბა, გამოძიარე, ხშირად, გამიხარდება, კარგია, რომ ერთი ნასწავლი აგრონომიც გვეყოლება, — მითხრა, ხელი ჩამომართვა და ჭიშკარზე გადმოხვლამდე თვალი არ მოუშორებია...

მე საჩუქრები ძაფით შევკარი და მამათის გზას გაუღდექი.

მამათში შეეტყვით ჩემი ამბავი. სამი-ოთხი დღე მელიონენ თურმე — არა ახლა, არა ახლო, მაგრამ რომ აღარ მივედი, შეშინებული დედაჩემი მოსაძებნად წამოსულიყო. შინმოძაგალს, ნასაკირალზე, ჯვართან, წიფელასთან შემხვდა. დედამ გულში ჩამიკრა, მე ტირილი ვერ შევიკავე. დიდხანს უსიტყვოდ ვისხედით წიფლის ძირში. დედას ნაღდიანი კვერი წამოედო და ჯერ კიდევ თბილი იყო. მოშიებულმა, უკანასკნელ ნამცეცამდე შევჭამე, საკმაოდ დაენაყრდი და შინისაკენ გამოვწყით.

ამბავს არც დედა კითხულობდა და არც მე ვუუხებოდი. სუფხის პირას, მერე რეხი რომ გადმოვჭერით და ყანებთან გადმოვედით, დედამ შემაჩერა:

— აი, ბიჭო, შორს იმ დიდ ნალიას ხედავ? — გამითითა.

— კი. იქით-აქეთ ორი პატარა ნალია რომ უდვას, სომ?

— ჰო, აქეთ, მარჯვნივ რომ ჩანს, იგი ჩვენია, მეორე მხარეზე ხალამპრე როვვასაა და შუანა, უფრო დიდი, ნიკოიეს და ყაისარაისაა, ზიარი. გადაკედლული

აქვენ. აქედან ერთი ჩაყრის სიძინდს, იქით, უკანა კარიდან, — მეორე.

ჩემს ამბებს გვერდს ვუვლიდით ორივე: დედას ალბათ, ვებრალებოდა და არ უნდოდა გაეხსენებინა ჩემი მარცხი, მე კი შეუკითხავად ვერაფერი მოვუყვებოდი.

აი, უკვე ჩავამთავრეთ მეჩხერტყიანი დაღმართი, დავეიკეთ და სამსახურს გავვევით ყანაში გამავალ ბილიკს.

— გინდა, გავიაროთ ჩვენ ნალიასთან? — არ ელვოდა სათქმელი დედაჩემს. მე წლების შემდეგლა მივხვდი, რომ ამ ამბებით გამოვყავდი მდგომარეობიდან და მართლაც, მე ნელნელა დავიწყე ფიქრი ჩვენს ყანებზე და მომავალზე. ბოლოს წვენს ყანაში ვართ.

ჩინებულად მოვლილი ყანა ჰქონდა მამაჩემს. განგებ სიცხეში გაეთონხა, რომ მოჭრილი სარეველა გამხმარიყო. მუშაობა კარგი და სუფთა იცოდა მამამ.

— ანლა შენ კაი ღროზე მოდი: პაწას წაგვეხმარები და მერე ღმერთია მოწყალე. — თქვა დედა.

გამხარდა, რომ ჩემს მუშაობაზე ჩამოვარდა ლაპარაკი, მაგრამ არაფერი მითქვამს.

დედამ სიტყვაც დაამთავრა, ყანის დათვალიერებაც და სუფსისაკენ გავეშურეთ.

მდინარე წყნარი იყო, ნაკვალავი. ხანაოხ ზემოთ, დიდ კლდესთან, მორევში, ბიჭვნი თევზაობდნენ.

მენავეს თვალში მოუუვედი მოწაფის ფორმაში გამოწყობილი და დედას შეხედა.

— აი ჩემი შვილია, ერმილავ, შენითაც უნდა გეცნო.

— რაა არა, მაგრამ, ფორმა აცვია და მეუცხოვა. ნესტორაია, ხომ? კი, გამახსენდა: ვიტო გოთუას ყანაში შაირს რომ იწყებდა, გიორგი გოთუამ რომ ფარა აჩუქა... კიდომ მღერის. — ბიძიამ მომილაურსა.

ეს იყო მენავე ერმილე გოგიბერიძე.

— კი, მარა, დიდი ხანია არ მიმღერია. კიდევაც მენატრება.

ამახოლაში ნავი გაღმა გავიდა, მენავეს გამოვემშვიდობეთ და აღმართს შევეუდქით სოფლისკენ.

მამას ჩემს დანახვაზე თვალები გაუნათლდა. გასაღესად მომზადებული თოხი მიატოვა და ჩემკენ წამოვიდა. ხელი მომხვია, მკერდზე მიმიკრა, მაგრამ არ უკოცინია.

— რაფერ ხარ, ბიჭო? — ცოტა ხნის შემდეგ მკითხა მან.

— არა მიშავს... მარა ესაა, რომ აღარც სახარაზო და აღარც სკოლა!

— ნუ გეშინია, ბიჭო! ცოცხალს კაცს ყორიფელი ეშველება. ცოდეა იგია, ვინც კვდება... მაინც, რა ღროის გაფიცვა და ჩხუბი იყო, ბიჭო! ვერ ღანახეთ, რომ ისეც შეჭმას გვიპირებენ?.. ვერაფერი ხელმძღვანელი გგოლიან!

მე თავდახრილი ვუსმენდი მამას, უსწავლელი გლეხი და წერა-კითხვის უცოდინარი კი იყო, მაგრამ გვარიანად ერკვეოდა პოლიტიკურ ამბებში.

— მერე შენ საღაური ახალთაობის კაცი იყავი... რომ გამოგრიცხეს?.. რაცხა ბაღანამ წეითამაშა, უფროსების წახედულმა... ყურს ავუწვედი და კლასში დავაჯენდი! მარა ისეც ეზარებოენ, რომ ღარიბი კაცი სწავლობს... მეიცადონ ერთი... სწორედ ეს ღარიბ-ღატაკები წაატეხიებენ მაგენს ფეხს!

მამამ ღარიუება და საყვედური ამით დაამთავრა და თოხის ლესვას შეუდგა, თანაც ლაპარაკობდა, ეზოს ყანას მესამე თოხი თუ არ ვუქენი, ბაღანის თესლი ჩაცვივა და გაიხად ძნელი სამუშაო იქნებაო.

მე ყანაში გადავედი. მერეს ყანასთან შედარებით ეზოში ძალიან ტანაფრილი სიძინდი იდგა. ძალე ვვაკილობას დაიწყებდა. მაგრამ მიწა გურიელის იყო, ხაბა-

ტონო. მოურავს ნახული და აღრიცხული ჰქონდა. მართალია, ცხრაასხუთში ორ შინგებული გურიელის ქვრივი ნინო და მისი მოურავი იონემ კანდელაკიც წელში გატეხილი იყვნენ, მაგრამ მაინც მომთხოვნად გამოიყურებოდნენ. ორი წლის წინ ციურის ანაზღაურებას ცდილობდნენ. კანდელაკს მამაჩემთანთან ვითომ საიდუმლოდ (სინაძღვილესი, მოსასინჯავად) უთქვამს: „წელს დადიანის ქალი (გურიელის ქვრივი) მესამედს შეიძლება არც დაყაბულდეს და ნახევარი მოსავალი მოითხოვოს“. მამას უხეშად და მუქარასავით ეპასუხნა: „მაგას ტეხა-კრეფაზე გავიგებთ!“

ახლა ეს ყანა გასაწმენდია. გამეხარდა, რომ საშუალო მომეცა. დილით მამაჩემი ადრე ამდგარიყო. ნამუშევარი რომ შინ შემობრუნდა, ვიწქე-ქი. შემრცხვა, რომ მამა ჩემს აღვომამდე უკვე მუშაობით დაღლილიყო. სწრაფად წამოვცხტი, ტანთ ჩაიცვი, საშუალო ძველები და თოხი მოვიკითხე.

— ბიჭო, ნუ ჩქარობ... ჯერ ვისაუზნოთ და მერე წადი... ახლა ცოტა უნდა ვილაპარაკოთ, — თქვა მამამ.

შუაცეცხლის მეორე მხარეზე, მამის პირდაპირ დავჯექი. დედამ სუფრა გალაგა მუგუზლებზე, გაფიცებული მჭადი და წინაღობის ნაღული მოიტანა. ორი-სამი ლუკმის შემდეგ მამამ ჩაახველა, წვერ-ულვაშზე ხელი დაიხვა და შემომხედა. — შენ ახლა დიდი ბიჭი ხარ და შენთან პირდაპირ, გულახდილად ლაპარაკი შეიძლება... მინდა, რომ შენ უსწავლელი არ დარჩე. შენი შინ ღაბრუნება კაი არაა... ახლა საფიქრალი გამიჩნდა... მარა, ნათქვამია, ზოგი ჭირი მარცხიდან გამოსდის. ჩვენც გამოვიყენოთ აგი მარცხი. შენ ოჯახში წამეხმარე. მე კანცელა-რიაზე ვიმუშავე. შევეჩვიე და აღარ მიჭირს... მერე, ფარა ციდან არ ცვივა...

მე ლუკმა ხელში შემაძივდა. მან განაგრძო:

— ხუმრობა საქმეა ორმოცი მანეთი წელიწადში? თვეში აგერ სამ მანეთზე მეტი გამოდის. აგი თუ შევინარჩუნებ და პერის ყანაც, ეზოც... მერე შეიძლება კაცმა იფიქროს პატარა ოლახსაზღზე...

— ი, რაფერი ლაპარაკი იცის ამ კაცმა! — ჩაურთო დედაჩემმა.

— დედა, კი შეიძლება ოლახსაზღზე ფიქრი!... მე იმდენს ვიმუშავე, იმდენს, რომ თვითონ ნახავ... — დედას შევეკამათე.

მამამ პირზე მომიწნებული ლუკმა სუფრაზე ნელა დაუშვა.

— ქალო, გვაცალე ერთი... კაცის ხელი რომ ვერ გააკეთებს, იმფერი ქვეყანაზე არაფერია. ვიმუშავე, ვიმუშავე და ვნახოთ. ფიქრი ხელს ხომ არ შეევიშლის!...

ამ სიტყვებმა ღონე შემმატა, ასე მეგონა, მთას წაეპტევედი.

— მარა სათქმელი ჯერ კიდევ ბევრია და, რავარც გითხარი თავიდან, იმას ვიძეორებ ახლაც: შენი უსწავლელობა არ მინდა! ჩვენს სკოლას სტოროფი არ ჰყავს. მე შემომადიოეს — კანცელარიასაც ემსახურე და სკოლის სტოროფობაც იკისრეო... თუ გაგიჭირდება, მერე სხვას მოვნახავთო... ახლა ეს „სხვები“ მონახულია. შენ სტოროფად იმუშავე, მე კანცელარიაში. ფულსაც თავი შეუყვაროთ. წასწავლებლებთან ახლო რომ იქნები, ეგებას წაგამცადიონ და სადმე სკოლაში გაგიშვან... რას იტყვი?

ტრემლები მომადგა თვალებზე. ამას აღარ მოველოდი. იმ მარცხის შემდეგ, რაც მე ოზურგეთში მომივიდა, მამა თუ კიდევ ჩემ სწავლაზე იფიქრებდა, არ შეგონა.

— ხომ არ გესირცხვება, ნენა, სტოროფობა? — ეჭვით ჩაურთო დედაჩემმა.

— შრომა სირცხვილი არაა! — დამასწრო მამამ.

— სირცხვილი რა შუაშია, ნენა? — დედას მიუბრუნდი მე, — სირცხვილი

არა, ღლეი და ღამე ვიშუშავებ, თუ სწავლის საშუალება კი მექნება... მასწავლებ-
ლებს ვიცნობ და რასაც ჯამავირს ავიღებ, ივინს მივცემ. ერთ ქცევა ყანას კიდევ
მოვიმატებ ეზოს გაღაღმა... კანდელაკს შევებევწები.

მამაჩემს საუზმე აღარ დაუმთავრებია, წამოდგა და სამსახურში, ^{ეროვნულ} ^{სამსახურში} ^{სწავლაში}
წავიდა... ჭიშკართან მოიხედა და მომამხა: «ეზოს ყანაში ნაპირი დაწვებულია!
ეს ნიშნავდა, რომ მისი ნაპირი უნდა გამგერძელებია...»

მამაჩემი დაღამებამდე დაბრუნდა. ჩემი ნამუშევარი დაათვალიერა და ძალი-
ან მოიწონა: ბევრიც ვიშუშავიო და კარგადაცო... მერე თვითონაც მოუსვა თოხი
და ყანა გამხიარულდა...

ღაბნელებამდე უხიტყვოდ ვიშუშავეთ. მერე ვაშამზე გადაწყდა, რომ სკოლის
დამლაგებელ-დარაჯი ექნები და თავისუფალ დროს მასწავლებელ მოსე სამსონიას
ხელმძღვანელობით მოვეშაღებო საოსტატო სემინარიაში შესასვლელი პროგრა-
მით. ამასთან მე და მამა, საჭიროების შემთხვევაში, ერთიმეორეს შევცვლით და
ერთ ქცევა ყანასაც შემოვიმატებთ. თათბირი გავეგერძელდა. სუფრაზე ჩამომეძი-
ნა. მშობლების დახმარებით მივედი ლოვინთან.

ასე დაიწყო ახალი ცხოვრება. პირველ ხანებში აღრე მივდიოდი სკოლაში სა-
მუშაოდ. ასევე მოდიოდა მამაც. მერე თანდათან ჩავდექით კალაპოტში და ხშირად
ხან ერთი ვისვენებდით, ხან მეორე. ხან ორივეც ვერ ვუთავლებოდით, იმდენი მუ-
შაობა გვეწევდა სამსახურში.

ჩემი მოვალეობა იყო სასკოლო შენობის დაგვა-დაწმენდა, მასწავლებელ
ვასილ მელაძისათვის მეზობლიდან ღლეში სამი ჯერი საჭმლის მიტანა, ზოლო
კვირაში ორჯელ მისთვის თავი და ფეხი უნდა დამებანინებინა. ვეველაზე ღიდი მუშა-
ობა თავის დაბანა იყო: ღიდი თმა ჰქონდა, ქოლგასავით გაშლილი. თავსაბანი მიწა
და ძმარი უნდა შეშონა მეზობლებში. რამდენიმე კოკა წყალი უნდა მომეზიდა და,
გამეთბო. მერე წყალი უნდა დამესხა დაბანისას. მთელს ამ ცერემონიას საათნახე-
ვარი ან ორი სწირდებოდა. ღმერთი მომეხმარა და მალე გადაიფანეს, თორემ გა-
ქცევას აღარაფერი მიცლდა.

აბა მოსეს სამსახური სულ უმნიშვნელო იყო. იგი შინიდან მოდიოდა და იშ-
ვითად თუ საღმე მიმაგზავნიდა, თორემ ისე არაფერს მავალეზდა. ამიტომ, თავი-
სუფალი დრო მქონდა, ხან მამის სამუშაოს ვასრულებდი, ხან ყანაში გავიდოდი,
ანდა ვკითხულობდი და ვმეცადინებოდი.

სასწავლო წელი მიიწურა. პროგრამას მეორედ ვიმეორებდი.

არდადეგების დროს მუშაობას ვუმატე, საბუთები შევიტანე ხონის საოსტატო
სემინარიაში, და, როგორც მოსე სამსონია მაიმედებდა, საკონკურსო გამოცდა ჩა-
ბარებულად მიმანდა.

ასეც მოხდა. გამოცდები ჩავაბარე. მაგრამ იმ წელიწადს სახანინო ხარჯზე
არავინ მიიღეს. პირველი ნახევარი წლის სწავლის ფული 130 მანეთი უნდა შე-
მეტანა. ვის არ ვთხოვეთ, რა არ ვყიდეთ, ეზოც ვავირავეთ, მაგრამ იმ თანხის თა-
ვის მოყრა ვოვლად შეუძლებელი იყო. მეც იძულებული გავხდი, სოფელში დაე-
ბრუნებოდი ჩემს სამუშაოს.

ახალი სასწავლო წლიდან მელაძე შეცვალა ივანე ხაზალიმ. იგი ნამდვილი
მასწავლებელი და ჩინებული ადამიანი იყო. თავი კინაღამ მოიკლა, როცა გაიგო,
რომ უფულობის გამო ვერ შევედი სემინარიაში. ძლიერ უსაყვედურა მოსე სამსო-
ნიას, მამასახლისს — პეტრე კილაძეს, კანცელარიის მწერალს — მელენტი ჩხარ-
ჭიშვილს: კაცმა სასწავლო ვაკეთა, პირველი ცდით კონკურსში გაიმარჯვა და
თქვენ იმდენი კაცობა ვერ გამოიჩინეთ, რომ ფული სესხად მაინც გეშოვნათო...
მაგრამ აღარაფერი ეშველებოდა ამ საქმეს. უკვე გვიანი იყო.

სამაგიეროდ ახლა ივანემ იკისრა მზადება უსასყიდლოდ, როგორც მოსკოვში, მაშინ კიდეც პატიოსნად. სკოლაში საქმე შემიმსუბუქდა. ნახალია არაფერი, მაშინვე დაბრუნდა. მე ამანქმის საშუალოთი დავიტვირთო და მოვალეობა შევასრულო.

ძნელი იყო მისი მოვალეობა: სამჯერ კვირაში (ორშაბათს, ოთხშაბათს და პარასკევს) უსათუოდ ფოსტა უნდა მიეტანა ლანჩნუთში და სამაგიერო იქიდან გადმოეტანა, კანცელარიას უნდა მომსახურებოდა წყლით, შეშით, ღვინო-დაწმენდით. ამასთან შიკრიკობაც შედიოდა მის მოვალეობაში. ჩვეუბი თემში, მაშინ მიმითის საზოგადოებად წოდებული, დიდი იყო. ცენტრიდან ხუთ კილომეტრზე — ხილაურში (ჩვეუბი თემში შედიოდა). მამასახლისი იდგა და ერთი ნაცვალი, მეორე ნაცვალი სოფელ მიმითში იყო დაახლოებით ამავე მანძილზე, და მესამეც ზედა მიმითში (მუხამაგრიების უბანში), ასევე შორს, შერთხე — ქვედა მამათში).

ამოდენა თემში (მაშინ საზოგადოებას ვეძახდით) თითქმის ყოველ დღე საჭირო იყო ნაცვლების გამოძახება, მოყვანა, სხვა მოხელეების გამოძახება... და ყველაფერი შიკრიკის მოვალეობას შეადგენდა.

მეორე წელიწადს მე ვცვლიდი მამანქმს. ჩანათში ქალამანს ჩავიდებდი და მიმქონდა ფოსტა ორაგვის გავლით. ჯინჯუათში ეკლესიასთან ფესზე ჩავიცვამდი და ბოქაულის კანცელარიამდე (ზურაბ ღლონტის სახლში იყო, სადგურთან ახლოს) მივიჩქაროდი. ფოსტას წამოვიღებდი, ჯინჯუათში ფესზე გავიხდიდი და იხე მოვიღოდი სოფლის კანცელარიამდე. ნამდვილად ძნელი იყო!

ბოლოს ივანე ხაზალიამ მთხოვა წავსულიყავი მის სახლში. ზუგდიდის რაიონის სოფელ ორსანტიაში და მოხუც მამას დაეზარებოდი ოჯახურ მუშაობაში. მერე არადაღებებზე იხიც ჩავიღოდა თავის სოფელში, მთელ ზაფხულს მამაცად იმუშავებდა და სემინარიაში გამოცდებზე გამიყვანდა. ყოველივე ეს უსასყიდლოდ შემძირდა.

ჩემი მოვალეობა მამას დაუტოვე (წელიწადში ორივეს 60 მანეთი გვეკონდა) და ივანეს მოცემული გზის აღწერით ზუგდიდში ჩავიდი, იქ გზა გამასწავლებს ივანეს წერილობითი თხოვნით და იმავე დღეს, საღამოს, ორსანტიაში ვიყავი, ხაზალიას ოჯახში.

ზაფხული ორსანტიაში დავჩინი. მეცადინეობა, მეცადინეობა და მუშაობა. პროგრამას გავცილიდი. ყველა საკითხს ყოველი მხრიდან ვუდგებოდი. ვწერდი, ვკითხულობდი, ვისვენებდი, ვმუშაობდი, ვერთობოდი. ვერაფერი წაშლის ჩემში ორსანტიის შთაბეჭდილებებს, იქაურ თავაზიანობას, მოლხენა-გართობას.

შოვიდა გამოცდების დრო. ივანემ წამიყვანა ხონში. მაგრამ აი, უბედურება: იმ წელსაც მოსწავლეებს სახელმწიფო ხარჯზე ღებულობდნენ. ისე, რომ შარმახაც შემეძლო ჩავრიცხულიყავი! წავედი გორში, იქაც იყო საოსტატო სემინარია.

დაიწყო გამოცდები. სამღვთო სჯულიდანვე ყურადღებით მეკიდებოდა ერთი მოხუცი მასწავლებელი. ქართულში გამოიმძახეს. გავიწილი მქონდა, მწერალი ღებულობს გამოცდასო. ძალიან მაინტერესებდა ცოცხალი მწერლის ნახვა. შევედი, ის მოხუცი მიღიმის, მკითხა რა იციო, რა წავიკითხავსო... მეც ჩამოვუთვალე, ეგნატე, ილია, აკაკი. ძალიან კარგი შთაბეჭდილება დარჩა მასწავლებელს. სულ მეტსა და მეტს მეკითხებოდა, იღიმებოდა, ბოლოს იცინოდა. და გამოსვლისას სხვა საკვებში გამარჯვება მისურვა, როცა გამოვედი, ვიკითხე, ვინაა ის მოხუცი-მეტი. ჭკუა კინაღამ დავკარგე: ეს გამოდგა ნიკო ლომოური!

ახლა დერეფანს აღარ ვშორდებოდი. კიდეც და კიდეც მინდოდა მენახა მისი მიმზიდველი, ნიკაპზე შემორჩენილი პატარა წვერი და წმინდანის წყნარი, მოღიძვარი გამოხედვა.

მოაწია მათემატიკის გამოცდა. მათემატიკას და გეომეტრიას ერთად იმარჯუნენ. მათემატიკაში ვუპასუხე, მაგრამ გეომეტრიის არაფერი ვიცოდი, სრულყოფილ ხასწავლი არ მქონდა. ხონის პროგრამაში, რომლითაც მე ვემზადებოდი, გეომეტრიის არ იყო. და ასეც გაუცხადე კომისიას. სამი კაცი იყო გამომცდელი, ერთი მათგანი შეხედეს.

— რა საკითხავი და გადასაწყვეტია? არ იცის!

— ზუთები აქვს... — სცადა ერთმა.

— ბატონო, არ უსწავლია!.. და ერთიანი დამიწერეს. ერთმა სიბრალოლის მზერაც კი გამომაფოლა, მაგრამ რას მიშველიდა.

ეს ამბავი მთელს სემინარიაში დაირხა. აღელვებული მომვარდა ნიკო ლომოური:

— ეს რა ჩაიდინე, კაცო! გეტქვა წინასწარ ჩემთვის, ვაჟო! აქ, გამოცდაზე რომ სამიანისთვის იმარებეს, იმას ერთ საათში მე — არასპეციალისტი შეგასწავლიდი!

ჩემს თავს აღარ ვჩიოდი, იმდენად შემებრადა ეს კეთილი მოზუცი, საყვარელი მწერალი და მასწავლებელი. იგი მზად იყო ცრემლი გადმოეღო, მაღიან დატრიალდა, მაგრამ ამოღო.

ივანე სახლიამაც ბევრი ინანა, — რატომ არ შევიტყვე გეომეტრიაში თუ გამოცდა იყო.

მაგრამ ხაქმეს აღარაფერი უშველიდა... იხევ მამათში დავბრუნდი გაწბილებული.

* * *

ახლა მოსე ზამსონიას ხელმძღვანელობით ვემზადებოდი (საზალია გადაიყვანეს). მამაჩემს უხაროდა, რომ ორივე სამუშაოს მირითადად მე ვასრულებდი. მას ეცადა საოჯახო საქმეებისათვის და ბევრსაც მუშაობდა. ახე გავიდა მთელი წელი; აგვისტოში კვლავ ხონში წავედი გამოცდებზე, ახლა უკვე მოსე მახლდა. გამოცდისა აღარ შევინოდა. მამაჩემის ანდაზა მომაგონდა: ღორი რომ გასუქდება, მეკვლს ინატრებსო. მეც ვნატრობდი, ისეთი კითხვა მოეცათ, რომ პასუზი გამჭირვებოდა.

მაგრამ ასეთი კითხვა არ გამოჩნდა და ყველა საგანში ზუთიანი მივიღე. უნდა გენანათ გამოცდაზე მოსული ყუბანელი ვლადიმერ კოლპა, რომელიც კარგი მომზადებული იყო, მაგრამ რუსულ წერაში ოთხიანი მიიღო, მე კი — ზუთიანი!

ხარცხულთა სია რომ გამოაქრეს, ორასამდე კაციდან თერამეტი ვიყავით შიგ და პირველ ადგილზე ჩემი გვარი ეწერა.

ამ ჯახირში 21 წელი შემისრულდა.

დაიწყო სწავლა. მე, დიდი ხნის მზადების გამო, გაკვეთილებზე ნაკლები დრო მჭირდებოდა. სამაგიეროდ, სკოლისგარეშე კითხვას დავეწაფე.

1914 წელი იდგა. დაიწყო პირველი მსოფლიო ომი. ჯარში გაწვევა აღარ გადამიდევს და ოქტომბერში სამხედრო სმშასურში გამიყვანეს. ახლა ღირექტორად აღარ იყო ჩვენი ალექსი ჭიჭინაძე — სახელოვანი პედაგოგი და წინეპული ადამიანი. სემინარიას განაგებდა ვინმე პავლოვსკი — მონარქისტი და უადრესად ძორწმუნე. თხოვნით მივმართე, სემინარიის დამთავრება შემამდლებინეთ-მეთქი. მაგრამ ახე მიპასუხა:

— ღმერთმა გაღირსა, რომ დიდი მართლმადიდებელი იმპერატორი გიწვევს ტახტისა და ხარწმუნოების დასაცავად... შენ კიდევ სემინარიაზე და სწავლაზე ფიქრობ?!

ამ სიტყვებზე წამოდგა, პირჯვარი გადაიწერა და კარებს დაადგა თვალი...

(გაგრძელება იქნება)

ახალი თარგმანები

კონსტანტინე პაუსტოვსკი

გაცრეცილფარაჯიანი მოხუცი

ათასობით სოფელია რუსეთში, ველებსა და წარაფებში გადაკარგული. ათასობით სოფელი, ისეთივე ჩვეულებრივი, როგორც ლეგლურჯა ცა, როგორც თავთურა გლეხი ბავშვები.

ურიცხვ სოსნოვკებს, ნიკოლსკისა და გორელის დვორიკებს შორის იშვიათად თუ შეგვხვდება სოფლები გამორჩეული, ზოგჯერ კი წარმოუდგენელი სახელითაც, როგორც, მაგალითად, კეთილი იმედის კონცხი ტამბოვის ოლქში, ან კიდევ კოლიბელკი სადღაც ოსტროვოჟსკენ მახლობლად.

ყოველთვის გგონია, რომ სოფლის ასეთი გასაოცარი სახელწოდება აუცილებლად რაღაც საინტერესო ისტორიასთანაა დაკავშირებული და რომ მათი სახელწოდებაც აქედან წარმოდგება. მეც ასე ვფიქრობდი, ვიდრე ნაკლებად ვიცნობდი სოფლურ რუსეთს. მაგრამ შემდეგ, წლების შემდეგ, როცა უკეთ გავიცანი ქვეყანა, დავწრძუნდი, რომ თითქმის არ არის ისეთი სოფელი — ყველაზე დატაკიც კი, რომელსაც არ ჰქონდეს თავისი შესანიშნავი ისტორია, არ ჰყავდეს ასევე შესანიშნავი ადამიანები.

ავიღოთ, მაგალითად, ახლანდელი ტულის ოლქის პატარა ქალაქ ფერემოვის მიდამოები, იმ ფერემოვისა, რომელიც, ჩეხოვის სიტყვებით რომ ვთქვათ, ყველაზე მიყრუებული ქალაქი იყო რუსეთის სამაზრო ქალაქებს შორის. როგორი გრუსოფლები უნდა ყოფილიყო ამ ქალაქის ირგვლივ!

ერთი შეხედვით ეს მართლაც ასე იყო, მაგრამ მხოლოდ ერთი შეხედვით.

1924 წელს მთელი ზაფხული ფერემოვის ჯანლობლად, სოფელ ბოგოვოში გაატარე. რევოლუციის მეშვიდე წელი იდგა, მაგრამ აქ გარეგნული გარდაქმნები არცთუ ისე თვალსაჩინო იყო.

იგივე მოტიტვლებული შვრიის ყანები შრიალედნენ ღობეებს იქით, და ნაცრისფერ ტალღებად დახეირნობდა ქარი. იგივე გახუხუხებულ ჩაჩებიანი გლეხის ბავშვები იწვნენ საბავშვო ეტლებში, რომლებსაც ბუზები ეხვეოდა. ბაზრობის დღეებში შარაგზაზე ოთხთვალეები გრუხუნებდნენ, მათზე წამოსკუპებული ფეხსახვევებიანი გლეხის დედაკაცები აქეთ-იქით აწვებოდნენ და გამყინავი და ცბიერი მხიარული ხმით დარდიმანდულ სიმღერებს მღეროდნენ. დამაპალ საგუბართან ხამქინარესავით ხმაურობდა პატარა მდინარე ლამაზი ხმალი (ასე უწოდებდნენ მას ადგილობრივი მცხოვრებლები).

ბოგოვოში ყოფნისას გაეგვი, რომ ეფრემოვის შორიასლოს ლერმონტოვის ძამის კარმიდამო ყოფილა დაცული, სადაც თურმე დანსარულ სახლში კედელზე პოეტის დამტყვერილი სალაშქრო სერთუკი ეკიდა. ამბობდნენ, ლერმონტოვმა მასთან შეიარა, როცა კავკასიაში გადაასახლესო.

ისიც მითხრეს, ლამაზი ხმლის ნაპირებზე ივანე ხერგის ძე ტურგენოვი დირობდა, სოლო ეფრემოვში ჩეხოვი და ბუნინი იყვნენო.

მაგრამ ყველაფერი ეს წარსულის კუთვნილება იყო. მე კი აწმყოს ნიშნების, ადამიანების პოვნა მინდოდა; ადამიანებისა, რომლებიც ახალ დროსთან იქნებოდნენ დაკავშირებული.

მაგრამ, თითქოს განგებ, ბოგოვოში სამოქალაქო ომის მონაწილე წამლადაც ვერ ვიპოვე, რომელიც ამ არც ისე შორეული ამბების მოწმე იქნებოდა.

და ახვევ, თითქოს განგებ, სოფელში ვილაც გადამღარი პოლკოვნიკი ცხოვრობდა, რომელიც, როგორც ამბობდნენ, იყო კაცი მარტოხელა და სიტყვაძვირი. ვერაფერს ამიხსნა, თუ რატომ დასახლდა ბოგოვოში.

— ცხოვრობს რა! — ამბობდნენ კლესები. — ცუდს ჯერ არაფერს აკეთებს. დაიჭირაჲ კიბი, თვითონ ხარშავს კარტოფილს და მწუსრიდან ალიონამდე მღინარის პარას ზის და ანკესაობს. ან მეტი რა შეუძლია — იგი ღრმად მოხუცებულია.

— აბა, რისთვის ცხოვრობს აქ?

— ეშმაკმა იცის მისი თავი! გამოკითხვა უხერხულია. ზაფხულში ჩამოვიდა და საცხოვრებლად დარჩა. წყნარია ჩვენი მხარე. ყოფილ ოფიცერს აქ, ცნაღია, ძღველვარება ნაკლები აქვს. თვითონ მოგესხენებათ, მას ახლა თურქულშეფერილია ვიო ყველა გვერდს უვლის.

მდინარე ლამაზ ხმალზე, წისქვილის საგუბართან ახლოს, შეგხვდი ამ გადამღარ პოლკოვნიკს.

დღე იყო მოღრუბლული, გრილი, როგორც ზოგჯერ შუა ზაფხულში იცის. აშარი ღრუბლები დედამიწას თავს დასტრიალებდნენ, წვიმის წვეთები ხმაურით ეცემოდნენ ხეების ფოთლებსა და ბალახებს.

წისქვილის მორევში სათევზაოდ მოვედი. საგუბრის ახლოს კუნძზე გრძელ-წყერა ჭაღარა მოხუცი იჯდა, ტანზე ძველი ოფიცრული ფარაჯა ემოსა, თავზე კი ხაცრისფერი კეპი ესურა. მოოქროვილი ფორმის ღილები ნაცვლად ფარაჯაზე ჩვეულებრივი შავი ღილები ეკერა, როგორიც ქალის ტოლამაზე მინახავს.

მოხუცი გაზის მილის მუხლიდან გაკეთებული მოკლე ჩიბუხით ეწეოდა, როგორც ჩანდა, ძალზე მძიმე იყო. ყოველ შემთხვევაში, როცა მოხუცი ჩიბუხს კუნძზე პერტყავდა, ისეთ ხმას გამოსცემდა, თითქოს ლურსმანს აჭედებენო.

მოხუცი ერთი ანკესით თევზაობდა და პირველ ნახებში ყურადღებას არ მამცავდა.

მე კი სამი ანკესით ვიჭერდი, და ამიტომ თევზი ყოველთვის ძვრებოდა ანკესიდან. როცა ერთ ანკესზე ჭიას ვცვლიდი, მეორეზე, თითქოსდა ჯიბრზე, აუცილებლად წამოეგებოდა. სასწრაფოდ ხელს წავავლებდი, მაგრამ გვიანდა იყო, წყლიდან მხოლოდ ჭიის ნაგლეჯი ამომეყვებოდა. მოხუცს კი დროდადრო აუჩქარებლად გამოჰყავდა დიდი ტყვიისფერი წვერა და მსხვილი ნაფოტისმაგვარი თევზები.

იგი დამცინავად ჩაასველებდა სოლმე და ანკესებთან ჩემს ჯახირს უცქერდა. როგორც ჩანს, ეს ამბავი მას აღიზიანებდა. ბოლოს ვერ მოითმინა და მითხრა:

— ერთი ანკესით უნდა ითევზაოთ, ახალგაზრდავ, ერთი ანკესით, სულიერი სიმშვიდისათვის. ასე კი მხოლოდ ნერვებს გაიფუჭებთ.

მოხუცის რჩევა ჭკუაში დამიჯდა, ორი ანკესი შევინახე და თევზაობა ერთით



დავიწყე. ხელად გამოვათრიე კარგა მოზრდილი ქორცილა. მოხუცმა ჩაიღინა. — იცი! — მითხრა მან, — სამ სამიზნეს ერთდროულად სამსამსამსა პარ ეხვრიან. უმეტესად მიზანს აცდენენ ხოლმე. აი თქვენც ისე უღმერთოდ აცდენთ, ცქერაც კი გულისმომწვეველია.

ბოგოვოში გვიან ბინდ-ბუნდში ებრუნდებოდით. მოხუცი ნელა მოაბიჯებდა, დაბლა იცქირებოდა და თავი ერთხელაც არ აუწევია. სოფელს უკვე ნესტით გაჟღერებოდა და მიყრუებულ სიბნელებში მივაღწიეთ.

გზაში მოხუცი მიყვებოდა, თუ როგორ ხარშავდა ოქროცერცვას წვერას სატყუარასათვის. ამიტომ ერთხელაც არ მოშვეცა მოხერხებული შემთხვევა, მგვითხა, თუ ვინ იყო და რატომ დასასხლდა ბოგოვოში. ამ სოფელში, როგორც ვიცოდი, მას არც ერთი მაზლობელი არ ჰყავდა.

დასავლეთისაკენ ნელ-ნელა ქრებოდნენ მეწამული ღრუბლები. ნაღვლიანად ყვიროდა წყლის ბუღა. ისევ მძიმედ ეცემოდნენ ხეთა ფოთლებზე ცივი წვიმის წვეთები. და ეს საღამოს პირქუშობა როგორღაც ერთვოდა ჩემს ფიქრებს მოხუცის მარტობაზე, გაცრეცილფარაჯიან კაცზე, რომელიც ძლივს მინანქრებდა ჩემს გვერდით.

მხოლოდ ერთხელ საუბრის ღროს მოხუცმა სიტყვა თავის თავზე ჩამოაგდო და თქვა, პირველ მსოფლიო ომამდე პოლონეთში ოსოვეცის ციხე-სიმაგრეში ვმსახურობდიო. აი იქ რომ წვერას იჭერდა, ის იყო, რაც იყო.

* * *

ზაფხული მიდიოდა, მოხუცი თავის წარსულზე დაჭინებით ღუშდა და მართლაც მისთვის ამაზე რაიმეს კითხვა უხერხული იყო. ერთხელ შევეცადე მოიარე-ბით გაპეგო მისგან, დახმარება ზომ არ სჭირდებოდა, მაგრამ მოხუცმა ჩემს სიტყვებზე მხოლოდ ჩაიციხა და არაფერი არ მიიასუხა.

ამ მოხუცის მთელი ისტორია დღითიდღე გამოცანა ხდებოდა, განსაკუთრებით მას შემდეგ, როცა გავიგე, რომ ყოველთფიურად რაღაც უწევდა მოხდიოდა ეფრემოვიდან. დადის ქალაქში და იქიდან დაღლილი, მაგრამ კმაყოფილი ბრუნდება და ყოველთვის მოაქვს საჩუქრები სოფლის ბავშუებისათვის და თავის მეზობელ ნასტიასათვის — შრავალშეილიან, მაგრამ ჯერ კიდევ თითქმის ახალგაზრდა, ქმრისაგან მიტოვებული ქალისათვის, ბავშვებს — მწეხარე საქარყინული, ნასტიას ხან შეკვრა ჩაი, ხან კოჭის ძაფები.

ნასტიასთან თვინიერი არსება ჯერ არ მენახა. თითოეული მისი სიტყვა და მოძრაობა უმწეობასა და გულკეთილობას ამჟღავნებდა. ის ყოველთვის დამნაშავესავით იღიმებოდა, აკანკალებული ხელებით აჩქარებით ისწორებდა თმებს თავსაფარქვეშ, ქოხში მასთან შესვლა როგორღაც მრცხვენოდა: ნასტია ფუსფუსით წმენდდა მერხსა და სკამს, საფარში ერეკებოდა წიწილებიან კრუხს, ხანე უჭირბოვებოდა და თავისი გაღუწული, გამწვანებული საშოვრის დადგმას ლამობდა.

დაბოლოს, შემოდგომაც დადგა და რამდენიმე დღეში მოსკოვს გასამგზავრებლად მზადებას შეჰუღდექი. ზოგჯერ ამა თუ იმ კუთხეს ტოვებ და მაინც ფიქრობ, რომ ოდესღაც ისევ დაბრუნდები აქ. ეს უფრო ადვილია, ვიდრე იმის შეგნებით წახვლა, რომ სამუდამოდ მიდიხარ აქედან. ამასთან აუტრელებლად მწარე გრძნობა დაგეუფლება, თითქოს შენი გულის ნაწილს ტოვებ. რა უნიცოცხლო და ცუდიც უნდა იყოს დატოვებული ადგილი, რა მძიმეც უნდა ყოფილიყო შენი იქ ყოფნა, მაინც სულში ყოველთვის რჩება ხინანული, შესაძლოა, სიყვარულიც კი.

ასე არის, დედას უყვარს თავისი სუსტი ბავშვი, ნაფორით რომ თამაშობს. უყურებს გულმოკლული თავის უსუსურ, მარტოობისათვის განწირულ ბავშვს, ჯანმრთელ და მოცინარე ტოლებს ჩამოშორებულს.

როგორც ჩანს, ბავშვი იმიტომ გამახსენდა, რომ სწორედ ასეთი გავლენა და წყნარი ბიჭუნა ჰყავდა ნასტიას. მას პეტია ერქვა.

პეტია უკვე ექვსი წლისა სრულდებოდა, მაგრამ თითქმის ვერ ლაპარაკობდა. მთელ დღეს გზაზე იჯდა, მტვერს ერთი ხელიდან მეორეზე იყრიდა და ხმას არ იღებდა. ერთხელ მასთან მივედი, ჩავცუცქდი და გაშოველაპარაკე. შიშით შემო- მხედა, შეიჭმუნა, უხმოდ აცაცხადა, ატირდა და თავი ხელებში ჩარგო.

— რა მოგივიდა, — დაბნეულად კვითხე და აღერსით შევხეე მის გამხდარ მხარს, რომელიც ჭუჭყისაგან გაყვითლებულ ხალათქვეშ ცაცხახებდა.

ყვარად ვერ გავიგე. მხოლოდ ვხედავდი ამ პატარა, ცრემლებისაგან გა- გულული არსების უსიტყვო და ბნელ მწუხარებას.

— რა მოგივიდა? — გავუძეორე, და თითქმის მოულოდნელად სამართებელმა გააკვეთა ჩემი აზრი: „იქნებ, ხვდება, რაც სჭირს?“

ქონიდან ნასტია გამოვარდა, ხელი წაავლო ბიჭუნას და, როგორც ყოველ- თვის, დამნაშავესავით გაღიმებულმა თქვა:

— ის ავადმყოფია, ჩემი პატარა სულელი ბავშვი. თქვენ ნუ გაბრაზდებით. როგორც კი შეხვები, ყოველთვის ატირდება.

მოულოდნელად ნასტიას თვალი დაუბნელდა, და გაბოროტებით თქვა: — ჩემი ხელებით მოვახრჩობდი ამ წვეულ გაგრიებს! ოღონდ მთელი დღე კე- დრობით არაფი ხეოქონ და დედა ივინონ. აი, მთელი შათი ცხოვრება! მოამრავ- ლებენ აი ასეთ ბავშვებს, მერე კი შენ სისხლისაგან გული გეწირება. და აი ჩემს ხაწყალ ბიჭს მიმხედავი არავინ ჰყავს.

როგორც კი წასვლა გადაწყვიტე, იმ წამსვე დარჩენა მომინდა. ყველაფერმა უცებ ახალი სახე მიიღო — ხალხმაც, სამოვრებმაც და მთელმა ამ ბნელმა შემო- დგომის მიწამაც.

ხელ წვიმდა, ცრიატი დღეები გარიჟრაჟს ჰყავდა, ქონში ნესტი და სიცივე იდგა. და მხოლოდ ჩამოცვენილი ფოთლების გრივა ანათებდა მიწას თავისი სუს- ტი გრილი სინათლით.

გამგზავრების წინ უკანახენლად წავედი მოხუცთან, როგორც მას უწოდებ- დნენ, პიოტრ სტეპანოვიჩთან, მის მიერ ამოჩემებულ სათევზაო ადგილას. წვიმამ გადიდო, მაგრამ მთელი დღე ნისლი იწვა მიწაზე. ის შუადღეზეც კი არ გაფან- ტულა.

მოსვენს შევეკითხე, მოსკოვში რაიმეს ხომ არ დამაბარებ-მეთქი.

— არა, გმადლობთ, — მიპასუხა მან, — მოსკოვს ხომ მეტად ვეღარ ვნახავ. ჩემს დარჩენილ დღეებს აქ გავლევე. არხად წასასვლელი არა მაქვს, და არც საჭი- როა. მე ძველი ღოხი ვარ. არც ცოლი მყავს, არც შვილი, მეგობრებზე კი ლაპარა- კიც არ ღირს. ზოგი მოკვდა. დანარჩენები კი დიდი ხანია წავიდ-წამოვიდნენ, დაი- ფანტნენ, ვინ სად და ვინ სად. უნდა ვაღიარო. ძველ არმიაში მეგობრებიც კი არა მყავდა, თითო-ოროლა თუ იქნებოდა.

— რატომ? — კვითხე მე.

— აბა როგორ ავიხსნათ... მე ჯარისკაცის შვილი ვარ. მამაჩემი ვახშისტრი იყო. წარმოშობით, როგორც ძველად ამბობდნენ, გლეხობიდან, უბრალო ხალხი-

დან ვართ. სიძარტლე რომ ეთქვა, კეთილსინდისიერებისა და არტილერიის გაქრის ცოდნისათვის მიტანდნენ. ცუდი არტილერიისტი არ ვიყავი.

— ცოლი რატომ არ შეირთეთ?

— ახლა, რასაკვირველია, საწყენია, — მიპასუხა მოხუცმა და სული მოითქვა. იგი ანკების ჯოხს დაეყრდნო და გამსდარი, ძალადი, ოდნავ მოხრილი, რაღაცით ღონ-კიხოტის მწუსარე სახეს მავნებდა, თვალები აუცრემლდა. წითელი კუბოურული ცხვირსახოცი ამოიღო და ცრემლი მოიწმინდა.

— ახლა კი ვნანობ, — თქვა მან და სული მოითქვა, — და არა იმდენად იმიხატვის, რომ ცოლი არ ძავდა, — დემართი იყოს მისი შემწე, ოფიცერთა ცოლების ცქერით ვმღებოდი, — რამდენადაც იმიტომ, რომ არც ქალიშვილი, არც ვაჟი არ ძავდა და რაკი არავინ არა გვეყავს სასრუნავი, ესე იგი ცხოვრებაც არაფერი მაქნისია. ცივი არსებობა. და აი უფლი სხვის ბავშვებს, ამისთანა ბუთხუშებს.

ბოლოს გადავწყვიტე და ვკითხე:

— როგორ მოხდით ბოლოვში?

— ეს, ჩემო კეთილო, გრძელი ამბავია, მთელი ისტორიაა. რომ გითხრა, მაინც არ დაიჯერებ, რაღაც ფანტასტიკური შემთხვევაა სიბერეში. კაცმა რომ თქვას, აქ სრულიად უბრალოდ მოვხვდი. გამეგონა მდინარე ლამაზი ხმლის, ამ ადგილების სილამაზის ამბავი და გადავწყვიტე ჩემი სიცოცხლე აქ დამესრულებინა. მაგრამ ამ გადაწყვეტილებას წინ უძღოდა რაღაც საოცარი მოვლენა. დღემდე გაოგნებული ვარ.

— რა მოვლენა?

— ხელწასული ხალხი ხართ! — იწყინა მოხუცმა, — მე დაწვრილებითი საუბარი მიყვარს, თქვენ კი უცებ დამეტაკებით და არაფერიც არ გამოდის! არავითარი სულიერი სიმშვიდე არ გაგაჩნიათ.

— კარგი, პოეტრ ტეტეპანოვიჩ — დამნაშავესავით ვუთხარი მე. — მეტად აღარ შეგაწყვეტიხებ.

— აი ეს კარგია! მოხდა რევოლუცია. მე კი იმ დროს გადამდგარი ვიყავი და კალიაზინში ვცხოვრობდი. ჰოდა, გასაგებია, პენსია დავკარგე, პაოვნებიც ჩამოხსნეს, ამბარეს გერბიანი ღილები, სამოქალაქო პალტო კი ვერ ვიშოვე. ვერ შეეძლო, და მივხვდი, რომ კალიაზინიდან ისეთ ადგილებში უნდა გადავხვეწილიყავი, სადაც არავინ მიცნობდა. კალიაზინში კი ისე ვიყავი, როგორც გაშლილ მადლობზე. მივხვდი, ხალხში უნდა გაეუჩინარდე-მეთქი. ჰოდა, სად შეიძლება იყოს მეტი ხალხმრავლობა, ვიდრე მოსკოვში? და აი მოსკოვს ჩავედი, პეტროვსკის პარკში მოხუც ქვრივ დედაკაცთან ერთი პატარა კუთხე დავიქირავე. პენსიიდან სულ ცოტაღა დამჩნა. ვცდილობდი მხოლოდ საჭმლისათვის გამოქვრივებისა, მოხუცი დედაკაცი, ჩემი დიასახლისი, ჩანს, ავადმყოფობისაგან იყო გათქვირებული, გულის მანკი ჰქონდა. კეთილი ქალი იყო საწყალი, ქალიშვილიც მასთან ცხოვრობდა, კომკავშირელი. იგი თითქმის ვერც კი მამხნევდა. ვერ გამიგია, მართლაც ვერ მამხნევდა, თუ თავს მაჩვენებდა. მე კი, სიძარტლე გითხრათ, ყოველთვის დაძმობი ვიყავი, განსაკუთრებით იმ დროს, თუ მხედველობაში მივიდებო ჩემს იმდროინდელ საჩოთირო მდგომარეობას. ჩემისთანებს ერთადერთი ღოზუნგი გვექონდა: იჯექი წყნარად და თუ მაინცდამაინც საჭირო არ არის, სოროდან ცხვირს წუ გამოყოფ. მეფის არმიამ თავისი უფლით ხალხს კისერი გადაუყვლიო. მე ეს ყოველთვის მესმოდა. ცხოვრებაში კი ყველაფრისათვის მოგიხდება პასუხის ვება. თქვენ ნუ გეცინებათ, მაგრამ ყმაწვილობიდანვე მჯერა შურისგების კანონისა.

ღიას, დარიბულად ვცხოვრობდი. უფრო ღარიბულს ვერც კი წარმოიდგენ, სანამ ბოლოს სულ არ გამითავდა უკანასკნელი მანეთი. სიკვდილი არავის არ უნ-

და და ისიც ღიასხლისის წინაშე, სირცხვილია. ორი დამე არ მიძინია. ხელ
ფეიქრობდი და ბოლოს მოწყალების სათხოვრად წასვლა მოვიფიქრე. საბოლოოდ
გადაწყვეტე მათხოვარი გავმხდარიყავი.

მოხუცმა იყუჩა და თითქმის გაოცებით შემოხედა.

— წარმოიდგინეთ, რას ნიშნავს გახდეთ ნამდვილი მათხოვარი! ეს ცხოვრება
კი არა, სამარეში ლაბაა. არამცთუ არაფერი არ გინარია, თავისთავსაც ზიზღით
უყურებ. მაშინ სულ იმას ვფიქრობდი, ნეტავი ღმერთი ჩქარა გამომიგზავნიდეს
სიკვდილს, სულერთია როგორსაც, თუნდაც ყოვლად საზიზღარს. ასეთ დამცირე-
ბულ ცხოვრებას სიკვდილი ხჯობია. ზოგიერთნი ეჩვენებოდა, მე კი ვერ შევძელი.
მათხოვრობასაც მოხერხებულობა, გამოცდილება, აქტიორული ნიჭი უნდა. მე კი
არც ერთი არ მქონდა.

პეტროვსკის პარკში ემათხოვრობდი, უფრო შორს არ მივიდიოდი, მეშინოდა.
ეთხოვლობდი სახლთან ახლოს. ვღგავარ კუთხეში თვალდახრილი, გამვლელემა-
სათვის პირდაპირ შეჩედვა მრცხვეხია, ვღგავარ, ჯოხსდაფრდნობილი და ვბოტ-
ყვნებ რაღაც ისეთს, რომლის გახსენებაც კი სისაძაგლეა: „ძიეცით უსახლკარო
მოხუცს ღუქმა პურისათვის“. პირდაპირ გეტყვით, ცუდად მაძლევდნენ. ჩემი ოფი-
ცრული ფარაჯა ყველას ყურადღებას იყრობდა. იყო შემთხვევა, ისე დამცინებ-
დნენ, გულისწყრომისაგან თავი მშცივდებოდა, მაგრამ რას ვიზამდი, თავს ვიკა-
ვებდი.

სადამოს დაღლილი მიეჯდები ჩემს კუთხეში, ვითვლი სპილენძის ფულს და
თვალთ მიხეწვლდება. ყველაფერს ნისლი ეფარება. თუ დამიჯერებთ, თავის მოკვ-
ლა ბევრჯერ მიფიქრია. რომ ერთი შემთხვევა არა, მოვიკლავდი კიდეც, ძალიან
არ გავაჭიანურებდი ამ საქმეს.

მე და მოხუცი წისკვილის მორევთან მივედი და ხველ ჯირკზე ჩამოვხე-
დით პოტრ სტეპანოვიჩის ამოჩემებულ ადგილზე.

— რაღაც მცია, — თქვა მან და ფარაჯის საყელო აიწია, უკუღმიდან საყე-
ლო მოღურჯო-მონაცრისფრო, ახალი ფერისა იყო, ხოლო წაღმიდან გამოხუნე-
ბული და გაყვითლებული.

მართლაც ციოდა, თუმცა ქარი არ ქროდა. ღრუბლებზე, როგორც ასეთ შემ-
თხვევაში ხდება, მტრედისფერი, თითქმის ზამთრის ფიფქი გამოჩნდა.

— ღიას, — თქვა მოხუცმა და ჩიბუხი გააბოლა, — ერთხელ ზაფხულში შინ
ადრე ვბრუნდებოდი, ისეთი ნაშოვრით, რომ არც კი დაიჯერებთ. რომელიღაც ბი-
ჭმა შაურიანი მომცა. და მორჩა! ეს იყო და ეს. შაურიანი გაცვეთილი და დაწყ-
ლებილი იყო. როგორც ჩანს, ამ შაურიანით მთელ დღეს ფულობანას თამაშობ-
და ბიჭი. ტრამვაიშიც კი არ მიიღებდნენ ამ ფულს. არამც თუ ინვალიდების ბაზა-
რზე.

იმ დროს ფეხების დახივებაც დამეწყო. გადაწყვეტე: ღამით დავამთავრებ
ამ არსებობას, ცხოვრებისათვის ბრძოლას, მეტი არავითარი საშუალება არ არის,
ან კი რისთვის? ვის ვუწდივარ მე, გადამღგარი მედოლე? და როგორღაც უცნაუ-
რად გავიფიქრე, რომ მაინც უნდა გამოვეშუშვიდობო მშობლიურ მიწას, მოწმენდილ
ცას, შუეს (იგი უკვე ეშვებოდა), ფრინველებსა და ხეებს-მეთქი.

ქუჩაში გამოვედი და ჭიკაპართან მღგარ მერსზე ჩამოვეჯექი. იმ დროს ქუჩე-
ბი პეტროვსკის პარკში სოფლური იყო, ძალახით დაფარული, და ქარში ძველი
ცაცხვები შრიალეზდნენ.

ვზივარ და თავში არავითარი ფიქრი არ მომდის. ჩვენი სახლის საპირისპი-
რო მხარეს საფრენოსნო სკოლის მოსწავლეთა საერთო საცხოვრებელი იყო. და-
უღვრომელი ხალსი არავის გავლის საშუალებას არ აძლევდა, განსაკუთრებით

მე. როგორც კი თვალს შემასწრებენ, გამოყოფენ თავს ფანჯარაში და ყვირიან: „ბებრუცანა! სკობელევი! ხაშუხუშო სიძველე!“ მე კი ისე ძივდივარ, თითქოს არაფერი არ შესმოღეს.

ვზივარ პერსზე და ვხედავ: ჩემკენ დაბალი ტანის ბატონი მოდის, შავი ტყუპი აცვია, თავზე კეპი ზურავს. მოდის აუწყარებლად, ხელები ზურვისაკენ პიჯაკქვეშ შეუწყვია და, ჩანს, რაღაცაზე ფიქრობს. შეჩერდება, გახედავს ცაცხვებს, თითქოს მათში ეძებსო რაღაცას, და განაგრძობს გზას. გამისწორდა, შეჩერდა და სხაპასუხით მეუბნება, თანაც თითქოს ზუმრობის კილოთი.

— თქვენთან ჩამოჯდომის ნებას მომცემთ?

— მობრძანდით, — ვუბნები, — აქ ჯდომა არაეის არ ეკრძალება. მხოლოდ ცოტა მოშორებით დაბრძანდით.

მან თვალი მოჭკუტა, ღიმილი აიკვეთა და ყურადღებით შემხედა.

— ეს რატომ? — მეკითხება.

მე ვლუმვარ, ის კი იმეორებს:

— ეს რატომ?

— თქვენ, რა, თავად ვერ ხედავთ? — რამდენადმე გაბოროტებით ვუპასუხებ, — მე მათხოვარი ვარ.

— მან ერთხელ კიდევ შემხედა და თითქოს თავისთვის ჩაილაპარაკა.

— დიახ, ვხედავ. ცუდად ცხოვრობს.

— შერე-და როგორ ცუდად! სულს ვღაფავ. ადამიანურ წარსულს სინანულით ვისვენებ. ბლივს გამოვდივარ ხალხში.

— თქვენ ყოფილი ოფიცერი ხართ? — მეკითხება.

— ოფიცერი, — ვუპასუხებ, — ძალი! დალიანი კაცი. — მორჩა და გათავდა.

მას უცებ გაეღიმა, გაეღიმა ისე კეთილად, რომ მე შევკრთი.

— მოიცათ, ნუ ღელავთ, ოფიცრები სხვადასხვაგვარი იყვნენ, — მეუბნება ოვი.

— სწორედ საქმეც ის არის, რომ სხვადასხვა, ჰასუხი კი ყველამ ერთნაირად უნდა ვაგოთ. როცა ოსოვეცში ვმსახურობდი, ყველა ისინი, ვინც წამლაუწუმ მუშტებს იქნეოდნენ და ჯარისკაცების ცემაზე ეჭირათ თვალი, დაშინებული მგავდა, ვღეღი, რაც შემძლო. რუსი ჯარისკაცი წმინდანი კაცია. ეს კარვად დაიხსოვს. მთელი ისტორია რუსი ჯარისკაცის ხელით მოხდა, და, ზიტყვამ მოიტანა,

— ეს თქვენი რევოლუციაა. აქ ის ოდნავ უკან გადაიწია და ისეთი სიცილი აუტყდა, რომ ვიგრძენი, მეც ვაგუდიმე. დამიწყო გამოკითხვა ძველ არმიანზე, ოსოვეცზე და ამასწინანდელ ომზე. მე მას ყველაფერი დაწვრილვით ავუსხენი. სხვათა შორის ვუთხარი, რომ ჩვენ, სამხედროებმა, საიდუმლო ბრძანებებიდან დიდი ხნით აღრე ვიცოდით, რომ ომი შნადღებოდა. ჩემმა სიტყვებმა ის რატომღაც განსაკუთრებით დაინტერესა და სულ გაიძახოდა: „ასე-ასე! აბა-აბა!“ — შემდეგ კი პირდაპირ მეითხა:

— თქვენ რას ფიქრობთ რევოლუციაზე, ბოლშევიკებზე? გამოუვათ რამე?

— როგორ თუ არ გამოუვათ! თქვენ რა, ძვირფასო ბატონო! განა თავად ვერ ხედავთ? ყველაფერი ეს კარვია, მხოლოდ თვალყურის დევნება უნდა, რომ ხალხმა მორალური სახე არ დაკარგოს, — ვუბნები მე.

მან ისევ შემხედა, როგორღაც გამომცდელადაც კი, და მეუბნება:

— სავსებით გეთანხმებით, ხოლო როგორც თქვენ ცხოვრობთ, ასე არ შეიძლება. არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება! მე თქვენ წერილს მივიწერთ ერთ ადგილას, მიდით ამ წერილით იქ და თქვენ უეჭველად დაგესმარებიან.

ბლოკნოტი ამოიღო, რაღაც სწრაფად დაწერა და გადმოცა. მე ავიღე, ღავ-

კმც და ჯიბეში ჩავიდე. რაში გამოძადებოდა ეს ბარათი! ვინ დამეხმარება რეიცერს? მაგრამ, რასაკვირველია, მე მას მადლობა გადავუხადე გულითადობისათვის, ის წავიდა, მე კითხვა დავადევნე:

— თქვენ რა, სეირნობთ ამ ადგილებში?

— ღიას, — მეუბნება ის, — მე ავად ვიყავი და ექიმებმა ყოველდღე სეირნობა მიბრძანეს.

წავილა. ამ შეხვედრის შემდეგ გულზე მომეშვა. „აი, ვფიქრობ, კიდეც არიან კეთილშობილი და გულშემატკივარი ადამიანები ამ ქვეყნად! ამ ბატონმა ჩემი გაცნობა არ ითაკილა. მესაუბრა მათხოვარს, ყოფილ ოფიცერს“.

ვხივარ და ვფიქრობ. ვხედავ, მოსწავლეები გამოვლიან ჩემკენ. არ მესმის. რატომ, მაგრამ ყველანი რაღაც აბურძხილები, გაფითრებულიც კი არიან. მიიბინეს, შეკითხვები:

— თქვენ იცით ვის ესაუბრეთ?

— აბა რა ვიცი. მაგრამ მე ისე ვიყავი გაბოროტებული იმ მოსწავლეებზე, ისე შემოშენით გულზე „ბებრუცანა“ და „სკობელევი“, რომ ერთიანად აუკანკალდი.

— ვიცი, — ვუბნები, — ეშმაკსაც წაუღია თქვენი თავი! თქვენ მხოლოდ ის იცით, რომ მოხუცს დასცინოთ!

იზინი სწრაფად გამშორდნენ ყურემწამოფრილნი, ხალამოს კი რომელიღაც ბიჭის ხელით შეკვრა ჩაი და ხულ ცოტა ერთი გირვანქა ორცხობილა გამომიგზავნეს. „ეს რატომ? ვფიქრობ. — მაშასადამე ხინდისმა შეაწუხათ! ჩანს, არც მთლად ცუდი ემაწვილები არიან“.

ახალგაზრდობა შალიან მიევარს. რომ არ ყოფილიყო ახალგაზრდობა, არავითარი აზრი არ ექნებოდა ჩვენს ცხოვრებას. ჯოჯოხეთური მოწყვნილობა იქნებოდა.

ღიას, მე კი ისევ მათხოვრობა დავიცევი. რას იზამ! ეს წერილი ხულ დამავიწყდა, ჩავლე ძველ წიგნში — დანილევსკის „გადამწვარ მოსკოვში“ — ჩემს ერთადერთ ავლა-დიდებაში და, წარმოიდგინეთ, დამავიწყდა. შუა ზამთარში ისე გამიჭირდა, რომ ვერძნობ, სადღაც ქუჩაზე თოვლში დავეცემი და ფეხებს გავჭიმავ. უნოლოდ მაშინ მომაგონდა წერილი; მოვძებნე. ერთიანად დაჭმუჭნილიყო, თითქოს დაუღეჭათ.

წერილს მისამართი აწერია, რომელიღაც უწყება. ვერც კი ვარჩევ. მე კი ძეხუნტუნდება იმ უწყებაში ასეთი მოუვლელი წერილით მისვლა. გარდა ამისა, სადღაც შორს უნდა წახვიდე — ცენტრში, ქალაქში. იქ მე ერთხელაც არ ვყოფილვარ მას შემდეგ, რაც მათხოვრობა დავიცევი. და მაინც წავედი, გადავწყიტე ბოლოს და ბოლოს. უბრალოდ, ღიასასლისმა მაიძულა წავსულიყავი. „შენ, პიოტრ სტეპანოვიჩ, — მეუბნება იგი. — ბავშვი ხარ და არა გადამდგარი პოლკოვნიკი. ვეწლას წინაშე ფრით ფარ-ხმალს. საკვირველია, როგორ უაზრობდი არმიამში. შენ ჰუმანიტარული მეცნიერებანი უნდა გესწავლეშინა და არა ზარბაზნები გესწავლა!“

ძვიდვარ და ზევით ვერ ამიხვდავს. მათხოვრობის დროიდან დამჩნედა ასე: ხალხს თვალებში ვერ ვუყურებდი. ასე უფრო ადვილი იყო. დღემდე ვერ გადავეჩვიე ამას. ალბათ თქვენც შემამჩნიეთ. ბებრული ჩვეულებები ძალზე მტკიცეა.

ჰოდა მივედი. უწყება დიდია, მაგრამ წყნარი. ყველგან ხალხები აფენია. მე-კარე ანუ შევიცარი — არ ვიცი როგორ უწოდებენ ახლა, — საკმაოდ მკაცრად მეუბნება: „ფარაჯა უნდა გიხადოთ, მოქალაქე!“ აბა როგორ უნდა გავიხადო! ქვეშ თითქმის არაფერი არ მაცვია. „პატივი ეცი მოხუცს, — ვუბნები შევიცარს. — ნუ შემარცხვენ. მე აი, ამ წერილით მოვედი“. ვაჩვენებ წერილს. შეხედა, ერთობ აწრიალდა, სკამი მომიჩოჩა და მეუბნება: „დაბრძანდით მამა. ამ წამსვე მოვახსენებ“.

რა უნდა შეთქვა მისთვის. ლაპარაკისა მეშინოდა, რომ საკუთარი მღვდელ-
რება არ გამოემჟღავნებინა.

ჩვენ დიდხანს ვისხედით ხმის ამოუღებლად.

ნისლი სქელდებოდა, შხაპუნა წვიმა მოდიოდა. საღდაც შორს მამლები ყო-
დნენ და კიდევ უფრო შორს ორთქლმავალი გუგუნებდა. ზოგოვოდან ბოლის და
ჭვავის პურის სუსტი სუნი სცემდა. ლამაზი ხმლის იქით გზაზე ოთხთვალას ბო-
რბლები რახუნობდა და ქალწულის ხმა მღეროდა:

ხშირ ყანებში ჩამალულა

ჩვენი სოფელი...

— აი ხედავთ, როგორია იგი, ჩვენი რუსეთი! — ღუმილის შემდეგ თქვა მოზუ-
ცმა. — დავიდალე, გეთაყვა... ო, წლები, წლები! წავიდეთ!

* * *

ათი წლის შემდეგ რკინიგზით ტულიდან ელექტში მიმავალს ეფრემოვის
ასლოს მომინდა გავლა. ისევ შემოდგომა იდგა. მაგარი ვაგონი ლითონის კასრი-
ვით გრუნუნებდა. ელნათურები მქრქალად ანათებდა. დაღლილი მგზავრები ზვრი-
ხავდნენ.

სუბს პირდაპირ ზედა საწოლზე გაპარსული მოზუცი იწვა. მაღალი ხანადირო
ჩექმები ვცვა. გავისაუბრეთ. გამოირკვა, რომ მოზუცი ეფრემოვში მიდიოდა. იგი
ხელ მე მატყერებოდა, შემდეგ მითხრა, რაღაც ნაცნობი სახე გაქვთ, სად
ძეგხვდით, არ მასსოვს. მხოლოდ ბოგოვოში, ზეზვანს არსად.

გამოირკვა, რომ იგი ბოგოველი მჭედელი იყო. მე მან გამიხსენა, მე კი ვერა-
ფრით ვერ მოვიგონე. მჭედელმა მითხრა, გადამდგარი პოლკოვნიკი ექვსი წლის
წინათ მოკვდა.

— უბოროტო კაცი იყო, — თქვა მჭედელმა. — ჩვენი მთავრობისაგან საკმაოდ
დიდ პენსიას იღებდა. თუ რა საქმისათვის, ეს არავინ არ იცის. თვითონ ამასვე
ღუძდა. ცხოვრობდა დარბუზლად, ფულს ალბათ აგროვებდა, და აი სოფელში ზმა
დაირხა, სიბუნწემ სძლიაო, და ეს სწორიცაა. სიბერეში კაცი მეტწილად ძუნწობს.
სინამდვილეში კი გამოირკვა, რომ მოზუცმა, როგორც კი სიკვდილის მოახლოება
იგრანო, თითქმის მთელი ფული ჩვენს სკოლას გადასცა. ნასტიკსაც, ხომ გახსოვს
იგი, საკმაო ფული დაუტოვა. ძალიან სწუსდა ნასტიკის ზიგზე, პეტიაზე. პეტიაზე
შარშანწინ გარდაიცვალა. სააქაო პირი არ უჩანდა უბედურს. ვფიქრობ, ასე ჯობ-
და.

მჭედელი ეფრემოვში ჩამოვიდა. მეც ბაქანზე სუფთა ჰაერზე გამოვედი.
მატარებელს უძინა. იქიდან ცნობით გაჟღენთილი სითბო გამოდიოდა. იქ, სიბნე-
ლეში, სადაც ჩემი ვარაუდით ბოგოვო უნდა ყოფილიყო, უკუნი წყვდიადით მოცუ-
ლი, სუსტი მოცისფრო დაფიონი გამოკრთოდა.

დიდხანს ვფიქრობდი, თუ რა სინათლე იყო ასლა ბოგოვოში, მაგრამ მაინც
ვერ მივხვდი. არც არავინ იყო, რომ მეკითხა.

* * *

ავტორისაგან: ყოველივე ზემოთ თქმული ნაშდვილი ამბავია. გადამდგარი
პოლკოვნიკის ნაამბობი კარგად მახსოვდა და თითქმის ზუსტად დავწერე. ერთად-
ერთი, რაც ვერ შემოენახა მესხიერებას, — ეს მოზუცის გვარი იყო. მგონი, გავრი-
ლოვს ემახსენნენ. მაგრამ ამას ვერ დავიხმეძე.

თარგმნა ტიტუ სინთიბიკიძე.

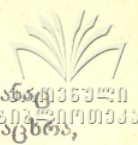
სიძლერის მიბაჰვა

ცხენს წყალს ასმევდი პეშვით, მე რომ გიხილე — მაშინ.
 გადატეხილი ჩანდნენ არყის ხეები ტბაში.
 შევციცინებდი როგორც ფანჯრიდან ცისფერ მანდილს!
 შავ-შავ დაღალებს წეწდა სიო ცელქი და მარდი.
 ჩქერის კამკამს და ლივლივს მივჩერებოდი როცა,
 მაგ ალისფერი ტუჩის მომინდა მწარედ კოცნა.
 მაგრამ მაცთური ღიმით ერთი შემავლე თვალი,
 მერე მოწვევით ცხენი. მიწყდა წკრიალი ნალის.
 მზის ტრიალებდა ჯარა და მომენატრე უფრო...
 ჩემს ფანჯარასთან შენი ჩამოატარეს კუბო.
 იყო საკმევლის კმევა, პანაშვიდი და ზარი,
 მე კი მესმოდა მხოლოდ ნალის წკრიალი წყნარი.

გაზაფხული

გულს არ ვაკარებ
 ნალველის ღრუბელს,
 ცხოვრებას ვიღებ პირველ
 ზმანებად.
 „კაპიტალშიაც“ წერია,
 თურმე
 პოეტიც მისდევს კანონის ნებას.
 ეშმაკის ხმაზე
 დმოუდეს ბუქი,
 მომადგეს დამხრჩვალ
 დედიშობილად,
 რაკი გავნათლი ახალი შუქით,
 ვინაც ლაღია, ჩავთვლი
 მმობილად.
 დამპლებს რატომღა
 დავინანებდით?
 აღარც მე უნდა შემინდოთ ცოდვა,

რაკი მორჩილად სიკვდილს
 დაეწებდი,
 როცა მძვინვარე ქარბუქი ქროდა.
 წრიპ-წრიპ, წიწკანა!
 დილა მშვიდობის!
 მე შენთვის მხოლოდ
 სიკეთე მინდა
 და რაკი ჩიტი
 ხარობს ჩიტობით,
 შენაც ღობეზე დასკუბდი მშვიდად.
 რადგანაც ბრუნავს წუთისოფელი,
 ვემორჩილებით
 ბრუნვის ბუნებას.
 თუ გაქვს კარავი განუყოფელი,
 გაქვს წოლისა და
 ჭამის უფლებაც.
 ო, ნეკერჩხალო!
 ზაღამა შენდა!



შემინდე, საწყენს არ გეტყვი,
აღარ.

თუმცა სამოსი შემოგადველდა,
სამაგიეროდ
ჩაიცმევ ახალს.

აღარც კი მოგთხოვს აპრილი
ორდერს,

მწვანე ქულს მოგცემს
და ამწვანდები.

მერე კი ისე, რომ ალერსს
გრძნობდე,

მოგეხვევიან დილის ვარდები.

გადმოვა შენთან ყმაწვილი ქალი,
ჭიდან მოტანილ წყალსაც

დაგისხამს,
რომ ცივ ოქტომბერს აჯობო
ძალით,

არ შეუშინდე ბუქს და
ქარიშხალს.

ამოცურდება

ღამით მთოვარე,

განა შესანსლეს ძაღლებმა

მართლა:

მიჰფარებოდა იმიტომ თვალებს,
რომ არ ენახა

სისხლისღერა კაცთა.

შეხლა-შემოხლა რადგან
დაცნა,

ლიმონის ფერით უნდა ანათოს,
ხეებს,

მწვანეთი დამოსილს ახლად,
აწყრიალებულ ფიფქებს
დაათოვს.

ამ გაზაფხულის

დალიე შუკი,

გულო, სხვა ლექსით აძგერდი
მაღე!

დაქანცულს

ძილი მომინდა თუკი,

აღარ ვაგინებ,

არ ვერჩი მამლებს.

მიწაო, მიწავ!

ლითონი არ ხარ, —

მას ხომ აპრილიც

ველარ აკვირტავს.

როგორც კი სტრიქონს დავხედავ
ახლა,

შეკვე ადვილად ვხვდები

„კაპიტალს“.

თარგმნა გიორგი სალუშვაძემ.

ანა ზეგერსი

ორი კიბლი

ემიგრაციაში ყოფნის დროს ერთი მოთხრობის წერა დავიწყე. სამწუხაროდ, ომმა შემაწყვეტინა შემდგომ მასზე გუშაობა, თუმცა შინაარსი დღესაც მახსოვს, სიტყვასიტყვით არა, მაგრამ, რაც მაშინ ძალეულებდა, ახლაც არ მახსენებს.

ერთი სიტყვით, მოგონებას ვიგონებ.

ჩემს მშობლიურ ქალაქში ორი ძეგლი იყო. მე ისინი მუდამ მახსოვდა, ჭირშიცა და ღზინშიც, შინ თუ ცხრა მთას იქით.

ერთი მათგანი ტაძარი გახლდათ.

ჯერ კიდევ სკოლის მოსწავლე ვიყავი, როდესაც შევნიშნე, რომ ტაძარი მიწაში ღრმად ჩასობილ სვეტებზე იყო აღმართული. ჩვენი მისწავლელბელი ერთთავად გვარწმუნებდა, გოთური და რომაული სვეტები შემდგომ შექმნილ სვეტებზე უფრო მყარი და ძლიერიაო.

მე ვერასოდეს დავივიწყებდი მას, თუნდაც ომის მსხვერპლი გამხდარიყო და ერთიანად წაგრევებდალ ქცეულიყო იგი.

არც მეორე ძეგლის დავიწყება ძალმიძდა. ეს იყო ბრტყელი ქვა, რომელსაც ჩვეულებრივ, ქუჩის ფილაქნად იყენებენ. ეს ქვა ძეგლად უძღვნეს ქალს, რომელიც პირველმა მსოფლიო ომმა იმსხვერპლა. იგი რძის საშონელებად წასულიყო თურმე, მაგრამ რძე ვეღარ მოეტანა... რამდენადაც მეხსიერება არ მღალატობს, ის ქალი ღვინით ვაჭრის ეპშტაინის მეუღლე გახლდათ.

პირველი მსოფლიო ომის საზარელი ფინალი ქალაქებსა და ადამიანებზე საპაერო იერიშებით დაიწყო. ამიტომაც იყო, რომ იმ ქალს სადა ქვა უძღვნეს ძეგლად და ზედ მისი გვარი და სახელი ამოკვეთეს.

რადაც სასწაულად გადაურჩა ტაძარი მეორე მსოფლიო ომს. მეორე ძეგლის ბედ-იღბალი კი დღესაც არ ვიცი. მშობლიურ ქალაქში დაბრუნების შემდეგ ის ქვა ვეღარსად ვიპოვე.

ჰოდა, ჩემი მოთხრობაც იმ ქალს ეძღვნებოდა. მსურდა მეამბნა კოგონაზე, რომელსაც დედამ რძე ვეღარ მოუტანა...

პაინს ჩეხოვსკი

ქალები ვაშლის ხის ქვეშ

ვზივარ სარკმელთან და ვხედავ, ვაშლის ხის ძირში, ხილის ყუთზე, ორი ქალი ზის.

მოშორებით სარეცხს აფრიალებს ქარი.

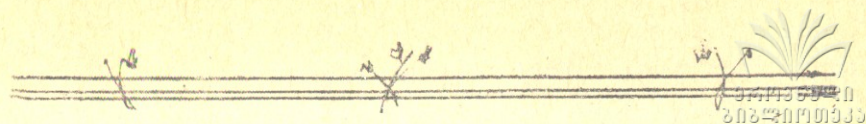
ერთი მათგანი ჩემი საუკეთესო მეგობრის მეუღლე გახლავთ. მისი სახე აქედან არ ჩანს, მაგრამ ვიცი, რომ ის ძალიან ლამაზია.

შემოდგომაა.

ლამაზმა ქალმა ვაშლი დაკრიფა, და ახლა მათი საუბარიც, ალბათ, ვაშლს ეხება, თუმცა, ვინ იცის...

უზიზარ საწერ მაგიდას და თვალს ადევნებ ორ მოსაუბრე ქალს... ამაზე უკეთეს სანახაობას, ალბათ, ვერც ინატრებს კაცი.

გერმანულიდან თარგმნა ირინა პოლკოვკა.



ქ ე ჯ ი ლ ი

ჯემალ ქათამაძე

ლევან ანანიძე

მ ა მ ა ლ ი

თოვლის ფიჭვი

აუად გახდა მამალი,
 აბა, ჩქარა წამალი!
 თავს დაადგა აუადმოფს
 მთელი შთამომავალი.
 მოაქვთ ჭია მსუქანი
 და მატლები ნამალი,
 ნეტავ, მადა მქონდესო,
 ამას დარდობს მამალი.

კულრაჭებო, ციდან ვჩქარობ,
 არ მელოდით ამ დროს, განა?
 სერთან ქარი წინ დამიხვდა
 წამოვიწყე განდაგანა.
 გზებს ვათეთრებ ტყემალივით,
 გამიშლია ციცქნა ფრთები,
 ზამთარი რომ გიხარიათ, —
 თქვენს სილადეს ცეკვით ვხედები.

ვასილ სიმონია

ფეხბურთელების სურათი

ჩვენი გუნდის სურათს,
 ან ძველს, ანაც ახალს
 ჩარჩოს გაუუკეთებ,
 კარგად შევინახავ.
 რა მექნება სახლში
 ამ სურათის ფასი,
 მეყვარება ისე,
 როგორც ოქროს თასი.





ეტიუდი

სოსო შენგელიას ფოტო.



მეგობრობა — გზად და სილად

ნოდარ ტულუში

ჩვენი წინსვლის საფუძველი

კომუნისტთა ვალია განუხრელად განამტკიცონ საბჭოთა ხალხის ერთიანობა და შეკავშირება, გამოუმუშაონ მშრომელებს სოციალისტური მამულინათვის სიამაყისა და ხსრ კავშირის ხალხთა ძმური შეგობრობის გრძნობა, ერების ურთიერთობის მაღალი კულტურა, ნაციონალიზმის ყოველგვარი გამოვლინების შეუწყნარებლობა.

სკკპ ცენტრალური კომიტეტის დადგენილებიდან „ხსრ კავშირის შექმნის მე-60 წლისთავის შესახებ“.

10 წელი გავიდა პარტიის თბილისის საქალაქო კომიტეტის შესახებ სკკპ ცენტრალური კომიტეტის დადგენილების მიღებიდან. ეს არის უკომპრომისო ბრძოლის, დაუღალავი შრომის, შენებისა და წინსვლის ათწლეული. გავლილი ყოველი დღე და საათი ნათლად მეტყველებს საქართველოს რესპუბლიკის მტკიცე, გეგანტურ ნაბიჯებზე. დადგენილების მოთხოვნათა განხორციელებისათვის ბრძოლა, პარტიის დიად წინასწარდასახულობათა განუხრელი შესრულებისათვის თავდადება რესპუბლიკის მშრომელი ადამიანების ცხოვრების ნორმად იქცა.

პარტიის ზემოთაღნიშნული დადგენილების განსახორციელებლად გაწეული მოღვაწეობის ანალიზი ნათლად გვიჩვენებს, თუ რა შთამბეჭდავია კომუნისტური პარტიის ბრძნული პოლიტიკის შედეგები, მისი დაუცხრომელი საქმიანობის ნაყოფი, რომელსაც ვხვდებით საბჭოეთის ყველა რეგიონის, მათ შორის საქართველოს მშრომელთა მიღწევებში.

„მთლიანად, — თქვა ამხანაგმა ლ. ი. ბრეჟნევმა საბჭოთა საქართველოს მე-60 წლისთავისადმი მიძღვნილ საზეიმო სხდომაზე თბილისში, — რესპუბლიკის წვლილი ქვეყნის საერთო დოვლათში ახლა ნიადაგ იზრდება. ათი წლის მანძილზე მრეწველობის პროდუქციის წარმოება გაორკეცდა, ხოლო სოფლის მეურნეობის პროდუქციის საშუალო წლიური წარმოება ერთნახევარჯერ გაიზარდა. მეათე ხუთწლეულის დავალებები ეკონომიკური და სოციალური განვითარების ძირი-

თალი მარცვლებების მიხედვით ვადაძლე შესრულდა. ეს, ამხანაგებო, კარგო ში-
წვევებია“.

ამ წარმატებებში თვალსაჩინოა აჭარის მშრომელთა დეაწლი. საქართველოს
ერთიან სახალხო-სამეურნეო კომპლექსში არნახულად გადიდა ავტონომიური
რესპუბლიკის წვლილი, რაც განაპირობა ეკონომიკური და სოციალური განვითა-
რების ტემპების დაჩქარებამ. სახალხო მეურნეობის ყველა დარგის განუხრელმა
აღმაჯლობამ.

პარტიის XXVI ყრილობაზე აღინიშნა, რომ მთლიანად 70-იანი წლები შე-
იძლება ქვეყნის, ყველა მოკავშირე და ავტონომიური რესპუბლიკის სახალხო
მეურნეობის განვითარების გზაზე წინგადადგმულ ნაბიჯად მივიჩნიოთ. გავლილი
ათწლეულის მანძილზე დიდი ნაბიჯები გადაიდგა აჭარის ეკონომიკის განვითა-
რებაშიც.

საგულისხმო წარმატებებია მოპოვებული სახალხო მეურნეობის ყველა დარ-
გში. ამჟღელა მშრომელთა მატერიალურ-კულტურული ცხოვრების დონე. მეცხრე
ხუთწლეულის უკანასკნელი სამი წლისა და მეთათე ხუთწლეულის სახალხო-სამეურ-
ნეო გვეგების წარმატებით შესრულებისათვის აჭარის ავტონომიური რესპუბლი-
კა შეიძვერ დაჯილდოვდა სკკპ ცენტრალური კომიტეტის, სსრ კავშირის მინის-
ტრთა საბჭოს, საკავშირო პროფსაბჭოსა და საკავშირო ალკკ ცენტრალური კო-
მიტეტის გარდამავალი წითელი დრომით. ამავე დღეებში კი 1981 წლის შედეგე-
ბისათვის აჭარას საქართველოს სსრ დროშა გადაეცა.

ეს მიღწევები სამართლიანად განაპირობა ხალხთა ლენინურმა მეგობრობამ
— ჩვენი საზოგადოების ძლიერების უშრეტმა ძალამ, რომელიც აჩქარებს მის წი-
ნსვლას სოციალური პროგრესის უფრო მაღალი მიჯნებისაკენ.

„სასიხარულოა აღინიშნოს, — თქვა ამხანაგმა ლ. ი. ბრეჟნევმა თბილისში
გამართულ ზეიმზე, — რომ საბჭოთა საქართველოში ნამდვილი ინტერნაციონა-
ლური მეგობრობის ატმოსფერო სუფევს. ქართველები და რუსები, აფხაზები და
უკრაინელები, ოსები და აზერბაიჯანელები, ბერძნები და ქურთები — სამოცდა-
ათზე მეტი ეროვნების წარმომადგენლები ერთმანეთის მხარდამხარ იღვწიან რე-
სპუბლიკისა და მთელი საბჭოთა ხალხის საკეთილდღეოდ. თქვენი რესპუბლიკის
გამოცდილება კიდევ ერთი დამაჯერებელი დასტურია ჩვენი პარტიის ეროვნული
პოლიტიკის სისწორისა“.

პარტიის მიერ ეროვნული პოლიტიკის თანმიმდევრულმა განხორციელებამ
კიდევ უფრო შეაკავშირა ჩვენი ქვეყნის ხალხები. მეგობრობა, ძმური ერთიანობა,
თანამშრომლობა და ურთიერთდახმარება, საბჭოთა საზოგადოების განვითარების
ერთ-ერთ მამოძრავებელ ძალად, ყველა ერისა და ეროვნების ენერგიისა და შე-
მოქმედების დაუშრეტელ წყაროდ იქცა. „საბჭოთა ერების ერთიანობა არასოდეს
ყოფილა ისე მტკიცე, როგორც დღეს არის“, — აღინიშნა სკკპ XXVI ყრილობაზე.

დღეს საბჭოთა აჭარის წარმატებები თვალნათლივ ცხადყოფს, თუ რა მისცა
პარტიის ეროვნულმა პოლიტიკამ, ცხოვრების საბჭოური წესის დამკვიდრებამ ამ
კუთხის მშრომელებს. აჭარის პარტიული ორგანიზაცია, რომელიც თავიდანვე ჩა-
მოყალიბდა როგორც სხვადასხვა ეროვნების მარქსისტ-ლენინელთა მტკიცე მე-
ბოლოი კავშირი, არსებობის პირველი დღეებიდანვე ზრდიდა და ზრდის მშრო-
მელებს პატრიოტიზმისა და ინტერნაციონალიზმის, ხალხთა მეგობრობის ღრმა
სულიწკვეთებით. სწორედ ამ დიდმა ძალამ, მომძე რესპუბლიკის ხალხთა უპირ-
ველესად რუსი ხალხის დახმარებამ და მხარდაჭერამ აჭარა ჩამორჩენილი აგრა-
რული კუთხიდან მოწინავე ინდუსტრიულ, მრავალდარგოვანი სოციალისტური
სოფლის მეურნეობისა და მაღალგანვითარებული კულტურის რესპუბლიკად გა-

დაიქცა. განვლელ წლებში პარტიის თბილისის საქალაქო კომიტეტის შესახებ სკკპ დადგენილების შესრულებისათვის ბრძოლის პროცესში კიდევ უფრო დააჩქაროვ, ერთიან ინტერნაციონალურ ოჯახად შეაკავშირა მის ტერიტორიაზე მდებარე ყველა პარტია. მშ-ზე მეტი ერისა და ეროვნების აღამიანი.

ნაკლოვანებები, რომლებიც აღინიშნა სკკპ დადგენილებაში თბილისის საქალაქო კომიტეტის შესახებ, მთლიანად და სავსებით დამახასიათებელი იყო აჭარის საოლქო პარტიული ორგანიზაციისათვისაც.

სკკპ ცენტრალური კომიტეტის, საქართველოს კპ ცენტრალური კომიტეტის წარმმართველი და მზრუნველი ხელმძღვანელობით პარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტმა, მისმა ბიურომ პარტიის მოთხოვნათა განსახორციელებლად ავტონომიური რესპუბლიკის ცხოვრებაში დაამკვიდრა ლენინური პრინციპულობის ჯანსაღი ატმოსფერო და თავის უფლებებში აღადგინა პარტიული მუშაობის ლენინური სტილი. პოლო მოვლო მნიშვნელოვანი პოლიტიკური და ეკონომიკური პრობლემებისადმი სუბიექტური მიდგომის მავნე შედეგებს. ახლა ეკონომიკისადმი პარტიული ხელმძღვანელობით ჩამოყალიბდა გარკვეული სისტემა, რომლის არსია ხუთწლედისათვის დარგის განვითარების ზტრატეგიულ ამოცანათა განსაზღვრა, კონკრეტულ სიტუაციაში ვითარების მეცნიერული ანალიზი, შეფასება, პროგნოზირება, მიცემულ ეტაპზე ამოცანათა დაკონკრეტება დასახული საბოლოო მიზნის მისაღწევად ორგანიზატორული, პოლიტიკური, იდეოლოგიური და სამეურნეო საქმიანობის ერთიანობის უზრუნველყოფა.

აჭარის პარტიული ორგანიზაცია ამ წლებში სახალხო მეურნეობის დარგში მოპოვებულ წარმატებებთან ერთად ხეყნდა და სრულყოფდა იდეოლოგიურ მუშაობას. იდეურ-აღმზრდელობითი მუშაობა უშუალოდ ეკონომიკაზე ზემოქმედების უმძლავრესი ფაქტორია გახდა. პარტიის საოლქო, საქალაქო და რაიონულმა კომიტეტებმა აღამიანთა შრომისადმი კომუნისტური დამოკიდებულების სულისკვეთებით აღზრდაში, მათში აქტიური ცხოვრებისეული პოზიციის გამომუშავებაში, პარტიულ და ინტერნაციონალურ აღზრდაში, წარსულის მავნე გადმონაშთების დამძლევისა და ახალი ტრადიციებისა და რიტუალების დამკვიდრებისათვის ბრძოლაში, მთლიანად მოსახლეობაში საავტოცაციო-მასობრივი მუშაობის წარმართვის საქმეში მეტად საინტერესო ფორმებსა და მეთოდებს მიაგნეს, რამაც დიდად შეუწყო წელი აღამიანებში მაღალი შეგნებულობის, კომუნისტური იდეალებისადმი ერთგულების სულისკვეთებით დანერგვას.

ახლა ავტონომიური რესპუბლიკის სახელმწიფო ალაშზე ლენინისა და ოქტომბრის რევოლუციის ორდენებთან ერთად ხალხთა მეგობრობის ორდენიც კიაფობს. ეს ჯილდოები და წარმატებები სწორად მოწყობილმა, მიზანდასახულმა და გეგმაზომიერმა იდეურ-აღმზრდელობითმა მუშაობამ განაპირობა. დღეისათვის ავტონომიური რესპუბლიკის პარტიულ ორგანიზაციას მშრომელთა ინტერნაციონალური აღზრდის ერთიანი, მწყობრი, ცხოვრებით შემოქმედული სისტემა გააჩნია.

სოციალისტური წყობილების დიდი გამოცდილება მშრომელთა ინტერნაციონალური შეგნების ფორმირების დარგში მთელი აღზრდის სისტემის ორგანულ და განუყოფელ ნაწილად გადაიქცა. საოლქო, საქალაქო და რაიონული კომიტეტების იდეურ-აღმზრდელობითი საქმიანობის პრაქტიკაში სულ უფრო მტკიცედ დაინერგა და უფრო კონკრეტული და საგნობრივი გახდა აღზრდისადმი კომპლექსური მიდგომის პრინციპები.

ერთიანი სახალხო-სამეურნეო კომპლექსი ლენინური მეგობრობის საფუძველი გახდა. საერთო შრომა და ერთიანი მისწრაფებები განამტკიცებენ აჭარის მრავალეროვან მშრომელებში კოლექტიურობის გრძნობას, აყალიბებს თითოეუ-

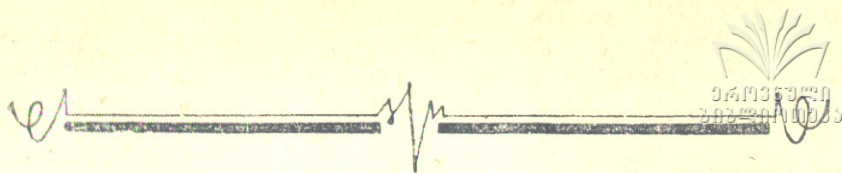
ლში მშობლიური მიწის, საწარმოს ბატონ-პატრონის მოვალეობას, ზრდის მათ პატრიოტიზსა და ინტერნაციონალისტის სულისკვეთებით, უმუშავებს მათ აქტიურ საზოგადოებრივ პოზიციას. ეს არის ამჟამად აჭარის პარტიული ორგანიზაციის იდეოლოგიური მუშაობის ერთ-ერთი ძირითადი უბანი.

სოციალურ-ეკონომიკური ფაქტორის გათვალისწინებასთან ერთად საღვთო მეგობრობის, ეროვნული ურთიერთობის განმტკიცების სფეროში დიდი მნიშვნელობა მიეცა პოლიტიკურ ფაქტორს, საზოგადოებრივი ცხოვრების დემოკრატიზაციას, რასაც თავის დროზე უდიდეს მნიშვნელობას ანიჭებდა ვ. ი. ლენინი. გათვალისწინებულია ავტონომიურ რესპუბლიკაში მცხოვრები ყველა ერისა და ეროვნების ინტერესები. ყველას აქვს თანაბარი უფლება აირჩიოს და იყოს არჩეული უმაღლეს სახელმწიფო ორგანოში, ყველა პატიოსან მშრომელს უფლება აქვს აქტიური მონაწილეობა მიიღოს სახელმწიფოს მართვაში, მის საქმიანობაში.

თანამედროვე პირობებში აჭარის პარტიული ორგანიზაციები, ყვრდნობიან რა სკკპ მდიდარ გამოცდილებას, ეძებენ ინტერნაციონალური აღზრდის მოხერხებულ ფორმებსა და საშუალებებს. უკანასკნელ წლებში გამდიდრდა მისი შინაარსი და ფორმები. პარტიის საოლქო, საქალაქო და რაიონული კომიტეტები მიზანსწრაფულად წარმართავენ ინტერნაციონალური აღზრდის საქმეს პოლიტიკური სწავლების ყველა ფორმაში. გაძლიერდა ყურადღება ეროვნულ საკითხზე მარქსისტულ-ლენინური თეორიის შესწავლისადმი, ფართოდ იქნენ ჩაბმული ხელმძღვანელი მუშაკები მშრომელთა წინაშე გამოსვლებში ამ საკითხზე. მათ მრავალ გამოსვლასა და პუბლიკაციაში ღრმადაა ნაჩვენები სსრ კავშირის ხალხთა ზაერთო მეცადინეობის მნიშვნელობა ავტონომიური რესპუბლიკის ეკონომიკისა და კულტურის განვითარებაში. გაძლიერდა დაწმარება ლექტორების, პოლიტიკური მომხსენებლების, პროპაგანდისტების, აგიტატორებისა და პოლიტინფორმატორებისადმი პარტიის ლენინური ეროვნული პოლიტიკის პროპაგანდის საქმეში. პარტიული კომიტეტები, პოლიტიკური განათლების კაბინეტები თავიანთ მუშაობას ახლა ისე აგებენ, რომ მეცნიერული კომუნიზმის ფუძემდებელთა ნაწარმოებების, პარტიული დოკუმენტების შესწავლისას სრულყოფილად განმარტავდნენ ერთა თანამშრომლობის მარქსისტული თეორიის პრინციპებს, ეროვნულ საკითხზე კომუნისტური პარტიის საპროგრამო დებულებებს. მშრომელთა პარტიული სწავლების, ეკონომიკური განათლების გაუმჯობესებისათვის აჭარის პარტიულ ორგანიზაციამ გაწეული მუშაობა დადებითად შეაფასა გაზეთმა „პრავდამ“.

1982 წელი სსრ კავშირის შექმნის საიუბილეო წელია. „სსრ კავშირის შექმნის მე-60 წლისთავს — 60 დამკვრელური შრომის კვირა!“ ამ დღეებით შრომობენ ახლა აჭარის ქარხნებსა და ფაბრიკებში, შინდვრებსა და პლანტაციებში. აჭარის პარტიული ორგანიზაციები აცხადებენ, რომ შექმნილ გამოცდილებაზე დაყრდნობით კვლავაც ფართოდ განავითარებენ მასების ენთუზიაზმს, წარმატებით შეასრულებენ სკკპ XXVI ყრილობის მიზანდასახულობებს.





კეთილი საქმეები

ანზორ ჯამბახიძე

ძღვნად მშობლიურ ქალაქს

თბილისი, ვაკე...

პეტრიაშვილის ქუჩას აღმა აუყვები და ლარსის ქუჩის კვეთაში წამოჭიმულ ლამაზ მრავალსართულიან სახლს მიაღებდი...

მწუდრო ბინა მე-5 სართულზე. აქ ცხოვრობს ლამარა ჭყონია — ჩვენი გამოჩენილი მომღერალი, საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტი, ბათუმის მკვიდრი და ბათუმელთა წარგზავნილი ქვეყნის უმაღლეს საბჭოში.

ჰოლში შესვლისთანავე იგრძნობ, რომ ხელოვანის ოჯახში ხარ.

სასტუმრო ოთახი ხომ ნამდვილ მუზეუმს მოგაგონებთ. ვეება ფერწერული ტილოები, ზოგიერთი მთელი კედლის სიმაღლეზე — ლამარა ჭყონიას პორტრეტები, შესრულებული ცნობილი ქართველი, უკრაინელი და რუსი მხატვრების მიერ; ლამარა ჭყონია — სხედასხვა როლში; უამრავი ფოტოსურათი, პრიზები, სხვა-ჯილდოები, სამახსოვრო საჩუქრები. ყოველივე ამით სავსეა კედლები, ვიტრინები, თაროები... თანაც ყველაფერი ისე საგულდაგულოდ, საქმის ცოდნითა და სიყვარულითაა განლაგებული, მართლაც მუზეუმში ხარტ გეგონებთ.

ირვლივ ყოველივე მუსიკით სუნთქავს, მუსიკით საზრდოობს.

— ეს მაღამ ბატერფლაის მსოფლიოში საუკეთესო შემსრულებლის ოქროს პრიზია, არა? — ვეკითხები მასპინძელს.

— დიახ, მიურა ტანაკის სახელობის საერთაშორისო კონკურსისა.

— ალბათ, ეს იყო ყველაზე დიდი გამარჯვება, ყველაზე დიდი სასიხარულო მომენტი თქვენს ცხოვრებაში, თქვენს შემოქმედებითს ბოვრავფიაში...

— ასეა, თუმცა. უნდა ვთქვა, რომ უფრო რთული, უფრო მრავალფეროვანიც იყო ოპერის ახალგაზრდა მომღერალთა მეორე საერთაშორისო კონკურსი სოფიაში. იქ გამარჯვება იყო ჩემი ყველაზე დიდი, ყველაზე მნიშვნელოვანი ნაბიჯი. ამის შემდეგ უკვე დაერწმუნდი ჩემს ძალებში. მანამდე მაინც ეჭვი მეპარებოდა, თუმცა გავიმარჯვე პრალაშიც, მოსკოვშიც, გლინკას სახელობის კონკურსზე...

მასპინძლები: ლამარა ჭყონია და მისი მეუღლე — ბაღეცის სოლისტი მარის ლეკიაშვილი, ამჯერად ბუბიის და ბაბუის როლებში წარმოიდგენენ.

— ნათელა ჩაიკოვსკის სახელობის კონკურსისათვის ემზადება, გიგანტური კიდევ კონსერვატორიის სტუდენტია. ჰოდა, ძალიან ბევრს მეცადინეობს, ემზადება წლის ნიკოს კი ჩვენ ვუვლით...

მალე ეთერიც მოვიდა. იგი კონსერვატორიასთან არსებულ სამუსიკო სასწავლებელში სწავლობს, აგრეთვე ვოკალურ ფაკულტეტზე. ასე რომ, ორივე ქალ-შვილი დედის კვალს გაჰყვა. უფრო მეტიც: სიმღერის ხელოვნებასაც დედის ხელმძღვანელობით ეუფლებიან.

...გაშუდმებით წკრიალებს ტელეფონის ზარი. ხან მოსკოვიდან რეჟანენ კონსერვატორიის დიდ დარბაზში დანიშნული სოლო კონცერტის თაობაზე, ხან ტელევიზიიდან, ფირმა „მელოდიიდან“, თეატრიდან...

— რამდენადაც ვიცი, ამომრჩეველებიც საკმაოდ ხშირად გირეკავენ სხვადასხვა საქმეზე, — ვუბნები.

— რა კენა, ძალიან მიტაცებს საზოგადოებრივი საქმიანობა! — გამაფრთხილებს ლამარა, — ადამიანებისათვის სიკეთის ქმნა, ბოლოს და ბოლოს, ჩემი მოვალეობაცაა. სხვას რომ თავი დავანებოთ.

განსაკუთრებული ინტერესით, შეიძლება ითქვას, აღტყინებით ზრუნავს დეპუტატი ლამარა ჭყონია ბათუმის კულტურული ცხოვრების გაცხოველებისათვის.

— ჩემი ოცნება ყოველთვის იყო რაიმე კარგი გამკეთებია მშობლიური ქალაქისათვის, მცირე წვლილი შემეტანა მის კულტურულ აღმავლობაში. მე, როგორც ოპერის მომღერალს, ბუნებრივია, ყველაზე მეტად მწადა ქალაქში, რომელსაც მდიდარი მუსიკალური და თეატრალური ტრადიციები აქვს, სწორედ საოპერო თეატრის გახსნა. მით უმეტეს, რომ აჭარის პარტიული და საბჭოთა ხელმძღვანელობა ამ მოსაზრებამდე ადრეც მისულა. ასე რომ, ბათუმში საოპერო თეატრის დაარსების პერსპექტივა საკმაოდ რეალურად იკვეთება.

— ძალიან სასიამოვნო პერსპექტივაა, მაგრამ... კადრები, ბაზა?

— თუ გული გულობსო, ხომ გაგივლიათ. მთავარი ბაზა სამუსიკო სასწავლებელია. დღემდე ჯვარშეიშვილის და მურმან მახარაძის არაერთი აღზრდილი კონსერვატორიაში ეუფლება ვოკალურ ხელოვნებას. ნიჭიერი ახალგაზრდა, მე ვიცი, ახლაც ბევრი სწავლობს სასწავლებელში და, ვიმედოვნებთ, მათი უმრავლესობაც კონსერვატორიაში განაგრძობს სწავლას. სასწავლებელს მშვენიერი გუნდიც ჰყავს. ყოველივე ამასთან ერთად განა ბაზა არ არის აჭარის სხელმწიფო სიმფონიური ორკესტრი? დაუმატეთ ამას ბათუმის მკვიდრნი, რომლებიც სხვადასხვა ქალაქის საოპერო თეატრებში და საკონცერტო ორგანიზაციებში მოღვაწეობენ.

— მართლაც, მართო თბილისში, რამდენია თქვენს ვარდა...

— ბევრნი ვართ. ტენორების უმრავლესობა ხომ ბათუმელია: ალექსანდრე ხომერიკი (რომელიც ახლა მილანოს „ლა სკალაშია“ სტაჟირებაზე და, როგორც იწერება, საქმე ჩინებულად მიდის), ანზორ ფილია, ბათუმის საპატიო მოქალაქე, ზურაბ ანჯაფარიძე და ნოდარ ანდლულაძეც. შემდეგ — დირიჟორი რევაზ ტაკიძე, გივი ჭყონია (ლ. ჭყონიას უმცროსი ძმა ა. ზ.), ორკესტრის სოლისტები: გიორგი ჰადრიგა (ჰობილი) და ვალტორნისტი ავთანდილ კიკალეიშვილი. ქუთაისის ოპერაში არიან ბარიტონი ბორის მელაძე და ტენორი ვახტანგ მითაიშვილი... არაფერს ვამბობ სხვა ქალაქებში მომუშავე ბათუმელ ვოკალისტებზე.

— მეტად სასიამოვნო პერსპექტივაა, ოღონდ გვითხრობ, რომ ერთობ შორეული.

— მაგრამ რეალური, მე ეს მჯერა. მთავარია მონდომება იყოს! მანამდე, ეს

სულ ზნელო მომავლის საქმეა, არის საშუალება, ყოფილ კათოლიკურ ტაძარში გაიხსნას საორგანო მუსიკის დარბაზი. დაწესებულებებისათვის, რომლებიც ტაძარში დროებით იყვნენ შესახლებულნი, შენდება შენობები, რომლებიც ერთ-ერთ წელიწადში ჩადგება მწყობრში. შემდეგ მოხდება ტაძრის რესტავრაცია, მის საკონცერტო დარბაზად გადაკეთება. შიგ ორგანოს დამონტაჟება. ორგანიზაცია შეკვეთილია გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში, ასე რომ, ქალაქს შეემატება ერთი ჩინებული საკონცერტო დარბაზი. ეს პრობლემა მე პირადად დიდი ხანია მაწუხებს. ძალიან მინდა ბათუმს ჰქონდეს სრულყოფილი საკონცერტო დარბაზი, სადაც საორგანო მუსიკის საღამოებს გარდა, გაიმართებოდა, საერთოდ, კამერული მუსიკის კონცერტები.

და აღსდგება ჩვენი ქალაქის უძველესი და უმდიდრესი მუსიკალური ტრადიციები: ოცნას წლებში ზომ ბათუმს საკუთარი საოპერო დასიც ჰყავდა. იყო სიმფონიური ორკესტრიც, ვოქალები, ამ ტრადიციების განვითარება ომმა შეაფერხა. ახლაც კი დროა მივხედოთ მათ, აღვადგინოთ და შემდგომ გავაღრმავოთ, გავაფართოვოთ.

— თქმა არ უნდა, ამ საქმეთა დაჩქარება დიდად დაამშვენებს თქვენს, როგორც ბათუმელთა დეპუტატის, მოღვაწეობას. გისურვებთ წარმატებებს თქვენს კეთილშობილურ, მეტად საჭირო, სასარგებლო საქმიანობაში!

— მაღლობისათვის არა, — ამას ჩემს პირდაპირ მოვალეობად მივიჩნევ და ენერგიასაც არ ვზოგავ მიზნის მისაღწევად.

— თან საქმე! — ნახევრად საქმიანად, ნახევრად საზეიმოდ აცხადებს მორისი და ორივენი წიგნის კარადების ქვემო უჯრებიდან მაგნიტოჩანაწერების ამოღებებს შეუდგნენ.

— ჯერ კიდევ წარსულ ზაფხულს, თბილისის საოპერო თეატრის ბათუმში, გასტროლების დროს გამოთქვა ლამარა ჭყონიამ სურვილი — სხვადასხვა დროს, სხვადასხვა ქალაქში გაკეთებული მისი ჩანაწერების ღუბლები, რომელთაც მთელი ამ ხნის მანძილზე აგროვებდა, მშობლიური ქალაქისათვის გადაეცა საჩუქრად.

— თქვენთან, რადიოში, უკეთესადაც შეინახება, და, რაც მთავარია, მინდა ამით კიდევ ერთხელ, ბათუმისადმი ჩემი სიყვარული დავადასტურო — განაცხადა მამინ.

მაგრამ რას წარმოვიდგენდი, რომ ამდენი იქნებოდა ეს ჩანაწერები — ასამდე დიდ და მომცრო კოლოფში ჩადებული, სახელწოდებისა და ჩაწერის თარიღის აღნიშვნით.

— ეს ხომ ნამდვილი განძია, ძვირფასო ლამარა! მაღლობა ცოტაა ასეთი ძველნისათვის.

— მაღლობელი და ბედნიერი, პირიქით, მე ვიქნები, თუ კი ისინი სასიამოვნო წუთებს მიანიჭებს ჩემს ბათუმელებს, აჭარის რადიოს მსმენელებს.

ასე ერთბაშად გამდიდრდა ამასწინათ რადიოს მუსიკალური ფონდი ლამარა ჭყონიას პირადი ფონოთეკით. ცხადია, იგი მნიშვნელოვანი შენაძენია და, გვინდა „ჭოროხის“ საშუალებით გულისთადი მაღლობა მოვახსენოთ ლამარა ჭყონიას და მორის ლეკიაშვილს შესანიშნავი საჩუქრისათვის.

ჩანაწერებიდან ყველაზე „ხანდაზმულნი“ დათარიღებულია 1962 წლით. არსებითად ესენია ლამარა ჭყონიას, როგორც პროფესიული მომღერლის მიერ ფორზე ჩაწერილი პირველი ნაწარმოებები და, მისივე მეცადინეობით, უკვე არა მარტო უკრაინის რადიოს ფონდის საკუთრება — გლინკას და დარგომიჟსკის ოთხ-ოთხი რომანსი.

იმავე 1962 წელს განეკუთვნება ჩანაწერი პოპულარული პაჟის კავატინისა

მეიერბერის ოპერა „ჰუგენოტებიდან“. ლამარა ჭყონია მღერის უკრაინის რადიოსა და ტელევიზიის სიმფონიურ ორკესტრთან ერთად, რომელსაც ღირიჟორობს პა-
ელე გრიგორიევი.

სუფთად, მსუყედ, მოქნილად ჟღერს მომღერლის ხმა. ყურადღებას მაღალი დონე როგორც შესრულების, ისე ჩაწერისა, ამიტომაც თვით ლამარა ჭყონიას ძალიან მოსწონს ეს ჩანაწერი.

პაჟის კავატინას, ისევე როგორც დიმიტრი არაგიშვილის რომანსის „საქარ-თველოს ბორცვებზე“, რაველის „ბოლეროს“, ფორეს „ფარვანა და იას“, არდიტის „ვალსისა“ და სხვა ჩანაწერები, ლამარა ჭყონიამ პირველად ჩამოიტანა საქარ-თველოში 1963 წელს და აჭარის რადიოს გადასცა საჩუქრად.

იმ პირველ პარტიაშიც იყო და ახლა ახალი დუბლი მივიღეთ მაროს არიისა „შუქურ-ვარსკვლავი“ ზაქარია ფალიაშვილის „დაისიდან“.

— იმ დროს, — იგონებს ლ. ჭყონია, — კიევის კონსერვატორიაში სწავლობდა ას-პირანტად ქართველი ღირიჟორი რეზო ზურცილავა. ახალგაზრდა, ჯერ კიდევ გამოუცდელი იყო, მაგრამ ვიფიქრე: რაკი ქართველია და ფალიაშვილის მუსიკა კარგად ეცოდინება, მის კანდიდატურას შევთავაზებ-მეთქი რადიოკომიტეტს დი-რიჟორად. ჩემმა ვარაუდმა გაამართლა, რადგან ეს ჩანაწერი ერთ-ერთი საუკე-თესოა ჩემს სხვა ჩანაწერებს შორის.

1967 წელს, როგორც კი იაპონიაში „მსოფლიოს საუკეთესო მადამ ბატერ-ფლაის“ ტიტული მოიპოვა, უკრაინის რადიომ ლამარა ჭყონიას შესთავაზა ფირ-ზე ჩაეწერა ჩიო-ჩიო-სანის ვანთქმული, მეორე აქტის არია პუჩინის ამავე სახე-ლწოდების ოპერიდან.

ეს ჩვეულებრივი ამბავია: ხელოვანი ისტორიაში ერთი რომელიმე ნამუშევ-რით შესულა. ლამარა ჭყონიას, საბედნიეროდ, ბევრი ასეთი ნამუშევარი აქვს. და, მაინც, მისი შემოქმედების მწვერვალი მადამ ბატერფლაი გახლავთ. სწორედ ჩიო-ჩიო-სანის პარტიაში მიაღწია მან თავისი ოსტატობის აპოგეას, ფილიგრანულ საშემსრულებლო ტექნიკას, ნიუანსებით მდიდარი თავისი წვრილა ხმის მთელ მრავალფეროვნებას! სწორედ ჩიო-ჩიო-სანში ახდენს მომღერალი თავისი მაღალი ვოკალური და სცენური კულტურის დემონსტრირებას. აკი ამბობენ: სრულად რომ შეაფასო ლამარა ჭყონიას უდიდესი ტალანტი, სწორედ პუჩინის ამ ოპერაში უნდა მოუხმინო. მართლაც, ბევრი მისი კოლეგა როდი ფლობს „მსოფლიოს სა-უკეთესო მადამ ბატერფლაის“ ტიტულს.

1969 წელს ლამარა ჭყონიას იწვევენ მოსკოვს, ხმის ჩაწერის საკავშირო სახლში და დიდი თეატრის ორკესტრთან ერთად, რომელსაც მარკ ერმლერი ღირიჟორობდა, ფირზე ჩაწერა არიები ჩაიკოვსკის „იოლანტადან“. რიმსკი-კორ-საკოვის „მეფის საცოლედან“, ვერდის „ტრავეიატადან“ და სხვა.

იმავე წელს აღიბეჭდა ფირზე ალიაბიევის, ბულახოვის, ვარლამოვის, გური-ლიოვის, დიუბოიუსის რომანსები, რომლებიც საგანგებოდ ლამარა ჭყონიასათვის გადაამუშავა ცნობილმა მუსიკოსმა გრიგოლ ზინგერმა.

ზინგერის ხელმძღვანელობითვე 1973 წელს ფირმა „მელოდია“ ფირფიტაზე ჩაიწერა ბიზეს, სენ-სანსის, რაველის, გოდარის, სკარლატის, პერგოლესის, ფო-რეს სიმღერები, არია ჰენდელის ოპერა „როდელინდადან“.

ამ ჩანაწერებთან ერთად სახალხო არტისტმა მშობლიურ ქალაქს მთავრად დელი-აკუს განთქმული „მერცხალი“, რომელსაც ასრულებს საქართველოს სა-ხელმწიფო სიმფონიური ორკესტრის თანხლებით. ღირიჟორი — თამაზ ჯაფარიძე (ჩაწერის თარიღი — 1973 წელი).

1973 წელსვე თბილისში გაკეთდა ჩანაწერები, რომლებიც ფრიად უჩვეულოა

ლაშქარა ჭყონიას შემოქმედებისათვის — იგი მღერის საქართველოს რადიოსა და ტელევიზიის საესტრადო ორკესტრთან ერთად. ეს ჩანაწერები — რუსულ-იტალიური სიმღერები — კიდევ ერთხელ ცხადყოფს მომღერლის ფართო მუსიკალურ ზონს, მის მრავალმხრივ ინტერესებს, შემოქმედებითი პალიტრის მრავალფეროვნებას.

განსაკუთრებით უხვად ლაშქარა ჭყონია პირად ფონოთეკაში, მშობლიურ ქალაქს რომ მოართვედა ძღვნად, წარმოდგენილია საოპერო კლასიკა, ჩაწერილი სხვადასხვა დროს დიდი თეატრის ორკესტრთან ერთად, ღირიფორი — მარკ ერმლერი.

როსინის „სევილიელ დალაქში“ როზინას პარტიის ჭყონიასეული ინტერპრეტაციის დასახასიათებლად მოვიტანთ ფრაგმენტს შისი ლენინგრადელი თავყანის-მცემლის ბარათიდან, რომელიც მომღერლის ძლიერ ფოსტაში ინახება.

— არ მინდა განვშორდე იმ სიხარულს, რაც თქვენ მოგვიტანეთ ჩვენი, ლენინგრადის დეკემბრის ღრუბლიან ღამეს, არ ვიცი რა სიტყვები ვიხმარო იმ ძაღლეულების გამოსახატავად, რასაც თქვენგან განვიციდი.

რომელი ერთი ვთქვა?

— და დიქცია, რა გრაციოზული, მედიდური მოძრაობა, რა დამაჯერებლობა, რა ნატიფი მანერა თავის დაჭერისა! თითქოს გაუბედავი, თითქოს მაქციერა როზინა — რა უჩვეულო და თავისებურია! და უდიდეს ესთეტიკურ ტკბობასთან ერთად კიდევ უფრო ძაღლდება მაყურებლის მხატვრული კულტურა.

თქვენ ზუსტად იცავთ შესრულების კლასიკურ ხაზს. იშვიათია, რომელიმე მსახიობმა გაუძლოს მაყურებლის წინაშე თავის მოწონების ცდუნებას. ამის გამო ზოგჯერ ხელოვანი გემოვნების საკითხში დათმობამდეც კი მიდის, თქვენ უკომპრომისო ხართ. პირიქით, მაყურებელს სხვა უფრო მშვენიერი კუთხიდან დაანახევთ როზინას სახე. ამით მაყურებელსაც აძაღლებთ...“

კრასნოდარის მხარის ეისკის ქარხანა „პოლიგრაფმაშის“ კადრების განყოფილების გამგეს, ყოფილ სამხედრო მფრინავს პავლე ოსიპოვს მთელი ქარხნის კომუნისტური შრომის კოლექტივმა დაავალა მომღერლისათვის გაეზიარებინა ის განწყობილება, ის სიხარული, რაც რადიოთი მისი გამოსვლის კოლექტიური მოსმენისას განიცადეს.

„აღტყევა, სათელი ეფინა სახეზე ჩვენს მუშებს. გვიხლოდა ერთმანეთს გადავხვედით, ერთმანეთი გულში ჩაგვეკრა...“

ყოველ თქვენს ბეგრას, ვიჭვრდით, თითქოს თვალის დახამხამებისაც კი გვერიდებოდა, მოჯადოებულნი ვისმენდით...“

ნეტავე ესტუმრებოდეთ ჩვეს მხარეს. რა დღესასწაული იქნებოდა თქვენი გამოჩენა ჩვენს ქარხანაში“.

აი, რა ძალუშია მაღალი ხელოვნების შემოქმედება!

და როდენ სასიამოვნო უნდა იყოს ხელოვანისათვის ასეთი ბარათის მიღება სრულიად უცნობი ადამიანებისაგან.

მაგრამ ისიც ხომ ნათელია, თუ რა შრომა, ენერგიის რარიგ დამაბვა საჭირო იმისათვის, რომ მაგნიტოჩანაწერით გადმოსცე ნაწარმოების მთელი სიღრმე, მისი ურთულესი ნიუანსები.

ლაშქარა ჭყონია დიდ შრომას სწევს, თავდაუზოგავად მუშაობს. მან არ იცის რაა დათმობა, კომპრომისი ხელოვნებაში, თავის თავისადმი მომთხოვნელობის შესუსტება. მაგნიტოფირზე ყოველი ჩაწერისათვის კარგა ხნით ადრე საგულდაგულოდ ემზადება ხოლმე. მაგრამ ასეთი კუროზიტ ჰქონია:

— ერთხელ დიდი თეატრის ორკესტრთან ერთად რამდენიმე მუსიკალური ნაწარმოები უნდა ჩამეწერა, მათ შორის იყო როსინის „ტარანტელა“. მივედი სტუდიაში. სადაც ყველა და ყველაფერი მზად იყო. წავიმღერე. რაღაც, ისე არ წამო-

ვიდა ხმა. ბევრი ვეწვალე, ღირიფორიც გავაწვალე, ორკესტრიც, ხმის რეჟისორი და ოპერატორებიც. ჩაწერეთ, როგორ იქნა! მაგრამ საკმაოდ დაბალ დონეზე. გაოგნებული მივედი სასტუმროში და... გავალე თუ არა ოთახის კარები. კარები გაღებული იქნა. ნის სუნი ვიგრძენი. მხოლოდ მაშინ მივხვდი ასეთი კურიოზული შემთხვევის მიზეზს.

„ტარანტელა“ ოღონდ ხელახლა ჩაწერილი, ბევრ სხვა შესანიშნავ ჩანაწერთან ერთად აწ უკვე ბათუმშია, რადიოს „ოქროს ფონდში“.

ყველა ამ ჩანაწერის ზედიზედ მოსმენას რვა საათი არ ეყოფოდა, ზოლო მაგნიტოფირის საერთო სიგრძე ცხრა კილომეტრზე მეტია.

ეს ჩანაწერები სათანადო კლასიფიკაციის შემდეგ, ცხადია, საპატიო ადგილს დაიჭერს აჭარის რადიოს პროგრამებში და გვეჯერა, არაერთ სასიამოვნო წუთს მოგვანიჭებს, სასიამოვნო წუთებს მაღალ ხელოვნებასთან შეხვედრის სიხარულისა!

მაშ, კიდევ ერთხელ მაღლობა ვუთხრათ ჩვენს სახელოვან თანაქალაქელს, 8 მარტის, გაზაფხულის ეს ღამეაზი დღესასწაულიც მივეულოცოთ და ვუსურვოთ მომავალი შემოქმედებითი გამარჯვებები ჩვენდა გასახარად, ქართული ვოკალური სკოლის სასახელოდ!

ნანა ბაჯალიძე

ღვანულამოსილი აგრონომი

სალიბაურის ჩაის საბჭოთა მეურნეობა ერთ-ერთი უძველესია საქართველოში.

თავისი არსებობის სამოცი წლის მანძილზე წარმატებით ბევრჯერ გავუზარებოვართ მეურნეობას, და დღეს, როდესაც ბათუმის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის სპეციალურმა საპრობლემო ჯგუფმა დაიწყო აჭარის მეურნეობების ისტორიის გვემაზომიერი კვლევა-ძიება, ჩვენც გვსურს თვალი მივადევნოთ სალიბაურის მეურნეობის წარსულსა და აწმყოს, მოვითხროთ იმ ადამიანებზე, რომლებმაც სახელი გაუთქვეს ამ მოწინავე კოლექტივს.

ჩემი განზრახვა მთავარ აგრონომს ანზორ ღარჩიას გავაცანი.

— მეურნეობაში მოწინავენი ბევრი გვყავს, — დაიწყო მან, — მაგრამ პირველ რიგში უნდა დავასახელო ის ადამიანი, რომლისაც ყველას სჯერა. ასეთია დამსახურებული აგრონომი, საერთო საქმისადმი თავდადებული ადამიანი მამანტი დგვევაძე. სამოცდაათისა გახლავთ პატივცემული მამანტი და ამ სამოცდაათიდან 44 აგრონომად ხომ დიდი სტაჟია?

ბევრი კარგის თქმა შეიძლება მამანტიზე. აი, მისი ცხოვრების ზოგიერთი მომენტი.

1932 წელს ჩაირიცხა სუბტროპიკული კულტურების საკავშირო ინსტიტუტში, რომელიც 1937 წელს მამანტიმ პირველი ხარისხის დიპლომით დაამთავრა და იმავე წელს დაინიშნა ქედის რაიონის ზვარეს სასოფლო საბჭოს უბნის აგრონომად. შემდეგ მას ბათუმის საგარეუბნო დამხმარე მეურნეობის დირექტორად აწინაურებენ, შემდეგ მუშაობდა სხვადასხვა საპასუხისმგებლო თანამდებობებზე.

ბზე, 1961 წლიდან, 1978 წლამდე — პენსიაზე გასვლამდე მ. დგვეფაძე სალიბაურის ჩაის საბჭოთა მეურნეობის მთავარი აგრონომია.

ბევრჯერ იყო სსრ კავშირის სახალხო მეურნეობის მიღწევათა გამოფენებში ნაწილე, მიღებული აქვს მთავრობის ჯილდოები, მათ შორის შრომის წითელი დროშის ორდენი.

1941 წლიდან მ. დგვეფაძე საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის წევრია. 1959 წლიდან მინიჭებული აქვს საქართველოს სსრ დამსახურებული აგრონომის წოდება.

სალიბაურის ჩაის საბჭოთა მეურნეობა 1965 წლიდან მოსკოვის პატრიის ლუშუმბას სახელობის ხალხთა მეგობრობის უნივერსიტეტის სტუდენტებისა და ასპირანტების საწარმო-სასწავლო პრაქტიკის ბაზაა. სტუდენტებს გამოყოფილი აქვთ საცდელი ნაკვეთები, აქ ისინი იცავენ სადიპლომო თემებს, აწარმოებენ მეცნიერულ მუშაობას, სხვებთან ერთად მათ ყურადღებასა და ზრუნვას არ აკლებს მამანტი დგვეფაძე. უნივერსიტეტის რექტორატმა იგი ქების სიგელებით დააჯილდოვა.

მეურნეობის ღირეკცია მამანტის ახასიათებს, როგორც საქმის მცოდნე, გამოცდილ სპეციალისტს, ახალგაზრდების აღმზრდელს და ენთუზიასტ ადამიანს.

მეურნეობაში 1952 წლიდან ვმუშაობ, — გვითხრა პირველი ბრიგადის ბრიგადირმა რუბენ ჩხაიძემ, — სანამ მამანტის პირადად გავიცნობდი, მასზე ბევრი კარგი მქონდა გავიწილი. გაცნობის შემდეგ ყველაფერი მართალი აღმოჩნდა. იგი გულისხმიერ და კვალიფიციურ რჩევა-დარიგებებს გვაძლევდა, დავალებას ყოველთვის ამოწმებდა, სანამ არ დარწმუნდებოდა, რომ სპეციალისტებს მისი მითითება შეესაბამებოდა.

მ. დგვეფაძე მეურნეობაში ხელმძღვანელობდა მცირე მექანიზაციის განვითარებას, მუშებს შეასწავლა აპარატის სწორი ექსპლოატაცია და მისი ეფექტური გამოყენება.

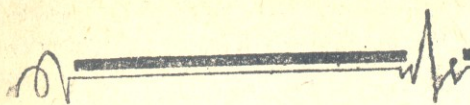
ახლა № 5 ბრიგადის ბრიგადირს ფრიდონ ფუტყარაძეს მოევსმინოთ.

— სალიბაურში შუახვეის რაიონიდან ჩამოვედი. მამანტიმ მირჩია მოვწყობილიყავი ლენინის სახელობის ბათუმის სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკუმში. შუადღემდე პლანტაციის მუშად ვმუშაობდი, ნაშუადღევს სასწავლებელში დავდიოდი, მიჭირდა, მაგრამ ტექნიკუმში მაინც დავამთავრე. სასწავლებელიდან ისევ მისი ინიციატივით გამომითხოვეს და გამანაწილეს მეურნეობაში. მისი დამსახურებაა, რომ მოწინავე ვახდები, ჯერ მუშა ვიყავი, შემდეგ დამაწინაურეს ბრიგადირად. პატივცემული მამანტი დღესაც მამობრივ მზრუნველობას იჩენს ჩემდამი, რჩევა-დარიგებებს მაძლევს. მე გამონაკლისი არ ვარ. იგი ყველას მხარში უდგას.

დღეს მამანტი პენსიაზეა, მაგრამ მეურნეობას მაინც ვერ შორდება, ტექნიკის უსაფრთხოების საქმეებს განაგებს.

დასასრულ კვინად დავმინოთ, რომ ამაგდარ კაცს ოჯახიც შესანიშნავი აქვს. მისი ორივე შვილი ინჟინერია, რძლებიდან ერთი ინჟინერია, მეორე კი პედაგოგი. შვილიშვილებიდან კი, ალბათ, ერთი მაინც აირჩევს ბაბუას პროფესიას, აგრონომი გახდება...





კრიტიკა და პუბლიცისტიკა

სოლომონ ხუციშვილი

ახალი გამოკვლევა

(გეჟან ბარდაველიძე — „დავით კლდიაშვილის
მსახვრული პროზა“)*

ავტორი წიგნს წინ უმძღვარებს გალაკტიონ ტაბიძის გამონათქვამს: რომ დავით კლდიაშვილი არა, დაუხატველი დარჩებოდა წყება იმ ადამიანებისა და სიტუაციებისა, რომლებიც ავსებენ მწერლის შემოქმედებას და რომელნიც მხოლოდ კლდიაშვილისეულნი არიანო.

მართლაც, ის შემოქმედებითი სიმდიდრე, რაც დავით კლდიაშვილის ნაწარმოებებშია მოქცეული, ქართული ლიტერატურის მშვენიერებაა და ახლა წარმოუდგენელია ეს ლიტერატურა კლდიაშვილის გარეშე. რომ არ ყოფილიყო ეს შემოქმედება, ალბათ, მნიშვნელოვანი იქნებოდა ვაკუუმი, მაგრამ იგი არის, არსებობს და მას ვიღებთ როგორც სრულიად ღირებულსა და მისი ხასიათისა და მისთვის ადგილის განსაზღვრისათვის ვზრუნავთ.

წინამდებარე წიგნში, უპირველეს ყოვლისა, სწორედ ეს ზრუნვა არის მთავარი. საზრუნავიც, რასაკვირველია, არის, რაც ვარკვეულად გამოჩნდა ამ წიგნის წაკითხვის შემდეგ. უპირველეს ყოვლისა, მწერლისათვის ადგილის განსაზღვრა იმ ლიტერატურაში, რომელიც ასე გაამდიდრა თავისი ბრწყინვალე შემოქმედებით მწერალმა. სად უნდა იდგეს იგი, იქ, სადაც ახლა არის განწყობილი, რასაც არ გააჩნია რაიმე სერიოზული საბაბი, თუ იქ, სადაც იგი თავისი შემოქმედების თქმით, ქართული ლიტერატურის ძირითადი იდეებით, ტენდენციებითა და, აგრეთვე, წინაპრებთან სიახლოვით უნდა იდგეს!

გარდა იმისა, რომ წიგნში დარღვეულია დავით კლდიაშვილის ვარკვეული პერიოდისათვის მიკუთვნებულობის ახლანდელი აზრი, რაც, რასაკვირველია, დავით კლდიაშვილის შემოქმედების არსს არც რამეს უმატებს და არც არას აკლებს, მასში ბევრი საინტერესო და მნიშვნელოვანი საკითხია დაყენებული და სათანა-

* თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1981 წ., გვ. 346.

დოდ გადაწყვეტილი, საკითხი, დაკავშირებული თვით შემოქმედების შინაარსთან და მის თავისებურებასთან, მის ხასიათთან, მის წყაროებთან, მწერლის შემოქმედებით თავისთავადობასთან, იმ გამორჩეულ თვალთახედვასთან, რაც მხოლოდ და მხოლოდ დავით კლდიაშვილის დამახასიათებელია.

კარგი დაკვირვების შედეგია აუცილებლად, რომ შეფასებულია ის ლიტერატურული გეზი, რომელიც აუღია მწერალს და რომელიც მანამდე მის თანამედროვე, ე. ი. 90-იანი წლების ქართველ მწერლებს (ეგ. ნინოშვილს, შიო არაგვისპირელს...) და შემდეგ ნიკო ლორთქიფანიძეს ჰქონდათ. ავტორი ლიტონი სიტყვით კი არ გამოხატავს ამ დებულებას, არამედ ასახულებს კიდევ. ეს საბუთები კი ილია ჭავჭავაძის, დავით კლდიაშვილის, ეგ. ნინოშვილის, შიო არაგვისპირელისა და ნიკო ლორთქიფანიძის შემოქმედების იდეა, თემა, მოტივებია და თითოეული ამ მწერლის მიერ დანახული ქართველი ხალხის ცხოვრების სხვადასხვა ეტაპი, ქართველი ერის შემადგენელი სხვადასხვა ფენის თუ გარკვეული წრის ყოფა, ვითარება, ურთიერთშორის ურთიერთობა, ამ ფენათა დამოკიდებულება ქვეყნის შინაგან ძალთა ვითარებასთან და ვითარებისაგან დამოკიდებულად.

მწერლის ბიოგრაფიის თითქოს აღარაფერი უნდა დამატებოდეს მისი მიმუხრებისა და მისი შვილისაგან მოწოდებული ცნობების შემდეგ, მაგრამ ამ მხრივაც არის ახალი ნაბიჯი გადადგმული, რაც ასახულია ამ წიგნში. აღმოჩენილია საბუთი, რომლის მიხედვით ზუსტდება ზოგიერთი მომენტი და ჩნდება ახალი ფურცლები მწერლის ცხოვრებისა და მოღვაწეობისა. ახლად მოპოვებული ბიოგრაფიული ცნობები ავსებენ ჩვენს ცოდნას მწერლის ცხოვრების ქრონიკისა.

წიგნში დეტალურად არის განხილული საკითხი დავით კლდიაშვილის შემოქმედებასთან ქართული ლიტერატურული კრიტიკის დამოკიდებულებისა, ამ დამოკიდებულების რამდენიმე ეტაპი, მწერლის თანამედროვეთა პოზიცია, საბჭოთა ლიტერატურისმცოდნეობის ეტაპის პოზიცია. ვფიქრობ, ამ წიგნში გამოთქმული მოსაზრებანი, როგორც ადრეული კრიტიკისა, ისე საბჭოთა ლიტერატურისმცოდნეობის ეტაპის რაობაზე, თუ რომელი ლიტერატურული მიმართულებიდან თუ ჯგუფისაა მწერალი. იყო თუ არა იგი გატაცებული ხალხოსნური იდეებით, ყოველთვის მართებულია თუ არა დავით კლდიაშვილის მიმართ წაყენებული ღებულებები უახლესი შეხედულებებისა და სხვათა გვერდით, აზრიანი და საინტერესო მიგნებებით ხასიათდება.

წიგნის პირველი თავი (გვ. 15-55) სწორედ ჩამოთვლილ საკითხებს განიხილავს. მეორე თავი (გვ. 56-72) მწერლის შემოქმედებით მიეხება ეძლეება, მწერლის დაკვირვებას სიცოცხლის რაობაზე, მწერლისაგან კალმის გამოცდის დროს, რისთვისაც დავით კლდიაშვილის ხელნაწერებზე, დაუმთავრებელ მოთხრობებზე, თარგმანებზე და, საერთოდ, შემოქმედის მიერ იმ საკითხთა მიმართ ყურადღების გამაზივლებას, რისკენაც მიდრეკილი იყო მწერალი თავისი კონცეპციით, მხატვრული შესაძლებლობით და, რაც მთავარია, ის ინტერესი, ის სფეროა წინ წამოწეული, რომელიც მხოლოდ დავით კლდიაშვილის გონებაში და თვალში შეამჩნია: პიროვნების ზნეობრივ რღვევაში, ქალსა და მის ბედში, წოდებათა ურთიერთობაში, წარსულის ხედვაში... ყველა პრობლემა მწერლისაგან ზნეობრივი თვალსაზრისითაა განჭვრეტილი. წიგნის ეს ნაწილი ორიგინალურია და საკითხთა ისეთ წყებას განიხილავს, რომლისათვისაც ჯერ ნაკლებად მიუქცევიათ ყურადღება დავით კლდიაშვილის შემსწავლელთ.

დავით კლდიაშვილი გლეხის ყოფისა და ხასიათის მხატვარი იყო (თავი მესამე, გვ. 73-115). ამ ციკლის თხზულებებში მწერალმა გამოხატა ღმრთისა და კაცის წინააღმდეგ ამხედრებული, პროტესტანტი, ცხოვრების სიახლოვე გამოწვეული ადამიანი. აქ „შერისხვა“, „მსხვერპლი“ და „მიქელა“ ქვეყლან მსჯელო-

ბის მასალად და საფუძვლად. სწორედ ამ თხზულებებმა მისცა ზოგიერთ მკვლევარს საბაზი — დავით კლდიაშვილზე შექმნილიყო ერთგვარი აზრი, რომ ჩართული ხალხოსნური ლიტერატურის გავლენით წერდაო. წინამდებარე წიგნში წარმოდგენილია ხალხოსნობის ხასიათი, მისი მთავარი მიდრეკილებანი და ფუნქციური ეს დაპირისპირებულია დავით კლდიაშვილის მოთხრობების გარკვეულ ციკლს, მწერალს არ ჰქონია უტოპიური შეხედულებანი, არც რაიმეს. ან ვინმეს გაიდგალების ინტერესია გამომჟღავნებული მწერლისაგან გლეხის სახის დახატვისას. დასკვნის მიხედვით, დავით კლდიაშვილი გლეხკაცობის ცრკლის თხზულებებში სოციალური მოთხრობის იმ ტრადიციას მისდევს, რომლის სათავეში ილია ჭავჭავაძე დგას, ოღონდ დავით კლდიაშვილმა ამ თხზულებებით ქართული მოთხრობის ჟანრობრივი შესაძლებლობანი გააფართოვა და გააძლიერა.

წიგნის ერთი თავი (თავი მეოთხე, გვ. 116-165) შემოდგომის აზნაურთა სევდიანი და გაძწარებული ვითარების თემას განეკუთვნება, სადაც ცრემლიანი ჩივილის, სიცოცხლარევი ცრემლის ანუ ტრაგიკულის, დრამატულის და კომიკურის ირგვლივა გაშლილი მსჯელობა. ამ ნაწილში აზნაურობის გენეზისი და არსია წარმოდგენილი. კერძოდ, ქართული აზნაურობის ისტორია, აზნაურობის ადგილი ჩვენს ქვეყნის წარსულში, მისი ეკონომიური საფუძვლები და შესაძლებლობანი, როგორც თემა დავით კლდიაშვილის მოთხრობების გარკვეული ციკლისა. როგორ აფასებდა ქართული ლიტერატურული კრიტიკა ამ თემას, როგორ ესმოდათ ამ თემის ფუნქცია დავით კლდიაშვილის შემოქმედებაში ლიტერატურული კრიტიკის წარმომადგენლებს და წარმმართველებს, ტერმინის „შემოდგომის აზნაურის“ გაჩენა, მისი სოციალური და ეკონომიკური შინაარსი, აზნაურთა მატერიალური ყოფის დრამა, დავით კლდიაშვილის დამოკიდებულება აზნაურებთან, ქართული სათეატრო ხელოვნების კავშირი მწერლის შემოქმედებასთან და სხვ.

წინამდებარე წიგნი ლიტერატურის თეორიის მრავალ საკითხს ეხება. დავით კლდიაშვილის შემოქმედების მიხედვით დახასიათებულია მოთხრობა, სიუჟეტი, ჟანრი, დიალოგი, შინაგანი მონოლოგი, მხატვრული დრო, სათაური, ირონია, დრამა, კომედია, ტიპი და სხვ. მწერლის შემოქმედება მდიდარ და, ამასთან, შესანიშნავ მასალას იძლევა ყველა ამ ელემენტის დასახასიათებლად და საილუსტრაციოდ. მკვლევარიც არ იღლება საინტერესო მაცნებების ჩვენებით, რაც მის ნაშრომს მიმზიდველობას აძლევს, ხოლო ამ მიგნებებშია გამომჟღავნებული ლიტერატურული მასალის კარგი, საფუძვლიანი ხედვა და მსჯელობის ასევე საინტერესო გზები და ხერხები.

„შემოდგომის აზნაურთა“ რკალის მოთხრობების განხილვისას (თავი მეხუთე, გვ. 166-202) წიგნში წარმოდგენილია ექსკურსი ქართულ ლიტერატურაში ჟანრის ჩასახვა-განვითარების ჩვენების თვალსაზრისით. ამისათვის მოხმობილია რუსული ლიტერატურის პრაქტიკა, საიდანაც უხვადაა ამოკრეფილი პარალელები, რომლებიც XIX საუკუნის მეორე ნახევარში უფრო მკაფიონი და თანხვედრილი ხდებიან. ამიტომ, რომ დავით კლდიაშვილის მოთხრობების თვისებების ჩვენებისას ზშირად მოისმის სახელები ჩეხოვისა, კუპრინისა, გორკისა, ბუნინისა, გარშინისა და სხვათა.

წიგნში დავით კლდიაშვილის თხზულებები განხილულია რკალებად: გლეხკაცური, შემოდგომის აზნაურებისა და სხვ., რადგან ასეთი დაჯგუფება საჭიროა მოთხრობათა ჟანრობრივი დახასიათებისათვის. სიუჟეტის სიმძაფრე, მისი აგების გზები და ხერხები ამ რკალების მიხედვით სხვადასხვაა. მწერლის მოთხრობები ტიპოლოგიურად არის შესწავლილი და ამის მიხედვითაა დაჯგუფებული. გამოყოფილსა ნოველები, საკუთრივ მოთხრობები და რომანული მოთხრობები, აგრეთვე

ანეკდოტური შინაარსის მქონე ნაწარმოებები ანუ „უცნაური ამბები“ (მაგ. „მავალ-ლას ღორები“).

წიგნში გაშლილია მსჯელობა მოგზაურობათა შესახებ, რისთვისაც ლიტერატურული ნიმუშია მოწმობილი (აგრეთვე სხვათაგან გამოთქმული მოსაზრებანიც). რაც მთავარია, ეს მოგზაურობა, აქეთ-იქით სიარული ბევრ თხზულებაში აქვს აღწერილი მწერალს. მისი პერსონაჟები დადიან ცხენით, ჯორით, ფეხით. ხშირად ცხენი გარეგნული მოჩვენებითობისათვისაა გამოყენებული.

წიგნს ვასდევს მწერლის ობიექტივისტურად ხედვის მანერის დახასიათება, მწერლის ლირიზმის რაობის ახსნა, ჩვენება ადამიანებთან მწერლის სევდიანი და გრძნობიერი მიმართებისა, იმ ადამიანებთან, რომელნიც მწერლის მხედველობის არეში არსებობენ, შრომობენ, წვალობენ, დადიან (ან დაწანწალებენ) სოფლიდან სოფელში, იტანჯებიან, წლებზე ფეხს იდგამენ, რავინდარა ხერხს არ მიმართავენ. გამწარებულ-გაწვალებული არსებობის შესანარჩუნებლად.

დავით კლდიაშვილის პერსონაჟებს არ სცალიათ დაინივლონ მარტობა, რაც, მაგალითად, ჩეხოვის გმირებს შეუძლიათ. ქართველი მწერლის ადამიანებს დრო არა აქვთ მოწყენილობისათვის, მარტობისათვის და, მით უფრო, ოცნებისათვის, არც წერილ-მეძამულური სოფლის განუმეორებელი სურნელი იზიდავს მათ, როგორც, მაგალითად, ბუნინის პერსონაჟებს. ქართველი მწერლის გმირების იმედი შეძუსერილია, რადგან ეს იმედი სუსტია ცხოვრების სისასტიკესთან შეფარდებით. ამისი მაგალითები მწერლის შემოქმედებაში ბევრია და ამ წიგნშიც ხაკბორ სიუხვით არის წარმოდგენილი.

აღსანიშნავია წიგნის ზოგიერთ ნაწილთა სათაურად დავით კლდიაშვილის ფრაზების გამოტანა, მაგ.: „მე შემიბარალა ვინმემ?“, «მათია ყველაფერი», „აქვს რაიმე?“ და სხვ., რომლებიც კონკრეტულ პირთა აზრის გამომხატველია, მაგრამ მწერლის მოთხრობათა ძლიერ ბევრი პერსონაჟის აზრთა ძამოდრავებელია.

წიგნის მეშვიდე თავი (გვ. 238-288) ხასიათების რკვევას ეძღვნება. „ხასიათების ხისწორით ახაზვა“ (მწერლის თეზისია, ამოღებული მისი წერილიდან ალექსანდრე ფაზბევის მიმართ (მიწერილი 1884 წელს). ამ თავში ავტორი არ კმაყოფილდება და არც იმეორებს ქართულ ლიტერატურის მცოდნეობაში ნაცად ხერხს — მწერლის შემოქმედების სოციოლოგიურ კვლევას. მას მწერალი აინტერესებს ლიტერატურულ-ისტორიული და მხატვრული ოსტატობის ჩვენების თვალსაზრისით. აქ ხდება მწერლის თეზისის რეალიზაცია მისივე შემოქმედების მიმართ.

დავით კლდიაშვილის პერსონაჟები კონკრეტულ-ისტორიული ვითარების პროდუქტები არიან, მაგრამ ისინი დროსთან ერთად არ გამქრალან. ეს კი ნიშანია მწერლისაგან მათი ამაღლებისა, წარმოშობის დროისა და პირობების მაღლა დაყენებისა. მართალია, მწერალმა გადარიბებული აზნაურობის თემა დაამუშავა, მაგრამ ეს არ აღმოჩნდა დამაბრკოლებელი საბაბი, რომ ბეკინა, პლატონი, დარი-სპანი, ქაშუშაძე, ეკვირინე და სხვანი არ დარჩენილიყვნენ სიცოცხლისუნარიანებად, რომ დღესაც არ გვაჩვენებდნენ იმ მისწრაფებებს, რომელთა გამოხატვა მათ დააკისრა შემოქმედმა. ეს ყველაფერი მოხდა იმიტომ, რომ მწერალი დაეუფლა ხასიათების შექმნის ხელოვნებას, რისთვისაც მისგან გამოყენებული იქნა მრავალი საშუალება პერსონაჟის შენებისა, „წვრილმანების“ შემჩნევისა, უკვდავი ცხოვრებისეული ნიშანთვისებების აღნუსხვისა. ეს წვრილმანები დავით კლდიაშვილს აოცებდა, როცა ბალზაკის წერის მანერას წარმოიდგენდა, წარმოიდგენდა მათი შემჩნევის უნარსა და ოსტატობას, მათ მხატვრულ ნაწარმოებში გადატანისა და გამოყენების შესაძლებლობას. წიგნში მოტანილია ნიმუშები მწერლისაგან დე-

ტალების შემწევისა, მაგრამ, მთავარი ისაა, რომ მწერლის ყურადღების სფეროში მოქცეული დეტალი დასამახსოვრებელია, აუცილებელი ნაწილია ხატისა, როგორც სრულიად თამამად ცვლის საგანს თუ ადამიანს. ყოფითი, საგნობრივი, ფიქლოლოგიური, პორტრეტული, პეიზაჟური დეტალები რეალისტური სახის ატარებენ, სოციალური თუ ფსიქოლოგიური ხასიათისა, ცხოვრების ცხოვრების ფორმაში მოცემისა. აღსანიშნავი ისაა, რომ მწერლისაგან გამოყენებული ელემენტები თავისი რანგით უტოლდებიან ბალზაკის, ტოლსტოის, გოგოლის და სხვების მანერას. ქართველი მწერლის სასახელოდ ისიც უნდა ითქვას, რომ ევროპელ და რუს მწერალთაგან განსხვავებით, ამ მაღალი რანგისათვის ქართული, კერძოდ ზემოთმხრობილი, უფრო კერძოდ, სიმონეური მასალა აქვს გამოყენებული და ეს „პროვინციული“ ელემენტი ქმნის მაღალ მწერლობას.

დავით კლდიაშვილის შემოქმედების ამ ავტორისეული ანალიზი სიამაყის გრძნობას იწვევს, რადგან მწერალი ქართველია და მისი შემოქმედებაც წმინდა ეროვნული ხასიათისაა, თუმცა თავისი მიზნებით და მიღწევებით დიდ სიმაღლეებთან შესათანასწორებელი. ამაშია დავით კლდიაშვილის უკვდავება და ესაა მიზეზი, ალბათ, რომ გერმანელებს, რომლებიც ევროპელთა შორის ნაკლებ ემოციურნი არიან, „სამანიშვილის დედინაცვალი“, გაცენიურებული, აღელვებს და არა მარტო გერმანელები, ბეკინას, პლატონს, კირილეს და საბრალო ელენეს, რომელმაც პლატონს რაყიფი მოუვლინა, თავდავიწყებული ოვაციით ხვდებოდნენ. ქართველმა მწერალმა რომ არაქართველს თავისი პერსონაჟის ხასიათი გააგებინა და განაცდევინა, ეს ისეთი მდგომარეობაა. როგორც ქართველისაგან ჰამლეტის ტრაგედიის ორგანული განცდა.

მოკლე, ლაკონური დასკვნა (გვ. 321-322) ამთავრებს ამ საინტერესო წიგნს, რომელსაც მკითხველი შეჰყავს დავით კლდიაშვილის, ამ შესანიშნავი ქართველი მწერლის, XIX საუკუნის ქართული ლიტერატურის დამამთავრებელი ეტაპის წარმომადგენლის, რეალური ვითარების ამსახველის და თავისი მშობლიური ხალხის გულატკივებული მოსიყვარულის მხატვრულ წარმოსახვათა სამყაროში.



ილია ჭავჭავაძე ეპროკაუზი

(ბიოგრაფიული ძეგლი)

ილია ჭავჭავაძის ბიოგრაფიის საკითხები არაერთი მკვლევარის ნაშრომსა თუ თანამედროვეთა მოვლენებში არის აღძრული და გაშუქებული. მაგრამ მაინც არის ზოგიერთი მხარე, რომელიც საკმარისი სისრულით დღემდე არ არის გამოკვეთილი. ეს ეხება, განსაკუთრებით, მწერლის სიცოცხლის ბოლო პერიოდს, კერძოდ, ეპროკაუზი 1900 წელს ილია ჭავჭავაძის სამკურნალოდ ყოფნასა და მოგზაურობას.

ილია ჭავჭავაძეს ჯანმრთელობის სერიოზული შერყევა ჯერ კიდევ 1891 წელს გამოაჩნდა. სათავადაზნაურო ბანკის საქმეებზე მყოფი ილია 1891 წლის 3 ივლისს პეტერბურგიდან წერდა გიორგი თარხნიშვილს: „ჩემი ჯანმრთელობა სერიოზულად მოშლილი აღმოჩნდა. ზახარინმა დაასკვნა, რომ დეიდში დამწყვდია კეის დალეკვა, მომცა რჩევა, თუ როგორ და რით ვიმკურნალო, თანაც აუცილებლად ჩასთვალა ვიმყოფებოდე ექიმის მეთვალყურეობის ქვეშ, რათა მან ავადმყოფობის შემდგომ მსვლელობას თვალი ადევნოს; ამასთან გამაფრთხილა, რომ ჩემი ავადმყოფობა სერიოზულია და გართულებულია მეორე უფრო სერიოზული ავადმყოფობით, რომელსაც ლათინურად დიაბეტი ეწოდება. მან მიჩნია მოვიწვიო ჩემი ავადმყოფობის მსვლელობის სამეთვალყურეოდ ექიმი ტრუბანოვი, რომელსაც — „მე, — თქვა ზახარინმა, — ყველაზე მეტად ვენდობი პეტერბურგში“. ეს ტრუბანოვი, თურმე, ამომავალი მნათობია სამედიცინო მსოფლიოში. ეხლა მე ვიმყოფები აი ამ ტრუბანოვის მეთვალყურეობის ქვეშ, რომელიც მეტად თავაზიანი და ყურადღებითი აღამიანია. ხვალ დანიშნულია კონსილიუმი. ვნახით ხვალ ღმერთი რას მოგვცემს. სასტიკ დიეტაზედ მაყოფებენ; სიარულს არათუ მიშლიან, არამედ მავალდებულებენ კიდეც, როდესაც კი ჯანმრთელობის მდგომარეობა ამის საშუალებას იძლევა“.*

ეტვობა, ილია ჭავჭავაძე, გარდა ბანკის საქმეების მოგვარებისა, მკურნალობის მიზნით პეტერბურგში სამ თვეზე მეტ ხანს დარჩენილა, რადგან ვაზეთ „ივერიის“ 1891 წლის 168-208 ნომრები გრიგოლ ყოფშიძის დროებითი რედაქტორობით გამოსულა, ილია კი „ივერიას“ მხოლოდ 1891 წლის 3 ოქტომბრიდან (№ 209) აწერს ხელს (ამ პერიოდში ილიას პეტერბურგში ყოფნის შესახებ ცნობები იხ. აგრეთვე, „ივერია“, 1891, № 147, № 201).

ამის შემდეგ პრესაში ილია ჭავჭავაძის ავადმყოფობის შესახებ ცნობები კვლავ გამოჩნდა 1900 წელს. „ცნობის უორცელი“ 1900 წლის 15 მაისს (№ 1125) აუწყებდა მკითხველს: „ეს ორი კვირაა თავ. ილია ჭავჭავაძე ავად არის. ეხლა თუმცა უკვე შეიქმნა, მაგრამ როგორც გადმოგვცეს, ექიმებმა აუკრძალეს მუშაობა და ურჩიეს რამდენიმე თვით სოფლად წასვლა და დასვენება“.

* ილია ჭავჭავაძე, ტ. X, პ. ინგოროყვას რედაქტორობით, თბ., 1961, გვ. 134 (რუსული დედანი იხ. იქვე, გვ. 452).

მართლაც, ილიას ყურად უღია ექიმების რჩევა და საგურამოში წასვლა და-
სასვენებლად, მაგრამ მალე იმავე „ცნობის ფურცელში“ 1900 წლის 31 მაისს
(№ 1139) გამოქვეყნებულ კორესპონდენციაში კითხულობთ: „გუშინ-წინ ტფილის-
ში გავრცელდა სამწუხარო ხმა, რომ თავ. ილია ჭავჭავაძე, რომელიც ამჟამად
ექიმების რჩევით, სოფელ საგურამოშია, ძალიან ცუდად შეიქმნაო. საგურამოს მა-
შინვე წავიდნენ ექიმები და ბევრი პათივისმცემელი ილიასი. გუშინ საგურამოდან
ცნობა მოვიდა, რომ ილია ისევ კარგად შექმნილა. ექიმები საზღვარგარეთ ურჩე-
ვენ ძას წასვლას“, ან კიდევ: „გუშინ თავ. ილია ჭავჭავაძესთან მიწვეული იყო ცნო-
ბილი პროფესორი-ექიმი ვაგნერი. თ. ილია ჭავჭავაძე ახლა უკეთ არის“ („ცნო-
ბის ფურცელი“, 1900 წლის 3 ივნისი, № 1142) და ისევ: „პროფ. ვაგნერმა არ
სცნო სამძიმოდ თ. ილია ჭავჭავაძეს ავადმყოფობა, მაგრამ ურჩია დასვენება და
საზღვარგარეთ, ვისბადენში, წასვლა საექიმოდ“ („ცნობის ფურცელი“, 1900 წლის
6 ივნისი, № 1143). ქართველი საზოგადოება რომ შემოფოთებით ადევნებდა თვალს
ილიას ჯანმრთელობის მდგომარეობას, ამას მოწმობს „კვალში“ გამოქვეყნებული
ცნობაც: „ეს კარგა ხანია ავით იმყოფება თ. ი. ჭავჭავაძე და, თუმცა, ექიმების
სიტყვით, საშიში არა აქვს-რა, მაგრამ მაინც საზღვარგარეთ ურჩევიათ წასვლა
და იქ მორჩენა. როგორც გავიგეთ, ამ ახლო ხანში კიდევაც აპირებს გამგზავრებას
გერმანიაში: ვუსურვებთ სრულიად გაჯანსაღებული ადრე დაბრუნებულიყოს სამ-
შობლოში“ („კვალი“, 1900. 11.VI, № 24, გვ. 375).

ეტყობა, პროფ. ვაგნერის რჩევამ გაჭრა და ილიას გადაუწყვეტია საზღვარ-
გარეთ წასვლა. 1900 წლის 20 ივნისს ილია ჭავჭავაძე უკვე თბილისიდან გამგ-
ზავრებულია: „დღეს, საღამოს მატარებლით ტფილისიდან მიდის ბათუმს და იქე-
დან საზღვარგარეთ თავ. ილია ჭავჭავაძე. თავ. ჭავჭავაძე ექიმობას დაიწყებს ბე-
რლინში და შემდეგ წყლებზე წავა ვისბადენში“ (იხ. „ცნობის ფურცელი“, 1900.
20.VI, № 1157). ამასვე ატყობინებდა მკითხველს „კვალი“ 25 ივნისს: „თ-ღი ი.
ჭავჭავაძე უკვე გაემგზავრა საზღვარგარეთ. პირველად მივა ბერლინში და მერე
წყლებზე წავა ვისბადენში. „ივერიის“ დროებით რედაქტორად წარდგენილია
ბ. ვ. სულხანიშვილი“ (იხ. „კვალი“, 1900. 25.VI, № 26, გვ. 410).

მართლაც, „ივერიას“ 1900 წლის 25 ივნისიდან 12 ნოემბრამდე (№№ 136-
248) დროებით რედაქტორად ვ. ა. სულხანიშვილი აწერს ხელს, ხოლო იმავე
წლის 14 ნოემბრიდან (№ 249) კი, უკვე, ილია ჭავჭავაძე. თითქოს უნდა გვე-
ვარაუდა, რომ მთელი ამ ხნის განმავლობაში ილია საზღვარგარეთ იმყოფებოდა,
მაგრამ, „ცნობის ფურცელში“ 1900 წლის 16 სექტემბერს (№ 1240) კითხუ-
ლობთ: „გუშინ, საღამოთი, 15 სექტემბერს, საზღვარგარეთიდან ჩამოვიდა ტფი-
ლისში ილია ჭავჭავაძე“, ხოლო თუ იმავე გაზეთში 1900 წლის 2 ივლისს (№ 1163)
გამოქვეყნებულ ცნობას („ბერლინიდან მოვიდა სასიამოვნო დეკუმა თ. ილია
ჭავჭავაძისაგან, რომ ის ბერლინშია პროფესორ ლეიდენთან და კარგად არის“)
მოვიგონებთ. გამოდის, რომ ილია ჭავჭავაძემ საზღვარგარეთ გაატარა 1900 წლის
ივნისის ბოლო, ივლის-აგვისტო და სექტემბრის დასაწყისი. იქ ყოფნას, როგორც
ჩანს, კარგი შედეგი უნდა გამოეღო, რადგან „თელავის მაზრის თავადაზნაურობის
სახელით თავ. ჩოლოყაშვილის მიულოცავს თავ. ი. ვ. ჭავჭავაძისათვის ავადმო-
ფობისაგან მორჩენა“ (იხ. „კვალი“, 1900. 15.X, № 42, გვ. 664). მაგრამ ილიას,
ეტყობა, გაუთვალისწინებია კარლსბადელი ექიმის რჩევა სამშობლოში დაბრუნე-
ბისას „საქართველოშიაც სოფლად უნდა წახვიდე სადმე კარგს ჰაერში და ერთი-
ორი თვე უზრუნველად, უდარდელად და უწყინარად იცხოვრო და მერე შეგიძლი-
ან ქალაქშიაც ჩახვიდე და შენს საქმეს მოჰკიდო ხელით. თუ გინდა, რომ ჯანსა-
ღად იყო და შენი სნეულება აღარ დაგიბრუნდეს, ასე უნდა მოიქცეო“ (იხ. ქვემოთ

ილიას წერილი ნ. ცხვედაძისადმი). ასე რომ, თბილისში 1900 წლის 15 სექტემბერს დაბრუნებულ ილიას მაშინვე კი არ განუახლებია „ივერიის“ რედაქტორობა, არამედ „ერთი-ორი თვე სოფლად წასულა“ და მხოლოდ 14 ნოემბერს დაბრუნდა პირველად ხელი „ივერიისათვის“ (იხ. № 249).

რა ვიცი თუ ჩვეუ ილია ჭავჭავაძის საზღვარგარეთ ამ დროს ყოფნის შესახებ? თითქმის არაფერი! ვიცი, მხოლოდ რომ ბერლინში იგი მკურნალობდა პროვ. ლეიდენთან და თითქოს ვისბადენის წყლების ნაცვლად, ლეიდენის რჩევით, წასულა კარლსბადში. ესაა და ეს! ამას უხდა დაუშვალთ არტურ ლაისტის მოგონების ერთი ადგილიც: „1900 წლის ივნისში საგურამოში ილიას გულის ხუთვა (ასტმა) მოსდიოდა, რომლის შემდეგ დავით სარაჯიშვილი და მისი მეუღლე ეკატერინე დაჟინებით ურჩევდნენ ბერლინში წასვლას პროფესორ ლეიდენთან, როგორც ევროპის მეცნიერების ერთ მასწავლებელთან. ბერლინიდან ილია საღათ დაბრუნდა, მაგრამ არ ასრულებდა იმ რეჟიმს, რომელიც პროფესორ ლეიდენმა დაუნიშნა, და ორი-სამი წლის შემდეგ ილიას ჯანმრთელობას უარესობა დაეტყო. სიბერისაგან განკურნება ილიას შეუძლებლად მიაჩნდა და ხშირად იმეორებდა შოთა რუსთველის სიტყვებს, რომ სიბერე უკურნებელი ჭირიაო“, ან კიდევ: „1900 წელს, როცა ილიამ ვერძანა და ავსტრია მოიარა, იგი დიდის ცნობისმოყვარეობით ათვალერებდა და უკვირდებოდა გერმანელების ცხოვრებასა და კულტურას, მათი ყოველი წვრილმანი იქცეოდა მის ყურადღებას. მაგრამ ღვიძლი სამშობლო, საქართველო, მაინც ძლიერ იზიდავდა თავისკენ. უცხოეთიდან დაბრუნებული ილია როცა ტფილისს მოუახლოვდა, ისე მოხიბლულ იქნა საყვარელ ქალაქის ხილვით, რომ თვალეზზე ცრემლები მოადგა. ამას განსვენებული ილია სრულიად მოურიდებლად მიაშობდა ზოლზე და თანაც დასძენდა.

— ყმაწვილობაშიაც გამოიმცდია ნადველი სამშობლოს მოშორებით, მაგრამ ისე ძლიერ არა, როგორც ეხლა, მოხუცებულობის დროსაო.

თითქმის ყოველად შემკული, მშვენიერი უცხოეთი მას ვერ იზიდავდა*.

ილია ჭავჭავაძის საზღვარგარეთ ყოფნის შესახებ საინტერესო ცნობების შემცველია აგრეთვე ბერლინიდან და კარლსბადიდან გამოვხაენილი ილიას ორი წერილი ნიკო ცხვედაძისადმი.

1900 წლის 14 ივლისს ილია ბერლინიდან იწერებოდა: „ძმავო ნიკო! აღსრულდა შენი მეგობრული სურვილი და ეს თითქმის მესამე კვირაა, რაც ბერლინში ვარ ლეიდენთან. მე რომ აქ ბერლინში მოვედი, დათიკო სარაჯოვი აქ არ იყო, სამს თუ ოთხ დღეს შემდეგ მოვიდა. ლეიდენის კლინიკაში მომზადებული ოთახები დამხვდა და პირველ დღესვე იმ კლინიკაში დავბინავდი. ეკატერინე ივანოვნას (დ. სარაჯიშვილის მეუღლე, გ. შ.) მაღლობას ვუძღვნი, რომ მისის მეოხებით აქ ყველანი დიდის პატეისციემით დაგვზღნენ. თვითონ ლეიდენიც დიდის ყურადღებით ვეკითხება. ლეიდენს ჩემის სნეულების მიზეზი აოცებს. არავითარი ზიანი არა გაქვსო, გული და მაჯა საღის და ჯანმრთელი კაცისა გაქვსო და რისგან მოგდის ეგ გულის ხუთვა და სულის შეგუბება, ვერ გამოვიგო. ამიტომ, პირველ დღიდანვე დღეს აქამომდე გულის ყურს მადევნებს, რომ მიზეზი შეიტყოს. მე, როგორც უკანასკნელ ხანებში ვიყავი მანდ, თითქმის ისევ ისე ვარ. სხვანი — კი მარწმუნებენ, რომ სახით, გარეგნობით, ძალიან მოჰკეთილო. მგონია, ამ ერთი კვირის შემდეგ, ესე იგი 25-ს ამ თვეს, იქნება კარლსბადში გამოსტუმროს ლეიდენმა. მარწმუნებს, რომ, ასე იქნება თუ ისე, საღსალამა-

* არტურ ლაისტი, საქართველოს გული, ტფ., 1923, გვ. 31, 35; შდრ. მეორე გამოცემა, თ. ფირცხალიშვილის რედ., თბ., 1963, გვ. 41, 44.

თად გაგისტუმრებ შინაო, ღმერთმა ჰქმნას! სიარულს მიშლის, დღეში ერთი ხათის მეტს ნუ ივლიო, ისიც ორგზობით, ნახევარ-ნახევარ საათით. გუშინ კი მითხრა, დღეში ორჯერ ქვევით ეტაჟიდამ მეოთხე ეტაჟში ადი ზოლმე, ერთი დღით, ერთი საღამოთით. არაფერს წამალს არ მასმევს, ღიმონის წვენი და დღეში სამ სტაჟანს მასმევს. რძე აძიკრძალა. მეც ვსვამ ამ ღიმონის წვენს და ქვევითაჲმ ზემო ეტაჟებში დავდივარ..."

მეორე წერილი ილიას ნიკო ცხვეადისთვის უკვე 1900 წლის 19 აგვისტოს კარლსბადიდან მოუწერია: „ძმაო ნიკო! კაცო ვანა ასე დავიწყება იქნება, რომ ერთი-ორის კალმის შოსნათაც არ ვამაყითხე. მე ბერლინიდან წიგნი მოგწერე და შენ პასუხიც არ მაღირსე. მე ეხლა ევროპიელი ვარ და ამისთანა ქართულობა შენი ევრაფრად მეჭაშნიკება. ერთი გაახარე დათიკო სარაჯოვი, რომ მე ასე ხალე გავევრობილდი და ამას იქით თავისის ევროპიელობით აზუხარს ვერ მომსყვანს და ნიშნს ვერ მომიგებს.

ეხლა ჩვენი ამბავი. მე ამ უკანასკნელ ხანებში ძალიან ცუდად შევიქენი და ჩემმა ასეთმა მდგომარეობამ კარგა ჩამაფიქრინა. ამიტყდა საშინელი ქშენა, ხელისა და ფეხის განძრევაზე ისე მიგუბდებოდა სული, რომ არ ვიცოდი რა მექნა. ერთი ორი ნაბიჯი რომ ვაღამედგა, სუნთქვა ისე შემეკროდა, რომ ვეღარ ვლაპარაკობდი, რადგანაც სულს ვერ ვიბრუნებდი. შეეჩვილე ჩემი ასეთი წახდენა ჩემს მკურნალს, რომელიც თვითონ ლეიფენმა ამირჩია. შემეწუხდა თვითონ მკურნალიც და ბოლოს მითხრა: მიზეზი არ მესმისო, უსათუოდ პაპიროზის ბრალია და თქვენს თავს აქედამ უნდა უშველოთ. თუ პაპიროზზე ხელს აიღებთ, ხომ რა კარგი, თუ არა და ისევ ის სჯობია წამლობას თავი დაანებოთ, ტყუილი ხარჯი და მოცდენაო. პატიოსანი სიტყვა ჩამომართვა, მერე ასეთის ხვეწნით და მუდართით, რომ კინაღამ გული ამომიჯდა. ვთქვი ჩემს გულში: ნეტა ამას რა სჯის, რომ ასეთის სიყვარულით მეხვეწება და მემუდარება-მეთქი. სხვა გზა არ იყო, პატიოსანი სიტყვა მივეცი და მას დღეს აქეთ პაპიროზის გემო აღარ ვიცი. არ გამოსულა სამი ოთხი დღე მას შემდეგ, რომ ლაზათიანად მოეჯობინდი და ეხლა ისე კარგად ვარ, როგორც დასწეულებამდე ვიყავი, თუ არ უკეთესად. დღეს 19 აგვისტოს (ჩვენებურად) მკურნალმა სიხარულით მანუგეშა: თუ ესე კარგად წავიდა შენი საქმეო, ორს (ჩვენებურად) სექტემბერს კარლსბადიდან გაგისტუმრებ საღსალამათადაო, და მკითხა: საით აპირობ წასვლასო. მე უუთხარო, პარიჟში მივდივარ და იქიდან შინ წავალ-მეთქი. შეხტა და შემოტრიალდა ამაზე ჩემი ექიმბაში. კარლსბადიდან შენი პარიჟში წასვლა არას გზით არ შეიძლებაო. კარლსბადის წყლების შემდეგ დიდი შესვენება გინდაო. ერთი თვე მაინც ძალიან მშვიდობიან და მყუდრო ადგილას უნდა იცხოვროო, რომ არც ხმაურობა, არც ჟრიამული, არც დიდი გართვა, არც არავითარი საქმე და არეულ-დარეულობა არ უნდა გაწუხებდესო. შენი პარიჟში წასვლა და ამოდენა ღვაწლის ამოდ ჩავლა ერთი იქნებაო. მე ვფიქრობ, ვაი თუ უფრო უარესად გახდე, ვიდრე ამას წინად იყავიო. პარიჟში ყოველი ბიჯი სამაცდუროა, ყოველ ბიჯზე ახალი რამ სანახავია, ახალი რამ სასმენელია და იმოდენა აუარებელს საგრძნოსა, სახილველსა და სასმენელსა დიდად ჯანმრთელი კაცი ძლიერ უძლებს და შენ ნაავადმყოფარი და მერე ისეთი ნერვებაშლილი როგორც შენა, როგორ გაუძლებ და აიტანო. არამც და არამც პარიჟში არ წახვიდეთ, უარესს საწამლავს შენი მოსისხლე მტერიც ვერ ავირჩევსო. დამინიშნა შვეიცარია, მე დიდი უარი უთხარი. მაშ თუ აგრეა, აქედამ ვენაზე გაიარე, იქ, ვენის მიდამოებში ძალიან კარგი, მყუდრო და მივარდნილი ადგილებია, იქ ერთი-ორი კვირა

* ტ. X, თბ., 1961, გვ. 154-155.

კარგად შეისვენე, მოლონიერდი და ისე წადი საქართველოშიო. გზაზე სამგან მაინც შეისვენე თითო დღეო. საქართველოშიაც სოფლად უნდა წახვიდე სადმეო. კარგად პაერში და ერთი ორი თვე უზრუნველად, უღარდელად და უწყინარად ჰმჯობრდეს და მერე შეგიძლიან ქალაქშიაც ჩახვიდე და შენს საქმეს მოჰკიდო ხელიო. თუ გინდა, რომ ჯანსაღი იყო და შენი სსეულება აღარ დაგიბრუნდეს, ასე უნდა მოიქცეო.

მეტი რა გზაა, — პარიჟზე ხელი ავიდე. წარმოიდგინე, პარიჟი თითქმის ცხვირ წინ არის და მე კი მისი უნახავი უნდა წამოვიდე. დარღუბალაც ამასა ჰქვია. მაგრამ რას იზამ? ამდენი ვაივაგლაზი და წამლობა გამოვიარე, ძლივს გამოვევთი და ყველა ეს პარიჟის ნახვას როგორ ვანაცვალო.

ამ სახით, ჩემო ნიკო, ორს (ჩვენებურად) საქტემბერს კარლსბადს გამოვეთხოვები. ამ წიგნის პასუხი აქ, კარლსბადში მომისწრობს, რადგანაც წერილს ერთს გზობაზე რვა დღე უნდება. დათიკო სარაჯოვი თავისის მეუღლით მომიკითხე სიყვარულით. დეპეშით მოკითხვისათვის გმადლობთ. ყველას მოკითხვა*.

1900 წელს ილია ჭავჭავაძის ევროპაში ყოფნის შესახებ. ახალ საინტერესო მასალებს ეპოულობთ კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტის ილია ჭავჭავაძის პირად საარქივო ფონდში.

პირველ რიგში, აღსანიშნავია, იქ დაცული ილია და ოლღა ჭავჭავაძეების 1900 წლის საზღვარგარეთული პასპორტები (№№ 19, 709).

მათი საშუალებით ჩვენ უკვე პასპორტული სიზუსტით ვივებით, რომ ილია და ოლღა ჭავჭავაძეები 1900 წლის 26 ივნისს ყოფილან ვარშავაში (განერებულან სასტუმრო „ევროპისკაიაში“), იმპერიის საზღვარი გადაულახავთ 1900 წლის 27 ივნისს ალექსანდროვში, ხოლო უკან დაბრუნებისას ვოლონისკით გადმოსულან საზღვარზე 1900 წლის 10 სექტემბერს; ავსტრია-უნგრეთში სამოეზაურო ბაჟი კი მათ წინასწარ გადაუხდიათ თბილისში, ავსტრია-უნგრეთის თბილისის საკონსულოში 1900 წლის 3 ივნისს (პასპორტებში 3 ივლისის მაგივრად 3 ივნისი უნდა ეწეროს!). ასე რომ, ილია ჭავჭავაძეს თავის მეუღლესთან ერთად გერმანიასა და ავსტრო-უნგრეთში დაუფვია 1900 წლის 27 ივნისიდან 10 სექტემბრამდე. აქედან 27 ივნისიდან 2 სექტემბრამდე საკუთრივ გერმანიაში, ხოლო 2 სექტემბრიდან 10 სექტემბრამდე ავსტრო-უნგრეთში, რადგან ილია ნ. ცხეაძეს წერდა „ორს სექტემბერს კარლსბადს გამოვეთხოვები“.

ამას გარდა, რაც აგრეთვე მეტად საყურადღებოა, მწერლის არქივში ვხვდებით ილიას უბის წიგნაკებს (სულ ათი წიგნაკია, იხ. №№ 56-65), რომლებიც დღემდე სათანადოდ არ არის შესწავლილი, არადა, ისინი შეიცავენ უნიკალურ ცნობებს ილია ჭავჭავაძის ცხოვრებასა და მოღვაწეობაზე. მათ შორის, ჩვენი ყურადღება მიიპყრო ილიას უცნობმა ჩანაწერებმა, რომლებიც ევროპასთან ილიას დამოკიდებულებისა და ილიას ევროპაში (გერმანია-ავსტრია) ყოფნის ბევრ საკითხს ჰყენს შუქს.

საერთოდ ცნობილია, რომ ილია ჭავჭავაძე ცხოველ ინტერესს იჩენდა ევროპის ყოველდღიური პოლიტიკური და საზოგადოებრივი ცხოვრებისადმი. მის საგანგებო მეთაურ წერილებსა თუ პუბლიცისტურ ნაწერებში ამის დამადასტურებელ არაერთ მაგალითს შევხვდებით. მაგრამ ყურადღებას იქცევს ილიას უბის წიგნაკებში გამოვლენილი ჩანაწერები, რომლებიც შეიძლება ილიას ზოგიერთი ხელმოუწერლად გამოქვეყნებული წერილის ატრიბუციისთვისაც გამოგვაღვეს და

აგრეთვე, ევროპის პოლიტიკური ცხოვრებისადმი ილიასეული ინტერესები გა-
ვითვალისწინოს:

1. „პრუსიის ლანდტაგში კონსერვატორები და ნაციონალ-ლიბერალები მხ-
მხრენი ბისმარკისა სულ 250 კაცია; კლერიკალები 100-მდე, თავისუფალ-
რენი 43, პოლაკები 16 — სულ წინააღმდეგნი 160 კაცია.

საფრანგეთის პალატაში სულ 584 დეპუტატია, ძათ შორის კონსერვატორები
184“ (იხ. უბის წიგნაკი № 61, ფ. 3)...

იტალიის პარლამენტში სულ 508 დეპუტატია.

ბელგია: სულ 138 დეპუტატია, 97 კათოლიკე და 41 ლიბერალი“ (იხ. უბის
წიგნაკი № 64, ფ. 1).

გერმანელი ერისა და გერმანული კულტურისადმი ინტერესი ილია ჭავჭავა-
ძეს ადრე ახალგაზრდული წლებიდან მოსდევდა. ამ მხრივ, საკმარისია დავასახე-
ლოთ შილერისა და ჰაინეს ილიასეული თარგმანები, რომლებიც პოეტის ვერ
კიდევ ჭაბუკობის წლებშია შესრულებული, აგრეთვე, საყოველთაოდ ცნობილია
ილიას დამოკიდებულება გოეთეს პიროვნებისა და შემოქმედებისადმი. ამიტომ
ილიას ინტელექტი და სულიერი ინტერესები, ბუნებრივია, გერმანიაში ყოფნისას
მარტო მკუთნალობით ვერ დაკმაყოფილდებოდა. ამის გამო იყო, რომ იგი უჩიოდა
მკურნალობაში დაკარგულ დროს: „მარტო ამას ვწუხვარ, რომ ბევრი დრო არ მე-
ძლევა, — ერთი კარგად მომეჩხრიკა აქაურობა... იმდენი დრო არ არის, რომ წა-
ხვიდე სადმე. ბერლინი ისეთი დიდია, რომ მინამ წახვალ და მოხვალ, ჭამის დროც
მოდის და ნახვისა და მიწნარევისათვის დრო აღარა ჰრჩება. მაგრამ რაც აქამომ-
დე ვნახე, ისიც საკმაოა, რომ ქართველმა კაცმა თავისი თავი ღვთისაგან დაწყევ-
ლილად ჩასთვალოს...“.

1900 წლის 14 ივლისს ბერლინიდან ილიას მიერ ნიკო ცხევედაძისადმი გა-
მოგზავნილი ამ წერილიდან, ჩვენ ასე თუ ისე მაინც ვიცოდით ილიას ბერლინუ-
რი შთაბეჭდილებანი, მაგრამ დღემდე სრულიად უცნობი იყო ილია ჭავჭავაძის
დრეზდენში ყოფნისა და აქ სახელგანთქმული ცვინგერის მუზეუმის, ცხადია, უნ-
და ვიგულისხმობთ მის კომპლექსში შემავალი დრეზდენის გალერეისა და აგრეთ-
ვე, იაპონური სასახლის (ანტიკური ხელოვნების მუზეუმის) დათვალიერების ამ-
ბავი.

ილიას თავის უბის წიგნაკში (№ 65) რუსულად ჩაუწერია „Карлсбад,
Гартен Целле, Дрезден. Жили у Ильм на Сидоннен-штрассе № 5 47:
1) Ловшиц; 2) Санатория Ламана и Фаникерер; 3) Цвингер (музей); 4)
Брюлише террасе; На набережной близ Цвингера дворцы; 5) Японский
дворец. Линия с Ловшицем и Блатевицем: Прагер штрассе, Рейхенбахер и
Вальдшлехсен. Шиллер штрассе-Театер плац“ (იხ. უბის წიგნაკი № 65,
ფ. 3 ყ), აგრეთვე ქართულად: „დრეზდენამდე — 14 (ალბათ, გულდენი, ვ. შ.),
„დრეზდენში სასყიდლებში — 28“ (№ 65, ფ. 2 ყ).

არტურ ლაისტის „მოგონებებში“ ყრუდ იყო ნათქვამი, რომ „1900 წელს, რო-
ცა ილიამ გერმანია და ავსტრია მოიარა...“, მაგრამ დოკუმენტურად ილიას ავს-
ტრიაში ყოფნის შესახებ ცოტა რამ (თუ არაფერი) ვიცოდით.

ახლა უკვე ილიას უბის წიგნაკიდან ვიგებთ მისი ვენაში ყოფნის შესახებაც.
ილიას გულდენებით უანგარიშოა მგზავრობის ფასი: „კარლსბადიდან ვენამდე გუ-
ლდენი: თითო ბილეთი 11-50; ბარგისა — 25; ვენიდან ვოლოჩისკამდე სამი ბილე-
თი — 84; ბარგი — 49; ბარგის მიტან- მოტანა და ჩვენი მისვლა-მოსვლა ვაგზ-
ლამდე — 10“, ხოლო შემდეგ უკვე მანეთებით ანგარიშობს შინ დაბრუნებას: „ვო-
ლოჩისკიდან ვლადიკავკასამდე 81 1/2 მან; ბარგი — 49-52; ვლადიკა(ვკასი)დამ

ქალაქამდე (ე. ი. თბილისამდე, გ. შ.) — 41 მან; ბარგი — 21“ (იხ. უბის წიგნი № 65). ამას გარდა, ილიას ჩანაწერებში აქვე ვკითხულობთ: Wiribys Winitis ვების ხიდზე სწერია ნუსდორუმში. **Мариахильфер-штрассе, Ротенбургштрассе, Кертнерштрассе. Banque des Pays Autrichien.** Кентнерштрассе № 9 и 15 и Степен-Плац 2 (Cook и Sohn). Александр Дмитриевич Шедевер»; «От Парижа до Вены — 39, От Карлсбада до Парижа — 34; От Полволочиска до Вены — 27; От Петербурга до Тифлиса, от Петровска до Владикавказа — 23-70; От Петербурга до Волочиска — 17; От Петербурга до Варшавы — 13; От СПб — до Вержбелова 11-10; От Москвы до Владикавказа 18.30; От Москвы до Волочиска — 15.4; От Москвы до Петровска — 19.50; От Варшавы до Баку 23; От Варшавы до Волочиска 17.70; От Варшавы до Владикавказа 21.60; От Вены проезд в Париж — 104; От Парижа до Петровска — 312; От Парижа до Владикавказа — 312».

როგორც ვხედავთ, ილია თურმე მართლაც ემზადებოდა პარიზში წასასვლელად და საამისოდ გზასაც ანგარიშობდა, მაგრამ როგორც ზემოთ უკვე ითქვა, კარლსბადელმა ექიმმა მას აუკრძალა მაშინ პარიზში წასვლა ჯანმრთელობის მდგომარეობის გამო, თუმცა, როგორც ე. თაყაიშვილის „მოგონებანიდან“ ვიცით, ილიამ მაინც მალე აისრულა გულის წადილი: 1901 წელს, როდესაც პარიზში მსოფლიო გამოფენა გაიმართა, ილია თავისი მეუღლისა და დის — ოლგა და ელისაბედ (ლიზა) ჭავჭავაძეების, აგრეთვე ელენე ჯაბადარის თანხლებით, პარიზს გაემგზავრა.*

დღემდე შეკლევართა შეუნღებელი ინტერესისა და კვლევის საგანია ილია ჭავჭავაძის მიერ უცხო ენების ცოდნა, ან უკეთ რომ ვთქვათ, რამდენად ფლობდა ილია ჭავჭავაძე ევროპულ ენებს, კერძოდ, ინგლისურს, ფრანგულსა და გერმანულს. ეს ჩვენ ვეჭვობდებოდა, პირველ რიგში ილიასეულ თარგმანთა დედნების დასადგენად, ე. ი. ილიამ პირველწყაროდან თარგმნა ევროპული ლიტერატურის ესა თუ ის ძეგლი, თუ ისინი რუსულ თარგმანთა მეშვეობით აქვს ქართულ ენაზე გადმოღებული.

ამ მხრივ, მეტად საგულისხმოა ილიას უბის წიგნაკში (№ 65) მის მიერ შედგენილი და რუსული ტრანსკრიპციით (ხანდახან ქართულად და გერმანულადაც) საკუთარი ხელით ჩაწერილი, ასე დავარქვათ, „რუსულ-გერმანული სასაუბრო“ თუ „რუსულ-გერმანული ლექსიკონი“, რომელიც, ეტყობა, ყოველდღიურად სჭირდებოდა ილიას გერმანია-ავსტრიაში ყოფნის დროს. ამდენად, იგი ერთგვარად გვითვალისწინებს 900-იან წლებში ილია ჭავჭავაძის გერმანული ენის ცოდნის სურათსაც. მოგვყავს ის დედნის მართლწერის დაცვით:

«В — нах (в Берлин — нах)
Вместе — цузамен
Все — Аллес
Выход — Аусганг
Вход — айнганг
Где — во
Готово — фертиг

Длинный — ланг
До — биз
Дверь — тюре
Довольно — генуг
Дорога — вер
Далеко — вайт
Дешевый — биллигес

* ე. თაყაიშვილი, მოგონებანი ქართველ მწერლებზე, 1. ილია ჭავჭავაძე, „ლიტ. მატიანე“, წიგნი VI, ნაკვ. I, თბილისი, 1952, გვ. 14.

Ждать — ვარსენ
 Забыть — ფერგესენ
 Замок — შლოც
 Звать — რუფენ
 Если — ვანი
 Есть — ესენ
 Идти — გეენ
 Курица — huhn
 Куропатка — Rebhuhn
 Кровать — ბეტი
 Куда — ვოხნი
 Когда — ვანი
 Кондуктор — шафнер
 Который — ველხერ
 Много — ფილ
 Мыться — ვაშენ
 Принять — ანტგეგენ(ი)ჟემენ
 Пора — დი ცეიტ
 Показывать — ცეიგენ
 Правый — რექსე
 Прачка — ვეშერი
 Перенести — იბერტრაგენ
 Пересадка — უმშტაიგენ
 платить — ცალენ
 Поздно — შპეტ
 принести — ბრინგენ
 Ложка — ლოფფელ
 Левый — ლინკს
 Немного — ეტვას
 Новый — ნოი
 Ночной горшок — ნახტ(ტ)ოიფ
 Неделя — ვოხე
 Надо — ნეტიგ
 Называть — ვენენენ
 Открыть — აფიენ

Откуда — ფონვო
 От — ფონ
 Отъезд — აბფარტ
 Обед — მიტ(ტ)ატ
 Оставаться — ბლაილენ
 Остановка — Aufenthalt der
 Verzug
 Таможня — Цолляმ (ტ)
 Теплая вода — ვარმეს
 Тихо — ნიხტშინელ
 Теперь — იეტუ(ტ)
 Тяжелый — შვერ
 Сукно — ტუხ
 Сегодня — ჰაიტე(!)
 Саженик — შუმახერ
 Прислать — ცუნიკენ
 Потом — ნახზერ
 Полотно — ლაინვანდ
 Разбудить — ვეკენ
 Раю — ფრი
 Рыбчик —
 Понедельник — Монтაგ
 Среда — მიტვოხ
 Пятница — ფრაიტაგ
 Хозяин — კა — der bupt, die
 buptun
 Холодная вода — Кальтес (was-
 ser)
 Цена — პრაის
 Цвет — დი ფარბე
 Чтоб — დას, დამიტ
 Воскресенье — Зонтаგ
 Вторник — დინსტაგ
 Четверг — დონ(ი)ერსტაგ
 Суббота — ზონიანბ(დ)».



ჩვენ ხაზგასმით გვსურს გავიმეოროთ, რომ აღნიშნული დოკუმენტი ერთგვარად გვითვალისწინებს ილია ჭავჭავაძის გერმანული ენის ცოდნის სურათს 900-იან წლებში და იგი ვერასვლით ვერ მოგვცემს სრულყოფილ წარმოდგენას იმის შესახებ, რამდენად უღობა გერმანულ ენას ჰაკეს პანსიონიდან გამოცემული და თბილისის გიმნაზიისა თუ პეტერბურგის უნივერსიტეტის კედლებში აღზრდილი ილია ჭავჭავაძე ახალგაზრდობის წლებში (მოვიგონოთ აგრეთვე, რომ 80-იან წლებში ილიას გერმანულ ენაში ავარჯიშებდა არტურ ლაისტიც). ყოველ შემთხვევაში, სპეციალური ლიტერატურიდან (ალ. კალანდაძე, ჯ. გაგნიძე) ცნობილია, რომ ახალგაზრდობის წლებში ილიას ზოგიერთი ლექსი (მაგალითად, ჰაინეს „ლოყით მოეპყარ ჩემსა ლოყასა“, შილერის „ცრემლთა შინა ნუგეში“) უშუალოდ გერმა-

ნული ორიგინალიდან უნდა ჰქონდეს თარგმნილი. ეტყობა, ხანდაზმულობის ასაკში ილიას გერმანული ენა საგრძნობლად ჰქონია გადავიწყებული.

ამასთან დაკავშირებით ზედმეტი არ იქნება მოვიგონოთ ილია გვამყარაძის მიერ ინგლისური ენის ცოდნის ამბავიც.

ცნობილია, რომ პეტერბურგში მყოფი ილია ჭავჭავაძე ბანკის საქმეების გაჭიანურების გამო 1873 წლის შემოდგომაზე ივახე ძაწაბელთან ერთად შეუდგა შექსპირის «მეფე ლირის» ქართულად თარგმნას. ამის თაობაზე 1873 წლის 20 ნოემბერს ილია პეტერბურგიდან ატყობინებდა თავის მეუღლეს — ოლღა ჭავჭავაძეს: «აქაური ამბავი რა მოგწერო: მე უსაქმობის გამო ანგლიური ენის სწავლას შევუდექი და შექსპირის ტრაგედიას „კოროლ ლირს“ ვჰსთარგმნი სწავასთან ერთად. აქედამ რომ მოვალ ანგლიური მეცოდინება იმდენად რომ სუბუქს თხულებს წაკითხვა შემდეგო¹. მაგრამ, აი, უკანასკნელ ხანს აღმოჩნდა ილიას 1896 წლის 26 თებერვლის წერილი მარჯორი უორდროპისადმი, რომელშიაც იგი თავისი „განდევლის“ მარჯორი უორდროპისეული ინგლისური თარგმანის (ლონდონი, 1895) მიღების გამო წერს: თუ ოდესმე მინანია, რომ ინგლისური არ ვიცი, ეხლა უფრო მეტად ვნანობ, ხოლო ეს კი უნდა მოგახსენოთ, რომ ვისაც ინგლისურის მცოდნეს წავაკითხე, ყველამ ძალიან მოიწონა თქვენი თარგმანი²».

მაშასადამე, აქედან შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ილიას უცხო ენების (გერმანული, ინგლისური) აქტიური ცოდნა არ ჰქონია, რის გამოც ხანდაზმულობის ასაკში ისინი გადავიწყებია.

ამრიგად, ჩვენს მიერ წარმოდგენილი მასალები ავსებენ ილია ჭავჭავაძის მდიდარი და მრავალფეროვანი ბიოგრაფიის ერთ ფურცელს — კერძოდ, 1900 წელს ევროპაში, სახელდობრ, პოლონეთში, გერმანიაში და ავსტრია-უნგრეთში ყოფნის შესახებ.

¹ იქვე, გვ. 326.

² გ. შარაძე, საქართველო, მე ვარ შენთანა (ილია ჭავჭავაძის გამოუქვეყნებელი სურათი და წერილები), „კომუნისტი“, 29.III.81.

ნოზგარ მგელაძე

ზემოთხარული სოფლის გენეზისის

საკითხისათვის

(სოფალი აბარა)

ამა თუ იმ სოფლის წარმოშობისა და განვითარების ისტორიის შესწავლას წერილობით წყაროებთან კონტექსტში უდიდესი მნიშვნელობა აქვს, როგორც მიხი ეკონომიკური განვითარების ნათელსაყოფად, ასევე დასახლების ფორმისა და არქიტექტურული განაშენიანების სწორი ორგანიზაციის, მოსახლეობის ყოფისა და კულტურის თავისებურებების გასათვალისწინებლადაც.

სოფელი აგარა ისტორიულად ზემო აჭარას ეკუთვნის და დღემდე აღმინისტრაციულ-პოლიტიკური დაყოფით ხულოს რაიონში შედის. იგი შემოკლებულად არსიანის ქედის განშტოებებით, სახლები განლაგებულია ფერდობებზე და მთის დასახლების თავისებურ კომპლექსს ქმნიან.

სოფ. აგარა წერილობითი წყაროების მიხედვით პირველად ოსმალთა ბატონობის დროინდელ ერთ-ერთ საბუთში, კერძოდ, სულთან აბდულ-ჰამიდ III 1789 წლის ფირმანშია მოხსენებული. ამ სიგელით აგარა ნაწყალობები ჩანს ვინმე ესეთ ბეგზე.¹

გასული საუკუნის მეორე ნახევარში აჭარაში დასახლების ძირითადი ერთეული ფართო სოციალური გაერთიანება იყო თემის სახით, რომელიც რამდენიმე სოფლისაგან შედგებოდა. თავის მხრივ სოფლები იყოფოდა პატარა-პატარა უბნებად. ამ დროისათვის აგარის თემში შედიოდა შემდეგი სოფლები: აგარა, საცა-ხური, ვანაძეები, მკეკიძეები და ვაშაკიძეები. როგორც ჩანს, აღნიშნულ პერიოდში სოფ. პანტნარი, ნაშონასტრევი და სხვა დამოუკიდებელ ერთეულებად არ იყო ფორმირებული. ესენი, დასახლებული პუნქტების ხარჯზე ახოს აღებისა თუ დამხმარე სამეურნეო ბაზის (ყიშლა)² საფუძველზე მოგვიანებით ჩამოყალიბდნენ.

საარქივო მონაცემებით ირკვევა, რომ სახსავი და ხეხილიანი საკარმიდამო ნაკვეთების, საძოვრების, სათიბების, წიწვოვანი ტყეებისა და გზების ჩათვლით აგარის თემს ღორჯომის თემთან ერთად ეკუთვნოდა 16,737 დესეტინა მიწა. XIX საუკ. 80-იან წლებში, აჭარის ოსმალთა ბატონობისაგან განთავისუფლების შეპდგომ, მიაგოვის მიერ შედგენილ ერთ-ერთ საბუთში ღორჯომის, დიდაჭარისა და აგარის თემის (ОЩИНА) ნაცვლად ნახმარია ტერმინი „სოფლის საზოგადოება“ (сельское общество).³

ძველ საქართველოში სახელწოდება აგარა მფლობელობის თავისებური სახეობის მანიშნებელია. ეთნოგრაფიული მასალებით, სოფ. აგარა თავდაპირველად ტყე-ბუნჩნარი იყო, სადაც პირველად სოფ. ვანაძეების მკვიდრნი დასახლებულან. თუმცა ეს გადმოცემა გვიანდელი ჩანს, რადგანაც მატერიალური კულტურის ნაკვალევი საყდარ-ნაეკლესიარების სახით, ამ ადგილის ძველთაგან დასახლებულობაზე მიუთითებს. სოფ. აგარა თავისი მდებარეობის გამო წარსულში „საპაჟიო ადგილად“ მიიჩნეოდა. სოფელი ძალადი მდებარეობაა შემოხლული და სამართვის მკაცრი კლიმატური პირობების მიუხედავად, თავისი თერძიული და ბუნებრივი წყლებითა და მთის შესანიშნავი ჰაერით ახლაც წაკურორტო ადგილს წააგავს.

გადმოცემის ერთი ვარიანტით, სოფ. ვანაძეებში სამეგრელოდან ვინმე მეჯოგე ამოსულა. მას აგარის ტყით დაფარულ ტერიტორიის ერთ-ერთ მხარეს ტიალი მდელი დაუნახავს, რომელიც სოფ. ვანაძეებიდან კარგად ჩანდა. მეჯოგეს მის გარშემო მდებარე მიდამოები შეუფასებია და დაუსკვნია ამ ადგილის საგარაკოდ გამოყენების ვარგისიანობა.⁴ კიდევ ერთი არსებული თქმულების მიხედვით, სამოსახლოს პირველ მამიებელს ამ კუთხის დათვალიერებისას წარმოუთქვამს „აქ არა“, ე. ი. აქ არ იცხოვრებო და თითქოს იგი დასახლებული პუნქტის სახელწოდებად შემორჩა. სოფ. აგარის აღნიშნული ხალხური ეტიმოლოგია სწორი არ ჩანს. საქართველოში ამ სახელწოდებით რამდენიმე ტოპონიმი ფიქსირებულია. აგარა ზოგადად საყანე და სავენახე ადგილს ნიშნავდა. „აგარანი“ წარსულში დაბას, დაბათა ციხესაც ეწოდებოდა.⁵ ქართულ საისტორიო მწერლობაში „აგარაკის“ საკითხს საგანგებო ყურადღება მიაქცია ს. ჯანაშიამ. იგი აგარაკს IV-V სს. ქართლში მიწისმფლობელობის თავისებურ ფორმად მიიჩნევდა. აგარაკებად იწოდებოდა წერილი მიწის ნაკვეთები, რომლებიც ახოს აღებისა თუ სხვა გზით დაპატრონების შემდეგ ინდივიდუალური ყიდვა-გაყიდვისა და თავისუფალი

განკარგულების ობიექტად იყო ქვეული. აქ, აგარაკი ათვისებული და მიიყვან-
ბულია არა სოფლის თემის, არამედ ინდივიდის მიერ. იგი ფეოდალური საადილ-
მამულო საკუთრების ობიექტიც ყოფილა.⁶ პირადი კუთვნილების მქონე მამულზე
განიხილავს აგარაკს ივ. ჯავახიშვილი.⁷ გ. მელიქიშვილის მოსაზრებით, აგარაკი
უმთავრესად მაინც სათემო მიწების გარეთ დარჩენილი და კერძო განკარგულე-
ბაში მოქცეული მიწის ნაკვეთების აღმნიშვნელია.⁸ უახლოესი გამოკვლევების
მიხედვით, მასში იგულისხმება მიწა, სახნავ-სათესი ადგილი, ყანა, დაბა, მამული,
მონაგები. ამ სიტყვით აღინიშნებოდა როგორც „დიდი მთავრის“ „საზღვართ-
ვრცელი“ მიწა ადგილები, ისე ღარიბი მუშაკის კუთვნილი მიწის ნაკვეთიც. ვა-
რაუდობენ, რომ „აგარაკების“ გაჩენა წინ უსწრებდა მიწაზე ფეოდალური საკუ-
თრების წარმოქმნას.⁹

სულხან-საბა ორბელიანის განმარტებით „აგარ“ მწირს ნიშნავს. „აგარა“
საზაფხულო სადგურს, ხოლო „აგარაკი“ საყანურს, სავნანზე ადგილს და დაბას.¹⁰
ნ. ჩუბინაშვილის ლექსიკონის მიხედვით, აგარა „საზაფხულო სადგურია“, ხოლო
აგარაკი — დაბა, ანუ სახნავი, გინა სავნანზე ადგილი.¹¹ როგორც მოტანილი მო-
ნაცემებიდან ირკვევა, „აგარაკი/აგარა“ საზოგადოებრივი განვითარების სხვადა-
სხვა საფეხურზე სხვადასხვა შინაარსის მატარებელი იყო.

აჭარაში სოფ. აგარის ტერიტორია სოფლის თემის სარგებლობის ობიექტია,
შემდგომში კი ამ თემის მიერ ათვისებული და სამოსახლოდ გამოყენებული. თან-
დათანობით მიწა, ნათესაური პრინციპების დაცვით, საოჯახო თემების სეგმენ-
ტაციის საფუძველზე, ცალკეულ ოჯახებს შორის განაწილდა და მისი გამოყენე-
ბის თვალსაზრისით ინდივიდუალური წესით განვითარდა.

საერთო-სასოფლო გაუნაწილებელი მიწების ათვისების პირველ საფეხურს
ახოს ალუბა,¹² ტყის გაკაფვა-გაწმენდა წარმოადგენდა, ხშირად ამგვარ ადგილებ-
ში დამხმარე სამეურნეო ბაზები ეწყობოდა. ეს იყო ყიშლური მეურნეობა, რომე-
ლიც სოფლისა და დასახლების ფორმათა ჩამოყალიბებაში მნიშვნელოვან როლს
თამაშობდა. ცნობილია, რომ ყიშლა, როგორც დამხმარე სამეურნეო ბაზა, საბო-
ლოდ სოფლის სახესღებლობდა. სოფლის გენეზისსა და მის განვითარება-
დაგეგმარებას საფუძვლად ედო მოსახლეობის შრომა-საქმიანობა, მეურნეობრივი
პირობები და საწარმოო ძალთა განვითარების დონე. ტყიანი ადგილების სამოსა-
ხლოდ გამოყენებას აპირობებდა ტყიანი ადგილმდებარეობა, რაც სამშენებლო მა-
სალას ადგილზევე ხელმისაწვდომს ხდიდა. მეორეც, ტყის გაჩეხვით იქმნებოდა
თავისუფალი მიწების ფონდი, რომელიც სამეურნეო ცხოვრების მოწყობისათვის
მეტ გასაქანს იძლეოდა.

1878 წლიდან, რუსული მმართველობის შემოღების შემდეგ, ტყის მოახოება
განსაკუთრებით იკრძალებოდა. მიუხედავად ამისა, ადგილობრივი გლეხები მაღუ-
ლად ხეხებდნენ ტყეებს. ასეთი საქმიანობისათვის ჯარიმა იყო დაწესებული, მაგ-
რამ ყიშლა-სათიბის მოწყობა გაცდლებით სარგებლიანი ჩანდა და გლეხები იხ-
დიდნენ შეწერილ ჯარიმას.¹³

მაღალმთიან აჭარაში სოფლების უმრავლესობა მოსახლეობის ზრდა-შემჭი-
დროებითაა ჩამოყალიბებული და ხშირად ახლად ათვისებული სოფლის სამოსახ-
ლო ადგილები ემთხვეოდა ძველ ნასახლარებს, რომლებიც „ნაქართლი“-ს სახე-
ლითაა ცნობილი. ასე წარმოიშვა შიდამთიან აჭარაში რიგი სოფლები: ინჭკირკე-
თი, ქურდული, პანტნარი, ნამონასტრევი, გელაურა, მერჩხეთი და სხვა. ამავე
ეზით უნდა წარმოქმნილიყო სოფელი აგარაც, რომელიც ადრე ერთ-ერთი დასა-
ხლებული პუნქტის საერთო-სასოფლო მეფობისათვის ფარგლებს არ უნდა გას-
ცილებოდა. სოფ. აგარის წარმოშობის შესახებ ეთნოგრაფიული მასალები ძალზე

მწირია, თუმცა მისი ჩამოყალიბება მომიჯნავე სოფლების წარმოქმნის ანალოგიურად უნდა მომხდარიყო. მაგალითად, სოფ. შერხნეთი ადრე „მერდუღის“ მფლობელებისა და სტეფანაშვილების სასოფლო ადგილს წარმოადგენდა. მსგავსი სტრუქტურის წინ აქ ხალხი თანდათანობით დასახლებულა. გადმოცემით, ეს ტერიტორია თავდაპირველად წინწკალაშვილებისა და ირემაძეების მფლობელობას ეკუთვნოდა, ხოლო შემდეგ იგი სოფ. ლაბაძეების მოსახლეობას შორის განაწილდა. სოფ. ინწკირვეთი ადრე ყოფილა ყოფილა, აქ შემოდგომით საქონელს აბინავებდნენ, ადრე კი ხან სიმინდი ეთესათ, ხან კი ფეტვი და პური. როცა ტყე გაიკაფა და ხალხი საბოლოოდ დასახლდა, მარცვლეულისა და მოსავლის ნაყოფიერება ერთ-ორად გაზრდილა. მიწით ასეთი სარგებლობა ადგილობრივ მოთხოვნილებასთან და სამეურნეო თავისებურებებთან იყო შეფარებული. სოფ. ქურდულის ერთ-ერთი პირველი მოსახლის, 80 წლის მ. ხარაბაძის გადმოცემით, ძმებთან გარიგების შემდეგ მას სოფ. ტუნაძეებში მიწა ცოტა დარჩა, მცირემიწიანობის მიზეზით, ისინი საერთო-სასოფლო მიწებზე, კერძოდ, ქურდულში მართავენ სამოსახლო ადგილებს. მაშინ ქურდული ტყით იყო დაფარული. შრომისმოყვარე გლეხს ტყე-ანი ადგილი ზოგან გაუკაფია და ცეცხლით მოუწვია. ახალი ოჯახი ახოს ჯერ სათიბად იყენებდა, ხოლო თანდათანობით ყანად გადააქცია.¹⁴

ამრიგად, ამა თუ იმ სოფლის გენეზისის სოციალური და ეკონომიკური საფუძვლების ძიება, ერთ-ერთი საინტერესო საკითხთაგანია, ამ პროცესს სხვა ფაქტორებთან ერთად, ხეობებსა და სოფლებს შორის შვამიგრაფიებიც უწყობდა ხელს, რამდენადაც ახალი სოფლების წარმოშობის აუცილებლობა, ძირითადად მოსახლეობის ზრდისა და გამრავლება-გამჭიდროვების შემდეგ ხდებოდა და მოსახლეობაც ერთი ადგილიდან მეორეზე ინაცვლებდა.

1 საქ. ცსსა. ფ. 231, საქმე 99, ფ. 7. იხ. ა. ავალიანი. მიწის მფლობელობის ფორმები აჭარაში, ბათუმი. 1960, გვ. 55.

2 აჭარაში ყოფილი ქვეშ იგულისხმება საქონლის დროებითი სადგომი, რომელიც სეზონურ, გადარეკვით მესაქონლეობასთან იყო ორგანულ კავშირში. ყოფილია და საერთოდ მესაქონლეობის შესახებ იხ. ვ. შამილაძე. ალბური მესაქონლეობა საქართველოში. თბილისი. 1969.

3 ა. ავალიანი. დასახ. ნაშრ., გვ. 118, 123.

4 მთხრობ. იოსებ ასმელის ძე მგელაძე, 58 წლის. სოფ. აგარა, 14/XI-1980.

5 ნ. ბერძენიშვილი. ძველი თბილისის ტოპონიმიკიდან. (ავარან) მიმოხილველი. თბილისი, 1951, გვ. 43.

6 ს. ჯანაშია. შრომები. თბილისი, 1949, გვ. 282-283.

7 ივ. ჯავახიშვილი. ქართული სამართლის ისტორია, II, თბილისი, 1929, გვ. 332.

8 Г. Меликишвили. К истории древней Грузии. Тб. стр. 414.

9 ა. ბოგვერაძე. მიწის ფეოდალური საკუთრების ორმათა განვითარება ადრე-ფეოდალურ ხანაში. საქართველოს ფეოდალური ხანის ისტორიის პერიოდიზაცია. თბილისი, 1980, გვ. 71-72.

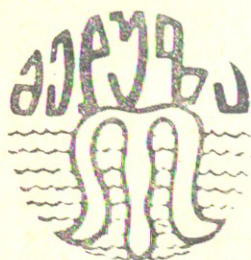
10 ს. ს. ორბელიანი. სიტყვის კონა. თბილისი. 1949, გვ. 19.

11 ნ. ჩუბინაშვილი. ქართული ლექსიკონი, თბილისი, 1961, გვ. 132.

12 ნ. ჩიჯავაძე. ახოობა აჭარაში. აჭარის მოსახლეობის ყოფისა და კულტურის საკითხები. თბ., 1967, გვ. 52.

13 ვ. შამილაძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 93.

14 ვლ. მგელაძე. 1958 წლის ეთნოგრაფიული ექსპედიციის დღიური, რვ. № 1. ბათუმის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის ეთნოგრაფიის განყოფილების ფონდი.



მანია მახარაძე

ი უ მ ო რ ი ს

ბ რ კ ნ ო ბ ა

ერთნელ კოლეგა მესტუმრა და მითხრა:

— შენს შემოქმედებას იუმორის გრძნობა აკლია. ადგილ-ადგილ რომ ნაუ-
რთო, ვფიქრობ, კარგი იქნება.

— მაინც, რა საჭიროა იუმორი? — ვკითხე მე.

— როგორ თუ რა საჭიროა, ხალისი შეაქვს ნაწარმოებში. მოსაწყენი არ იქ-
ნება წასაკითხად, და ღარიბეებიცა თუ ფილოსოფიური მსჯელობებით აღარ
გადაღლი შეითხველს.

ვუსმინე, ვუსმინე და ვუთხარი:

— ჩემი არცერთი ნაწარმოები არ საჭიროებს იუმორს.

— რატომ?

— იმატომ, რომ, როცა ჩემი ნაწარმოები ავტორის სახელს წაიკითხავენ, იმ-
წამსვე გაეცინებათ და იტყვიან: როდის აქეთ დაიწყო წერაო.

ჯონი ბარამიძე

საქალაქო თბილისის „დინამოს“

თქვენი სურვილი ასრულდა, ჯილდო — ევროპის თასია.
ბიჭებო, თქვენი ჭირიმე, ეს ერთი, სხვა — ათასია,
კვლავ ავვისრულეთ ნატვრა და გამარჯვების მზე გვანათო,
ლოდინით ნუღარ დაგვხოცავთ და სუპერთასიც გვანახეთ,

ეს სტრიქონები ეკუთვნის ჩვენს სიამაყეს ყოფიანს;
შოთა იტყოდა კოთარცა, „მას ვაქებ, ვინცა მიქია“.
სტადიონებზე შენს ქროლვას ვერ დაწევია ფრინველი,
ნაქართველოში კი არა, ყველგან იყავი პირველი.

საოლქო გაზეთების იშვები

გაზეთები „საბჭოთა აჭარა“ და „სოვეტსკაია აღფარია“ აჭარაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისათვის დაარსებული.

ბრძოლისა და შრომის ყველა ეტაპზე საოლქო გაზეთები მუდამ მხარში ედგნენ აჭარის პარტიულ ორგანიზაციას, მშრომელებს. რაზმად ემუშავებენ კომუნისტური პარტიის წინასწარდასახულობათა შესასრულებლად.

„საბჭოთა აჭარისა“ და „სოვეტსკაია აღფარიას“ ფურცლებზე ბათუმელ მწერალთა მრავალი ნაწარმოები დაიბეჭდა.

საოლქო გაზეთების 60 წლისთავი ღიმილი სიყვარულით აღნიშნეს ავტონომიური რესპუბლიკის მშრომელებმა, საზოგადოებრივმა კორესპონდენტებმა, ყველამ, ვინაც იხინი კითხილ მეგობრად და დამრიგებლად შეიყვანა.

ამ სიყვარულისა და პატივისცემის მკაფიო გამოხატულება იყო ილია ჭავჭავაძის სახელობის ბათუმის სახელმწიფო თეატრში გამართული საზეიმო სსდომა, რომელიც გახსნა საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის მდივანმა ნ. გუგუნავამ. მან წაიკითხა საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის, აჭარის ასსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმისა და აჭარის ასსრ მინისტრთა საბჭოს მისაღებად გაზეთების „საბჭოთა აჭარისა“ და „სოვეტსკაია აღფარიას“ რედაქციებისადმი.

„საბჭოთა აჭარისა“ და „სოვეტსკაია აღფარიას“ განვლილ გზაზე, ღღევანდულობასა და მომავლის ამო-

ცანებზე ილაპარაკეს ამ გაზეთების რედაქტორებმა შ. ქურიძემ და ვ. მარღანიძემ.

საქართველოს ჟურნალისტთა კავშირის გამგეობის, საქართველოს ყველა ჟურნალისტის სახელით იუბილარ გაზეთებს გულთბილად მიესალმა საქართველოს ჟურნალისტთა კავშირის გამგეობის მდივანი ნ. ბეთანიშვილი.

გაზეთებს მიესალმნენ აგრეთვე ქობულეთის № 2 ჩაის ფაბრიკის ბრიგადირი თ. მახარაძე, გაზეთ „კომუნისტის“ სარედაქციო კოლეგიის წევრი, განყოფილების გამგე ვ. თორდუა, საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის წევრობის კანდიდატი, ბათუმის მანქანათმშენი ქარხნის მეფალიბე ა. პლუჭნიკოვი, აფხაზეთის ჟურნალისტთა კავშირის გამგეობის თავმჯდომარე, გაზეთ „აფხსი ყაფშის“ რედაქტორი ს. კეიწინია, სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის ჟურნალისტთა კავშირის გამგეობის თავმჯდომარე პ. თედეკვი, ხელვაჩაურის რაიონული გაზეთის „ოქტომბრის გზით“ რედაქტორი ვ. ქუთათელაძე, გაზეთ „საბჭოთა აჭარის“ ყოფილი რედაქტორი, საქართველოს სსრ დამსახურებული ჟურნალისტი ა. კელენჯერიძე, სამხედრო მოსამსახურე ო. სარქიხიანი, მახარაძის რაიონული გაზეთის „ლენინის დროშით“ რედაქტორის მოადგილე მ. კილაძე, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჟურნალისტიკის ფაკულტეტის პრეზის კათედრის გამგე, პროფესორი ნ. ტაბიძე, რუსთაველის სახელობის ბათუმის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის პედაგოგიკა-ფსიქოლოგიის კათედრის გამგე დოცენტი ა. გობრონიძე, ლანჩხუთის რაიონული გაზეთის „კომუნისტუ-

რო შრომის“ რედაქტორი თ. დოლიძე, გაზეთ „სოფლის ცხოვრების“ განყოფილების გამგე ე. ლებანიძე, საქართველოს მწერალთა კავშირის აჭარის განყოფილების პასუხისმგებელი მდივანი, რუსთაველის პრემიის ლაურეატი პოეტი ფ. ხალვაში, რომელმაც წაიკითხა ლექსი.

* * *

ბათუმის საგამოფენო დარბაზში გაიხსნა პრესაში მომუშავე ქართველ მხატვართა ნამუშევრების გამოფენა, რომელიც გაზეთების „საბჭოთა აჭარისა“ და „სოვეტსკაია აღჯა-რიას“ ნი წლისთავს მიეძღვნა.

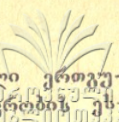
ახალი საზოგადოებრივ-პოლიტიკური კლუბი

ბათუმში ჩამოყალიბდა საზოგადოებრივ-პოლიტიკური კლუბი ზურჯუზაძის იდეოლოგიის წინააღმდეგ ბრძოლის საკითხებზე, იგი საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის რეკომენდაციით და იმ ვრცელი პროგრამის შესაბამისად შეიქმნა, რომელიც პარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტმა შეიმუშავა და რომელზეც „პრავდა“ წერდა ამას წინათ თავის მოწინავე წერილში.

აჭარის ტექნიკის საოლქო სახლში გაიშალა ახალი კლუბის პირველი სხდომა. იგი გახსნა საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის მეორე მდივანმა თ. ხახვამ.

კლუბის მიზნებსა და ამოცანებზე ილაპარაკა საქართველოს სსრ საზოგადოება „ცოდნის“ აჭარის რესპუბლიკური ორგანიზაციის გამგეობის თავმჯდომარის პირველმა მოადგილემ დოცენტმა ჯ. ჩხეიძემ.

„მხატვრის სახლში“



— „შოთა ხოლუაშვილი ერთგულია რეალისტური მხატვრობის ეთიკური პრინციპისა. ჯერ კიდევ თბილისის სამხატვრო აკადემიაში სწავლისას გამოიკვეთა მისი, როგორც ნიჭიერი მხატვრის თავისებური ხელწერა“.

ამ სიტყვებით გახსნა საქართველოს დამსახურებული მხატვრის შ. ხოლუაშვილის პერსონალური გამოფენა საქართველოს მხატვართა კავშირის თავმჯდომარემ რუსთაველის პრემიის ლაურეატმა ელგუჯა ამაშუკელმა.

ვერნისაჟზე, რომელიც თბილისში, „მხატვრის სახლში“ გაიშალა, მოვიდნენ შ. ხოლუაშვილის ხელოვნების პატივისცემლები, მისი კოლეგები, დედაქალაქის საზოგადოებრიობის წარმომადგენლები, საქართველოს ჟურნალისტთა VI ფრილობის დელეგატები.

შ. ხოლუაშვილის მიესალმნენ და პერსონალური გამოფენის გახსნა მიულოცეს აჭარის ასსრ კულტურის მინისტრის მოადგილემ გ. დლორტმა, აჭარის მხატვართა კავშირის თავმჯდომარემ საქართველოს დამსახურებულმა მხატვარმა მ. ბოლქვაძემ, შ. ხოლუაშვილის მასწავლებელმა ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორმა ო. ფირანაშვილმა, საქართველოს კულტურის დამსახურებულმა მუშაკმა ლ. შარაშიძემ, საქართველოს მხატვართა კავშირის მდივანმა რესპუბლიკის დამსახურებულმა მხატვარმა რ. თორდიაშვილმა, ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორმა თ. კუკავამ და სხვებმა.

შ. ხოლუაშვილმა მადლობა გადაიხადა მისი შემოქმედების დაფასებისათვის და აღნიშნა, რომ რესპუბლიკის კულტურულ ცხოვრებაში უკანასკნელ წლებში მომხდარი ძირითადი გარდაქმნები მას, როგორც

მხატვარს, შთააგონებენ ახალი ტი-
ლოების შესაქმნელად.

გამოფენის გახსნას ესწრებოდნენ
საქართველოს კომპარტიის ცენტ-
რალური კომიტეტის კულტურის
განყოფილების გამგე ნ. ჯანბერიძე,
საქართველოს სსრ უმაღლესი საბ-
ჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარის
შოადგილე ვ. სირაძე, საქართველოს
კომპარტიის ცენტრალური კომი-
ტეტის ლექტორთა ჯგუფის ხელმძ-
ღვანელი თ. ზარგისაძე, პარტიის
აჭარის საოლქო კომიტეტის მდივან-
ი ნ. გუგუნაძე, საქართველოს სსრ
კულტურის მინისტრის შოადგილე
გ. ჟორჟოლიანი.

შესვენება სახალსო არტიმსტანს

საქართველოს სსრ სახალსო არ-
ტისტს შერაბ სინიკაძეს დაბადე-
ბის 70 წელი შეუსრულდა. ამასთან

დაკავშირებით ჟურნალისტთა კლუ-
ბში აჭარის ჟურნალისტებმა
შესვენება მოუწვეეს.

შესვენება გახსნა აჭარის ჟურნალ-
ისტთა კავშირის გამგეობის თავ-
მჯდომარემ, გაზეთ „საბჭოთა აჭა-
რის“ რედაქტორმა შ. ქურიძემ.

შერაბ სინიკაძის შემოქმედების
შესახებ ისაუბრა პოეტმა გ. სალუქ-
ვაძემ.

საყვარელ მსახიობს მიესალმნენ
პოეტი ჯ. ჯაფელი, ჟურნალისტე-
ბი ნ. ჯაფარიძე, შ. ზოიძე, ა. დია-
ნაძე, მ. მშვიდლობაძე.

მ. სინიკაძემ მადლობა გადაიხადა
ეულთბილი შესვენებისათვის და
ჟურნალისტებს გაუზიარა მოგონე-
ბები თავისი შემოქმედებითი გზის,
ბათუმში ქართული საბჭოთა თეატ-
რის შექმნისა და სხვა საინტერესო
საკითხებზე, წაიკითხა მონოლოგები
სპექტაკლებიდან.

მთავარი რედაქტორი ალექსანდრე სამსონია სარედაქციო კოლეგია:

ანზო ახვლედიანი, გიორგი ბაქრაძე, ზურაბ გორგოლაძე, მამია
შარვაშიძე (პასუხისმგებელი მდივანი), შოთა ზომიძე, დავით თედორაძე,
გიორგი სალუშვაძე, ჯემალ ქათამაძე, ალექსანდრე ჩხიძე, ფრიდონ
ხალვაში, დავით სახუტაიშვილი, ჯემალ ჯაყელი.

რედაქციის მისამართი: ბათუმი, ენგელსის ქ. № 21. ტელ. 3-33-71

გადაეცა წარმოებას 20.2.82, ხელმოწერილია დასაბეჭდად 3.3.82, საბეჭდო თაბა-
ხი 6, საგამოცემლო 5, შეკვეთის № 652, ემ 01444, ქაღალდის ზომა 60×90¹/₁₆,
ტირაჟი 5.000

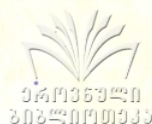
საქართველოს სსრ გამომცემლობათა, პოლიგრაფიისა და წიგნის ეჭრობის
საქმეთა სახელმწიფო კომიტეტის აჭარის ასსრ პოლიგრაფიული სწარმოო
გაერთიანება, ბათუმი, ლუქსემბურგის, 20.

Государственный комитет Грузинской ССР по делам изда-
тельств, полиграфии и книжной торговли. Полиграфическое
производственное объединение Аджарской АССР. Батуми,
ул. Р. Люксембург, 20.

0314353-211
818-01100001



68/84
3560 40 353.



ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

„**Ч О Р О Х И**“

ОРГАН СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ
ГРУЗИИ И АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ
ИНДЕКС 78118